

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Tome

Varnostne razmere v Srednji Ameriki in OZN

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Tome

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

Varnostne razmere v Srednji Ameriki in OZN

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

Varnostne razmere v Srednji Ameriki in OZN

Države Srednje Amerike že od njihove osamosvojitve pretresajo konflikti, ki imajo korenine v globokih socialnih, ekonomskih in političnih razlikah med njihovimi prebivalci. Tuja sila z največjim vplivom na varnostne razmere v regiji so Združene države Amerike, ki so v začetku 19. stoletja z objavo Monroejeve doktrine regijo razglasile za svojo interesno sfero in posledično pogosto neposredno in posredno intervenirale v notranje zadeve držav. Ustanovna listina OZN iz leta 1945 je prepovedala vojno kot način reševanja sporov, za prvenstveni organ ohranjanja mednarodnega miru in varnosti pa pooblastila Varnostni svet. Vendar pa to ni prineslo zelenega miru v srednjeameriške države, kjer so se konflikti nadaljevali, pri čemer so ZDA kot svetovna in regionalna velesila igrale pomembno vlogo. Diplomatska naloga predstavlja analizo odziva OZN (predvsem Varnostnega sveta) in Organizacije ameriških držav kot regionalne organizacije na konflikte ter njuno vlogo pri preprečevanju in blaženju posledic konfliktov v preučevanih državah. Pomemben poudarek je na vlogi ZDA, države s pravico veta v Varnostnem svetu, ki ima v regiji velike ekonomsko-politične interese in ki se pri njihovem uveljavljanju velikokrat ne ozira na najbolj osnovne in temeljne postulate mednarodnega prava kot sta suverenost držav in ozemeljska celovitost držav.

Ključne besede: Srednja Amerika, Organizacija združenih narodov, Organizacija ameriških držav, Združene države Amerike

Security situation in Central America and the UN

From the day the Central American states gained their independence, their history has been full of conflicts rooted in deep social, economic and political gaps between its citizens. Foreign power with the most influence on security situation in the region is United States of America. In the announcement of the Monroe Doctrine United States declared the region as their sphere of interest, which later led to many direct and indirect interventions in the internal affairs of the Central American states. United Nations Charter, signed in 1945, prohibited the war as means of solving conflict between states and authorize Security Council as the primary body responsible for the preservation of international peace and security. But this did not bring the desired peace in Central America where conflicts in which United States as world and regional superpower played a crucial role continued. The thesis represents an analysis of United Nations (above all the Security Council) and the Organization of American States response to these conflicts and their role in the prevention and appeasing of the consequences. An important emphasis is given on the role of the United States – country with veto power in the Security Council and with strong economic and political interest in the region, which in process of achieving them often violates the basis of international law such as sovereignty of states and territorial integrity.

Key words: Central America, United Nations, Organization of American States, United States of America

Kazalo

SEZNAM KRATIC	6
1 TEORETIČNA IZHODIŠČA	8
2 SREDNJA AMERIKA IN ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE	10
3 GVATEMALA	12
3.1 Operacija PBSUCCESS	12
3.2 Odziv Organizacije združenih narodov in Organizacije ameriških držav	14
3.3 Gvatemalska državljanska vojna 1960 -1996	16
3.4 Humanitarna misija Organizacije združenih narodov MINUGUA	20
4 KUBA	21
4.1 Invazija na Prašičji zaliv	22
4.2 Odziv Organizacije združenih narodov in Organizacije ameriških držav	23
4.3 Kubanska raketna kriza	24
4.4 Reševanje konflikta v Organizaciji združenih narodov in Organizaciji ameriških držav	26
5 DOMINIKANSKA REPUBLIKA	27
5.1 Dogajanje v Dominikanski republiki 1961-1965 in Operacija Powerpack	27
5.2 Reševanje konflikta v Organizaciji združenih narodov in Organizaciji ameriških držav	28
6 GRENADA	31
6.1 Državni udar in odziv Združenih držav Amerike	32
6.2 Protirevolucija in intervencija	33
6.3 Odziv na intervencijo Organizacije združenih narodov in Organizacije ameriških držav	35
7 NIKARAGVA	37
7.1 Zmaga Sandinistov in državljanska vojna	37
7.2 Odziv Organizacije združenih narodov in tožba Nikaragve na Meddržavnem sodišču	40

8 PANAMA	43
8.1 Operacija Just Cause	43
8.2 Odziv Organizacije združenih narodov in Organizacije ameriških držav	44
9 HAITI	46
9.1 Dogajanje na Haitiju od 1990 do 2000 in intervencija Organizacije združenih narodov	47
9.2 Upor leta 2004	51
9.3 Stabilizacijska misija MINUSTAH	53
10 SALVADOR	55
10.1 Državljska vojna 1981-1992	56
10.2 Premirje in misija Organizacije združenih narodov ONUSTAL	59
10.3 Epilog	60
11 KOSTARIKA	62
11.1 44-dnevna državljanska vojna	63
12 HONDURAS	64
12.1 Nogometna vojna	64
12.2 Reševanje konflikta s pomočjo Organizacije ameriških držav	66
13 MEHIKA	66
13.1 Upor staroselskih skupnosti 1994	67
14 POSKUSI VZPOSTAVLJANJA MIRU V SREDNJI AMERIKI	68
14.1 Skupina Contadora in mirovni sporazum Esquipulas II	68
14.2 Opazovalna misija Organizacije združenih narodov ONUCA	70
15 RESOLUCIJE VARNOSTNEGA SVETA	71
16 SKLEP	74
17 LITERATURA	79

Seznam kratic

ARENA	Alianza Republicana Nacionalista
CARICOM	Caribbean Community and Common Market
CD	Convergence Democratique
CDHES	Comision de Derechos Humanos de El Salvador
CEH	Comisión para el Esclarecimiento Histórico
CIA	Central Intelligence Agency
EGP	Ejército Guerrillero de los Pobres
ESA	Ejército Secreto Anticomunista
EZLN	Ejército Zapatista de Liberación Nacional
FAR	Fuerzas Armadas Rebeldes
FDN	Fuerza Democratica Nicaraguense
FDR	Frente Democrática de Revolucion
FL	Fanmi Lavalas
FMLN	Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional
FRAPH	Front pour l'avancement et le progres d'Haiti
FSLN	Frente Sandinista de Liberación Nacional
GS	Generalna skupščina
IAPF	Inter-American Peace Force
ICJ	International Court of Justice
IMF	International Monetary Fund
MCCA	Mercado Común Centroamericano
MICAH	International Civilian Support Mission in Haiti
MICIVIH	International Civilian Mission in Haiti
MIF	Multinacional Interim Force
MINGUA	Mission for the Verification of Human Rights and of Compliance with the Comprehensive Agreement on Human Rights in Guatemala / United Nations Verification Mission in Guatemala
MINUSTAH	United Nations Stabilization Mission in Haiti
MINUSTAL	The United Nations Mission in El Salvador
MIPONUH	United Nations Civilian Police Mission in Haiti
MNF	Multinational Force

MR-13	Movimiento revolucionario 13 de Noviembre
MRBM	Medium Range Ballistic Missile
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NJM	New Jewel Movement
OAS	Organisation of American States
OECS	Organization of East Caribbean States
ONUCA	United Nations Observation Group in Central America
ONUSTAL	United Nations Observer Mission in El Salvador
ORPA	Organización Revolucionario del Pueblo en Armas
OZN	Organizacija združenih narodov
PAC	Patrullas de Auto-Defensas Civiles
PCN	Partido de Conciliación Nacional
PDC	Partido Demócrata Cristiano
PGT	Partido Guatemalteco del Trabajo
PRI	Partido Revolucionario Institucional
RMC	Revolutionary Military Council
SZ	Sovjetska zveza
UFCO	United Fruit Company
UNHIM	United Nations Mission in Haiti
UNO	Unión Nacional Opositora
UNSMIH	United Nations Support Mission in Haiti
UNTMIH	United Nations Transition Mission in Haiti
URNG	Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca
VB	Velika Britanija
VS	Varnostni svet
WB	World Bank
ZDA	Združene države Amerike

1 Teoretična izhodišča

26. oktobra leta 1945 so ustanovne članice Organizacije združenih narodov (OZN) ratificirale Ustanovno listino, s katero so izrazile odločenost vzpostavitve takšne mednarodne organizacije, ki bo bodoče rodove obvarovala pred strahotami vojne in ustvarila pogoje, v katerih bosta veljali pravica in spoštovanje obveznosti, izhajajočih iz pogodb in drugih virov mednarodnega prava. Prvenstvena naloga ohranjanja mednarodnega miru in varnosti je bila podeljena Varnostnemu svetu (VS), ki ga sestavlja petnajst članic, od tega pet stalnih s pravico veta, kar jih v primerjavi z ostalimi državami postavlja v privilegiran položaj. Veto za Združene države Amerike (ZDA), Veliko Britanijo, Francijo, Rusijo (prej Sovjetsko Zvezo) in Kitajsko predstavlja orodje, s katerim odločajo katero krizno območje se bo poskušalo rešiti in katero ne. Skozi zgodovino organizacije so bile kolektivne akcije VS pogosto blokirane, če niso bile v skladu z nacionalnimi interesi in cilji katere izmed stalnih članic. Namen pričujoče diplomske naloge je skozi zgodovinski pregled konfliktov v Srednji Ameriki in analizo odziva OZN, ugotoviti kako uspešen je bil slednji pri opravljanju svojega poslanstva v Srednji Ameriki. Poleg tega me zanima kateri je tisti glavni motiv, ki usmerja odnos OZN do Srednje Amerike, torej zakaj se je VS, katerega resolucije so edine zavezujoče, z določenimi konflikti in krizami ukvarjal, nekatere pa (kot se zdi) preprosto spregledal.

Hipoteza, ki sem si jo zastavila in iz katere izhajam je: Srednja Amerika je tradicionalna interesna sfera ZDA, ki so država z največjim vplivom na varnostne razmere v regiji. Od ustanovitve OZN so poleg nenehnega vmešavanja v notranje zadeve držav regije, ZDA veto v VS izkoriščale za blokiranje kolektivnih akcij, ki bi bile v nasprotju z njenimi interesi.

Srednjo Ameriko sestavljajo tri geografske enote: Mehika, Medmorska Amerika in Karibi. Mehika je po površini in številu prebivalcev največja država Srednje Amerike, Medmorska (Centralna) Amerika sestoji iz sedmih držav: Belize, Gvatemala, Salvador, Honduras, Nikaragva, Kostarika in Panama, Karibsko otočje pa sestavljajo tri otoške skupine: Veliki Antili, Mali Antili in Bahami. Pod Velike Antile spadajo Kuba, Jamajka, Portoriko (ZDA),¹ Dominikanska republika in Haiti, pod Male Antile prištevamo Privetrne in Zavetrne otoke, Bahame pa sestavlja arhipelag 700 otokov in čeri. Med zavetrne otoke sodijo St. Kitts in Nevis, Antigva in Barbuda, Dominika, Britanski Deviški otoki (VB), Ameriški Deviški otoki (ZDA), Anguilla (VB), Guadalupe (FR) in Monserrat (VB) med Privetrne otoke pa St.

¹ V oklepaju so podane države pod katera sodijo posamezna odvisna in zunanja ozemlja: ZDA – Združene države Amerike, VB – Velika Britanija, FR – Francija, NIZ - Nizozemska

Lucia, Barbados, St. Vincent in Grenadine, Grenada, Trinidad in Tobago, Martinique (FR) in Nizozemski Antili (NIZ) (Šehić in Šehić 2006).

Za potrebe naloge sem se omejila na države Srednje Amerike, v katerih je po letu 1945 prišlo do oboroženih konfliktov: Dominikansko republiko, Gvatemalo, Grenado, Haiti, Honduras, Kostariko, Kubo, Mehiko, Nikaragvo, Panamo in Salvador. Poleg OZN kot univerzalne mednarodne organizacije sem preučevala tudi odziv in delovanje Organizacije ameriških držav, Organization of American States (OAS), ki je najpomembnejša regionalna organizacija na območju Srednje Amerike. Poudarek mojega preučevanja je na resolucijah VS, ker so edine pravno zavezujoče za vse države.

Najprej sem analizirala odnos ZDA do Srednje Amerike s poudarkom na politikah, ki so oblikovale ta odnos. Temu sledi analiza konfliktov, ki so se v Srednji Ameriki odvijali po drugi svetovni vojni, pri čemer sem posebno pozornost posvetila odzivu mednarodne skupnosti, torej OZN in OAS in vlogi ZDA v njih. Zaradi večje preglednosti sem opis konflikta in odziv mednarodne skupnosti, kjer je bilo to le mogoče, predstavila v ločenih poglavjih. Posebno poglavje sem namenila vzpostavljanju Mirovnega procesa v Srednji Ameriki, pri čemer je ključno vlogo odigrala OZN, sam proces pa ni bil omejen samo na neko državo, ampak je zavzemal celotno območje Srednje Amerike. Raziskovalne metode, ki sem jih pri nalogi uporabila so:

- analiza in interpretacija primarnih virov, predvsem dokumentov OZN in OAS
- (kritična) analiza in interpretacija sekundarnih virov (knjige, članki, internetni viri)
- kvantitativna analiza
- zgodovinska metoda ter
- opisna metoda.

2 Srednja Amerika in Združene države Amerike

Španci so z osvajanjem Srednje Amerike začeli konec 15. stoletja² in od takrat naprej je imela za velesile velik strateški in gospodarski pomen. Njen razvoj je zaznamovalo tekmovanje med imperialnimi velesilami – Francozi, Španci, Britanci ter kasneje Američani in Sovjeti, že od "odkritja" naprej je Srednja Amerika žrtev geopolitike. Posledice pol tisočletja trajajoče nadvlade tujih sil so žive in boleče: razredni boj, ki je posledica delitve bogastva na nekaj bogatih družin in ogromno revnih, šibke politične institucije, ki delujejo v prid elite, neenakomerna razporeditev zemlje, rasizem proti prvotnim prebivalcem in velika demografska rast (Berry in Roskin 1990/1997, 160-161).

Srednja Amerika se je izpod Špancev osvobodila leta 1821 in pet držav (Gvatemala, Salvador, Kostarika, Nikaragva in Honduras) se je povezalo v Združene province Srednje Amerike. Zaradi tekmovanja med posameznimi državami je bila tvorba vse prej kot enotna in je razpadla že leta 1838. Kar se tiče razmer znotraj držav je osamosvojitve prinesla le malo novega – ekonomska in politična moč sta ostali v rokah elite, kmalu pa se je pojavila tudi nova velesila, z željo vladati regiji (Chace 1984, 19).

ZDA so že v začetku 19. stoletja na regijo začele gledati kot na svojo interesno sfero. Leta 1823 so objavile Monroejevo doktrino, po kateri so evropskim državam zagrožile z vojaško silo, če bodo še naprej intervenirale na območju Amerik. Doktrina je povezala varnost in stabilnost ZDA z varnostjo in stabilnostjo v celotni Zahodni hemisferi – od takrat naprej so ZDA kakršnokoli grožnjo katerikoli državi v regiji videle kot grožnjo lastni varnosti. ZDA so prvič "uspešno" uveljavljale Monroejevo doktrino leta 1898 med Špansko-ameriško vojno, ko so ZDA intervenirale neposredno proti Španiji in jo porazile. Posledično so ZDA dobile nadzor nad Kubo, Havaji, Portorikom in Filipini. Ko so ZDA posredovale med Venezuelo in VB v sporu zaradi meje z Britansko Gvajano, je tudi VB priznala Monroejevo doktrino in ZDA so postale nesporna velesila v Zahodni hemisferi (Hilaire 1997, 1-3).

Leta 1904 je predsednik ZDA, Theodore Roosevelt, objavil amandma Monroejevi doktrini, znan kot Rooseveltov dodatek,³ s katerim so si ZDA pridržale neomejeno pravico do intervencije v Latinsko Ameriko. Dodatek je bil posledica mnogih notranjih nemirov v regiji;

² Vpliv španskih zavojevalcev na staroselsko indijansko prebivalstvo je znan. Njihova kultura in religija sta bili uničeni, množično so umirali zaradi bolezni in naporov ki so jih trpeli kot sužnji pri delu na plantažah. Z ogromnih območij regije so bili dobesedno iztrebljeni in njihovo mesto so zasedli sužnji iz Afrike. Majhne dele, ki jih niso zasedli Španci, so jih zasedli Britanci (Jamajka in Belize), Francozi (Martinique) in Nizozemci (Nizozemski Antili) (Berry in Roskin 1990/1997, 160-161).

³ Roosevelt corollary – beseda corollary v matematiki pomeni izjavo, ki logično sledi prejšnjemu dokazu, v tem primeru Monroejevi doktrini.

samo v Hondurasu se je med letoma 1892 in 1907 zgodilo kar sedem revolucij. Klasični strah pred nestabilnostjo je tako postal ameriška nacionalna politika (Chase 1984, 29-30). V praksi je Rooseveltov dodatek pomenil, da so v nemirni (ali pa samo neposlušni) državi pristali ameriški marinci, okupirali večja mesta, nekaj let ostali v državi in potem odšli.⁴ Za seboj so ponavadi pustili še slabšo situacijo, kot je bila, preden so prišli tja. Pred odhodom so seveda na mesto šefa države postavili človeka po okusu ZDA, katerega naloga je bila ohranjanje reda in ravnanje v skladu z ameriškimi interesi. Pogosto je bil red dosežen na brutalen način z vojaško diktaturo, ki je obogatila diktatorja, njegovo družino in prijatelje, državo pa še bolj osiromašila.

S Franklin D. Rooseveltom (1933-1945) so ZDA v odnosu do Latinske Amerike začele z novo politiko, imenovano Politika dobrososedskih odnosov (Good Neighbor Policy), s katero so se ameriški voditelji formalno odpovedali svoji "pravici" do intervencije v latinskoameriške države. A politika je pomenile le nove taktike, medtem ko je cilj ostal isti (Gomez 1997). Te so (bile): gospodarsko navezovanje preko ameriških multinacionalk, podpora lokalnih diktatorjev, urjenje oboroženih sil, kulturna penetracija, finančna posojila in politična subverzija.

Med drugo svetovno vojno so Američani tesno sodelovali z latinskoameriškimi vojaškimi častniki, da bi preprečili kakršenkoli vpliv Nemcev in Japoncev in ZDA so kmalu postale prevladujoč dobavitelj vojaške opreme in urjenja za latinskoameriških oboroženih sil. A še pred koncem vojne so ZDA sprevidele, da grožnja ne prihaja več od Sil osi, ampak s strani "komunistične agresije proti zahodni hemisferi", kot se je izrazil pomočnik ministra za medameriške zadeve Edward Miller (Chace 1984, 52). Leta 1950 je vodilni ameriški strokovnjak za Sovjetsko zvezo (SZ) George F. Kennan izjavil (ibid.), da je za Srednjo Ameriko boljše, da je na oblasti totalitaren režim, kot pa liberalna vlada, ki bi v svoji popustljivosti lahko dovolila penetracijo komunizma.

Po koncu 2. svetovne vojne so ZDA vstopile v novo obdobje odnosov s svojimi južnimi sosedi. Ustanovna listina OAS, ki je stopila v veljavo 1. decembra 1951, prepoveduje vse oblike intervencije v notranje zadeve držav članic. Medameriški sporazum vzajemne pomoči, znan kot Pakt iz Ria (Rio Pact) pa pomeni osnovo za regionalni sistem kolektivne varnosti in dovoljuje kolektivno samoobrambo le v primeru oboroženega napada. A hladna vojna je vodila k zamrznitvi zavezanosti k nevmešavanju v zadeve Latinske Amerike. Ideološke

⁴ Od razglasitve Monroejeve doktrine 1823 do konca 2. svetovne vojne so ZDA napadle Kubo (štirikrat), Nikaragvo (petkrat), Honduras (sedemkrat), Dominikansko republiko (štirikrat), Haiti (dvakrat), Gvatemalo (enkrat), Panamo (dvakrat), Mehiko (trikrat) (Chomsky 2005, 132).

razlike med SZ in ZDA oziroma percepcija o komunistični nevarnosti je bila tista, ki je štiri desetletja determinirala politiko ZDA do Srednje oziroma celotne Latinske Amerike (Chace 1984, 67-68).

3 Gvatemala

Gvatemala je skupaj z ostalimi državami Srednje Amerike neodvisnost od Španije razglasila septembra 1821, samostojna pa je postala leta 1838. Do leta 1930 so se na oblasti menjavali liberalci in konservativci, država pa se je večkrat zapletla v oborožene spopade s svojimi sosedomi, predvsem s Salvadorjem in Hondurasom. Leta 1931 je na volitvah zmagal general Jorge Ubico. Z leti je Ubicova vladavina postajala vse bolj diktatorska in opozicija proti njemu vse močnejša (The New Encyclopaedia Britannica 1768/2002a, 941). Leta 1944 ga je ljudstvo v revoluciji strmoglavilo in na prvih demokratičnih volitvah je zmagal levičarski intelektualec Juan Jose Arevalo. Vodilo njegovega programa so bile socialne in ekonomske reforme (Coy 2008).

1951 je Arevala na volitvah nasledil Jacobo Arbenz Guzmán, ki je imel podporo komunistov in ostalih levičarjev. Nadaljeval naj bi z zemljiško reformo svojega predhodnika in neodvisno zunanjo politiko. Del zemljiške reforme je bila razlastitev neobdelane zemlje, ki je takrat pripadala mogočni United Fruit Company (UFCO), največjemu veleposestniku v Gvatemali (ibid.). Ta Arbenzova poteza je imela privrženca tudi med njegovimi nasprotniki, saj je večina Gvatemalcev menila, da je pogodba, ki jo je UFCO podpisal z generalom Ubico, v škodo državi in potrebna revizije⁵ (Hilaire 1997, 25-26). Po razlastitvi je UFCO protestirala pri State Departmentu, češ da Gvatemala krši mednarodno pravo, saj ni plačala dovolj visoke odškodnine za posest, ki ji je bila odvzeta.⁶

3.1 Operacija PBSUCCESS

Avgusta 1953 je ameriški predsednik Dwight Eisenhower odobril Operacijo PBSUCCESS, s proračunom 2,7 milijona za vodenje "vojne majhnega obsega" (Doyle 2008),

⁵ UFCO je imela zemljo najeto za 99 let in je bila virtualna država znotraj države, saj vlada Gvatemale ni imela nikakršnega nadzora nad njenim delovanjem. Ob vsem tem UFCO seveda ni, razen slabo plačanih delovnih mest, ničesar prispevala k izboljšanju socialnega in ekonomskega položaja Gvatemalcev (Hilaire 1997, 26)

⁶ Arbenzova vlada je UFCO ponudila 627.572 ameriških dolarjev, medtem ko so oni zahtevali 16 milijonov (Coy 2008).

katere cilj je bil strmoglavljenje Arbenza. Poleg ogroženih gospodarskih interesov so ZDA menile, da je gvatemalska vlada del sovjetskega načrta infiltracije v zahodno hemisfero, da se v Gvatemali dogaja "intervencija mednarodnega komunizma"⁷ (Hilaire 1997, 28).

V začetku leta 1954 je bila Operacija PBSUCCESS v polnem teku. CIA je z orožjem in podkupninami zalagala nezadovoljne desničarske častnike v gvatemalski vojski ter urila in dobavljala orožje upornikom, ki so se urili v Nikaragvi. Na ozemlju Nikaragve in Hondurasa je bilo pripravljenih 30 ameriških vojaških letal z ameriški piloti, v Gvatemalo so podtaknili na stotine kosov sovjetskega orožja, kar bi ob kasnejšem odkritju dokazovalo sovjetsko vpletenost (Blum 1995/2004, 76-77). ZDA so poskušale preprečiti, da bi Gvatemala kupovala orožje iz Evrope, prestrezale so ladje, ki so bile namenjene v Gvatemalo in jih preiskovale za orožje in strelivo. Proti Arbenzovi vladi so hkrati vodili psihološko vojno, katere glavni cilj je bil prepričati ameriško, tujo in gvatemalsko javnost, da je Gvatemala komunistična. Konec februarja je tiskovno predstavništvo Arbenzove vlade obtožilo ZDA, da skupaj s Hondurasom in Nikaragvo spletkarijo proti legitimno izvoljeni vladi. Izdali so dokumente, ki so jasno dokazovali, da Honduras in Nikaragva na svojem ozemlju urita in z orožjem zalagata upornike. Gvatemalski časopisi so objavili korespondenco med polkovnikom Carlos Castillo Armasom (ki so ga po državnem udaru ZDA nastavile kot novega predsednika) in diktatorjem Nikaragve Somoza, ki je vsebovala podrobne načrte invazije, ki je bila v teku. State Department je obtožbe označil za "smešne in neresnične". Dodali so še: "da je tradicionalna politika ZDA, da se ne vmešavajo v notranje zadeve ostalih držav" (Hilaire 1997, 31-32).

Na Medameriški konferenci, ki je potekala marca 1954 v Caracasu, naj bi se države OAS pogovarjale o ekonomskih problemih in trgovinskih odnosih držav OAS z ZDA. To pa ni bilo v skladu z načrtom ZDA, ki so si na konferenci želele zagotoviti podporo za ameriško politiko do Gvatemale. S povečevanjem grožnje komunizma so ZDA dobile podporo večine latinskoameriških delegatov in tako imele prosto pot za sprejetje resolucije z naslovom Deklaracija o solidarnosti za ohranitev politične celovitosti ameriških držav proti mednarodni komunistični intervenciji (Organizacija ameriških držav 1954).⁸ Deklaracija je bila v bistvu potrditev Monroejeve doktrine, saj po njej sama prisotnost komunistične vlade v Zahodni

⁷ Res je, da so v Arbenzovi vladi sodelovali tudi komunisti, vendar takšnega vpliva na Arbenza, kot je trdila ameriška vlada, še zdaleč niso imeli. Njihov vpliv je bil omejen na delavsko gibanje in na nezaposlene, tega pa so dosegli preko koordiniranega delovanja posameznikov v različnih levičarskih političnih strankah in sindikatih, ki so nastali po revoluciji leta 1944 (Hilaire 1997, 29). Arbenzovo vlado so prav toliko kot komunisti podpirali akademiki, intelektualci in celo protikomunisti (Blum 1995/2004, 74).

⁸ Deklaracija je bila sprejeta 28. marca 1954. Za resolucijo je glasovalo 17 držav, Argentina in Mehika sta se vzdržali, Gvatemala pa je glasovala proti. Glasovanje proti resoluciji so ZDA izkoristile kot dokaz o komunistični naravi gvatemalske vlade (Coy 2008).

hemisferi predstavljala izziv doktrini in ameriškim interesom v regiji. Odprla je vrata intervenciji proti katerikoli vladi, za katero bi ZDA sumile, da je pod vplivom komunizma (Hilaire 1997, 34-35).

Po konferenci so ZDA nadaljevale s pošiljanjem orožja gvatemalskim upornikom v Honduras in Nikaragvo, Gvatemala pa se je po pomoč zatekla k Vzhodnemu bloku, konkretno Češkoslovaški, in v sredini maja je bilo po skrivni poti s švedsko ladjo *Alfhem* v Gvatemalo prepeljanih 2000 ton ročnega strelnega orožja. Odkritje tega orožja je še dodatno zaostriło odnose z ZDA (ibid., 35). Spor je dosegel vrhunec 19. junija 1954, ko so uporniki, s podporo ZDA, iz baze v Hondurasu napadli ozemlje Gvatemale, ameriško vojno letalstvo pa je pričelo z bombardiranjem ključnih strateških ciljev, kot so pristanišča, cisterne, vojašnice, mednarodno letališče... (Blum 1995/2004, 78). Zadnji obupan poskus Arbenza, da bi rešil svojo vlado, je bila pritožba na VS OZN ter na Medameriški mirovni odbor. Rezultat je bila velika zmeda glede vloge regionalnih organizacij in VS v regionalnih konfliktih (Hilaire 1997, 37).

27. junija 1954 je Arbenz, pod ultimatom določenih vojaških poveljnikov in zaradi bombardiranja države, odstopil. Kot novega predsednika so ZDA nastavile polkovnika Carlos Castillo Armasa, ki je takoj preklical zemljiško reformo in UFCO dal relativno svobodo pri delovanju v Gvatemali. Ukinil je sindikate delavcev na plantažah banan, njihovih sedem glavnih voditeljev so nekaj dni zatem našli mrtve v glavnem mestu. Že julija so aretirali na tisoče ljudi zaradi suma komunistične aktivnosti, mnogi med njimi so bili mučeni in ubiti (Blum 1995/2004, 81). Nepismenim je prepovedal voliti (volilno pravico je odvzel eni tretjini Gvatemalcem), prepovedal je vse politične stranke ter združbe delavcev in kmečke organizacije. Vladal je do leta 1957, ko ga je ubil član njegove lastne osebne straže (Third World Traveler 2008).

3.2 Odziv Organizacije združenih narodov in Organizacije ameriških držav

Konflikt v Gvatemali je bil prva povojna kriza, ki je načela vprašanje jurisdikcije VS OZN in regionalnih organizacij pri reševanju regionalnega spora. Med konferenco v San Franciscu le-ta ni bila razčiščena, saj ni bila smatrana kot področje potencialnega spora med OZN in regionalnimi organizacijami. 52. člen UL OZN pooblašča regionalne organizacije za pomoč pri reševanju regionalnih sporov, vendar pa nič v UL ne prepoveduje državi, da ne bi spora najprej predložila VS. Suverena pravica vsake države je, da sama odloča o tem, katero

tretjo stranko želi kot posrednika v sporu. Vendar pa VS lahko (ni pa to obveza) spor prepusti primerni regionalni organizaciji, saj ima le-ta lahko na voljo več informacij in znanj (Hilaire 1997, 38)

Zunanji minister Gvatemale Toriello je junija 1954 na VS OZN naslovil pritožbo čez ZDA, Nikaragvo in Honduras, zaradi vmešavanja v notranje zadeve Gvatemale. Ameriški veleposlanik v OZN Henry Cabot Lodge je želel sestanek preprečiti, češ da je Toriellova zahteva "komunistični manevar", vendar se je na vztrajanje generalnega sekretarja OZN Dag Hammarskjolda VS 20. junija le sestal (Blum 1995/2004, 79). Gvatemala je trdila, da je žrtev agresije, načrtovane s strani ZDA, ob podpori Hondurasa in Nikaragve. Od VS je zahtevala naj primer preuči po 34., 35. in 39. členu UL OZN.⁹ Prav tako je zahtevala, naj Honduras in Nikaragvo pozove, naj se vzdržita nadaljnjih sovražnosti proti njej. Obe državi sta zanikali obtožbe in predlagali naj se konflikt razreši po 52. členu UL in preda OAS kot regionalni organizaciji. Podobno pozicijo so zavzele tudi ZDA, izjavile so, da je OAS bolje opremljena za preiskovanje spora in da bi morala Gvatemala najprej izkoristiti to možnost. Ko je SZ podprla Gvatemalo, jo je Lodge napadel zaradi vmešavanja v zadeve zahodne hemisfere. Argumenti, ki so jih ZDA podale glede večje primernosti OAS so bili naslednji: prvič, zaradi same procedure, katero so si razlagali na način, da naj najprej poskusi regionalna organizacija, drugič, ker naj bi šlo za "lokalni" spor in tretjič, ker naj bi bil konflikt v Gvatemali notranji in kot tak ni pod jurisdikcijo VS. ZDA so šle celo tako daleč, da so zagrozile z izstopom iz sistema kolektivne varnosti OZN, če njihovi prošnji ne bo ugodeno (Hilaire 1997, 38-39).

V zvezi z varnostno situacijo v Gvatemali je VS tako sprejel eno samo resolucijo, in sicer na predlog Francije. V Resolucijo 104 so zapisali, da na osnovi poziva gvatemalske vlade VS zahteva takojšno prekinitev vseh dejanj, ki bi povzročile prelivanje krvi in od vseh članov ZN zahteva, da se vzdržijo sodelovanja pri takih dejanjih (Varnostni svet 1954). Resolucija je bila sicer sprejeta soglasno, a ni vsebovala nikakršnih sankcij za kršitelje in bila tako brezplodna. Nezmožnost VS, da zavzame jasno stališče glede gvatemalske krize, je pustila vprašanje jurisdikcije med VS in regionalnimi organizacijami nerešeno.

Zadeva se je še nekajkrat pojavila na dnevnem redu VS, a le-ta zaradi ameriške blokade ni nikoli ukrepal, zato je bila predana v roke OAS. To je bila popolna zmaga za ZDA, saj je s

⁹ 34. člen pravi: "VS sme raziskati vsak spor ali pa vsako situacijo, ki bi utegnila pripeljati do mednarodnega trenja ali izzvati spor, da ugotovi, ali bi nadaljevanje tega spora ali te situacije utegnilo ogroziti ohranitev mednarodnega miru in varnosti."

1. točka 35. člena pravi: "Sleheri član OZN sme opozoriti VS ali GS na katerikoli spor ali pa na katerokoli situacijo, katerih narava je navedena v 34. členu."

39. člen pravi: "VS ugotavlja, ali obstoji kakšno ogrožanje miru, kršitev miru ali agresivno dejanje, in daje priporočila ali pa odloči, kaj je treba ukreniti v skladu z 41. in 42. členom, da se ohranita ali vzpostavita mednarodni mir in varnost" (Ustanovna listina Združenih narodov, 34., 35. in 39. člen).

tem, ko je blokirala VS, pridobila čas, ki ga je potrebovala za strmoglavljenje Arbenzovega režima. Med 28. junijem in 2. julijem so se države na sestanku OAS dogovorile, da bodo v Gvatemalo poslale misijo za ugotavljanje dejstev (fact finding misijo), ki pa nikoli ni smela obiskati Gvatemale (Hilaire 1997, 40).

OZN se ni razjasnila glede najbolj sporne točke, to je glede jurisdikcije med VS in regionalnimi organizacijami in pravice članice, da svoj primer preda pred VS. Razvoj dogajanja je imel pomembne legalne implikacije na Zahodno hemisfero - legitimiziral je Monroejevo doktrino in odločenost ZDA za uveljavitev lastnih pravil urejanja odnosov v regiji, prav tako pa je legitimiziral dejanja OAS. Prepustitev krize v roke OAS s strani VS je ustvarila precedenčni primer reševanja spora v regiji – od zdaj naprej se je lahko v primeru spora med dvema državama iz iste regije, OZN obrnila na regionalno organizacijo.

3.3 Gvatemalska državljanska vojna 1960 -1996

Po strmoglavljenju Arbenza se je v Gvatemali začela doba represivnih vojaških diktatur, ubijanje ljudi pa je postalo državna politika. Glavna tarča vojske je bilo revno staroselsko prebivalstvo, potomci Majev, ki tvorijo več kot 50% prebivalstva in večinoma poseljujejo podeželje in višavja Gvatemale. Potem ko sta tako represija kot protesti proti njej postajala vse bolj nasilna, je vzniknila državljanska vojna, ki je trajala od leta 1960 do 1996 (Global Security 2008a).

V začetku šestdesetih let so upor vodili intelektualci in študentje združeni v Gvatemalsko delavsko stranko, Partido Guatemalteco del Trabajo (PGT), ki pa niso zagovarjali nasilne vstaje. Mladi častniki in študentje gvatemalske vojaške šole Escuela Politecnica so ustanovili prvo gverilsko organizacijo Movimiento Revolucionario 13 de Noviembre (MR-13). MR-13 so nato sledile še Uporniške oborožene sile, Fuerzas Armadas Rebeldes (FAR) – oboroženo krilo PGT (Global security 2008a). Odgovor na upor so bile različne paravojaške skupine ali vodi smrti,¹⁰ ki so jih podpirali in financirali vojaški častniki, vladni uradniki in poslovneži (Third World Traveler 2008). Najbolj zloglasna voda smrti sta bila Skrivna protikomunistična vojska, Ejército Secreto Anticomunista (ESA) in Bela roka,

¹⁰ Člani vodov smrti so umor spremenili v politični teater; mnogokrat so vnaprej objavili seznam svojih žrtev ali pa so trupla žrtev "okrasili" s protikomunističnimi sporočili. Njihova skrivna narava (oblačili so se kot civilisti) ni le vzbujala groze v prebivalstvu, ampak je tudi omogočila vojski in policiji, da je zanikala vpletenost v izvensodne poboje (Black v Ball in drugi 1999).

La Mano Blanca. Voditelji vodov smrti, visoki vojaški častniki, so bili izšolani v School of Americas v ZDA (Ball in drugi 1999).

S pojavom gverile je začela dotekali tudi ameriška pomoč gvatemalski vojski. ZDA so s financiranjem in urjenjem iz nje ustvarile najbolj močno in izurjeno silo v Srednji Ameriki. Pod predsednikom Lyndon Johnsonom so ZDA med letoma 1966 in 1968 v Gvatemalo poslale specialno enoto Zelene baretke, Green Berets,¹¹ ki so z vojsko sodelovale v protigverilski kampanji (Third World Traveler 2008). Obdobje konec šestdesetih let so zaznamovali nešteti pokoli, izginotja in izvensodni poboji, ne le Majev, pač pa vsakogar ki je na kakršenkoli način oporekal vladi – novinarjev, odvetnikov, študentov, učiteljev, sindikalistov... Država je po oceni Amnesty International v obdobju dveh let pobila med 3000 in 8000 ljudi.¹² Uporniki so kot odgovor na totalno vojno, poleg napadov na pripadnike varnostnih sil, začeli z napadi na civilne nasprotnike, tuje diplomate in ameriške vojaške svetovalce. A zaradi neprimerljive premoči vojske je ta upornike skorajda v celoti uničila, tisti ki so ostali, pa so se zatekli v prestolnico (Ball in drugi 1999; Blum 1995/2004, 233).

Novembra 1970 je novi predsednik, poročnik Carlos Arana Osorio, izkoristil serijo ugrabitev, ki so jih izvedli uporniki in razglasil izredno stanje. Na podeželju je to pomenilo prenos oblasti iz izvoljenih uradnikov na vojaške poveljnike. Osorio je odredil množične aretacije in, da bi zatrl javne proteste, prepovedal pravico do zbiranja na javnih mestih. Novi val državnega terorja je zajezil pojav Narodne fronte proti nasilju, Frente Nacional contra Violencia, množičnega gibanja, ki je združil voditelje opozicijskih strank, cerkvene skupine, delavske organizacije in predstavnike gvatemalskih privatnih univerz. Vodili so jo študenti in profesorji Univerze v San Carlosu. Do konca leta 1972 je bilo izredno stanje preklicano (Ball in drugi 1999).

Leta 1974 je na še enih nepoštenih volitvah zmagal general Kjell Laugerud García. Pod njim je bila Gvatemala deležna nekaterih socialnih reform, vlada je delavske spore celo poskušala rešiti s pogajanjem in ne z običajnim nasiljem nad voditelji sindikatov. Februarja 1976 je uničujoč potres, ki je terjal čez 20.000 življenj, zbližal študente in voditelje sindikatov s kmeti in revnimi prebivalci mest, ki jih je potres najbolj prizadel. Množično opozicijsko gibanje je začelo rasti in postajati vse bolj militantno. Povečalo se je tudi državno nasilje, vse več je bilo selektivnih umorov delavskih aktivistov in drugih voditeljev. Ko je leta 1978 na

¹¹ Pripadniki Zelenih baretk so bil vojaki portoriškega ali mehiškega porekla, zato da bi bila prisotnost ZDA čim manj sumljiva. Poleg učenja različnih zasliševalni tehnik, obstaja mnogo dokazov o sodelovanju Američanov v bojih. Najbolj pogosto so se teh udeleževali kot piloti pri bombardiranju staroselskih vasi (Blum 1995/2004, 230).

¹² Do leta 1972 je ta številka znašala že 13.000, štiri leta kasneje pa 20.000. Velika večina teh žrtev je bila civilistov in ne gverilcev (Blum 1995/2004, 232).

oblast prišel general Romeo Lucas García, se je konflikt še zaostрил, saj je ta nemudoma zvišal cene osnovnih potrebščin. Začeli so se množični protesti, okrepila pa se je tudi aktivnost vodov smrti (ibid.).¹³

Po obdobju zatišja se je ponovno začelo organizirati uporniško gibanje na podeželju. Tokrat so se organizatorji gverile izognili vzhodnemu delu Gvatemale, katerega prebivalstvo se je še predobro spominjalo protigverilske kampanje iz konca šestdesetih let. Namesto tega so svoje aktivnosti preselili v osamljena gorovja in skupnosti Majev v zahodnem višavju. Vzklili sta dve novi gverilski skupini: Gverilska vojska revnih, Ejército Guerrillero de los Pobres (EGP) in Revolucionačna organizacija oboroženega ljudstva, Organización Revolucionario del Pueblo en Armas (ORPA). Leta 1978 se je vzpostavila nova ljudska organizacija, imenovana Komite za kmečko enotnost, ki je novice o ruralnih pobojih prenesla v prestolnico. Konec sedemdesetih let je zaznamoval začetek najbolj ekstremnega državnega terorizma v celi vojni (ibid.).

Leta 1977 je ameriški predsednik Jimmy Carter zaradi poročil o mučenjih in umorih prekinil javno vojaško pomoč, a denar in orožje sta preko Cie vseeno našla pot do Gvatemale. Poleg pomoči ZDA in Cie so gvatemalski vojski pomagale tudi Argentina, Čile in Izrael. Slednji je v Gvatemali od leta 1977 igral pomembno vlogo, saj jo je zalagal z orožjem, gradil tovarne za izdelavo streliva in uril vojake (Third World Traveler 2008).

31. januarja 1980 je skupina Staroselcev zavzela Špansko veleposlaništvo, da bi obvestila svet o naraščajočem nasilju v Gvatemali. Po ukazu predsednika Garcíe so veleposlaništvo požgani in 31 ljudi, vključno s talci, je živih zgorelo. Po tragičnem začetku se je nasilje v osemdesetih letih še stopnjevalo. Gvatemalska nevladna organizacija, Centro Internacional para Investigaciones en Derechos Humanos, ustanovljena leta 1993, je v svojem poročilu zapisala, da je država samo leta 1982 ubila skoraj 18.000 ljudi (Ball in drugi 1999).

V času med marcem in avgustom 1980 ni minil dan, ko časopisi ne bi poročali o političnem izginotju ali odkritju pohabljenih trupel na ulicah prestolnice Ciudad de Guatemala. Mnogi pripadniki opozicije so pobegnili iz države ali pa se pridružili gverilcem. Gverilske vojske EGP, FAR in ORPA, pa tudi deli PGT, so svojo dejavnost iz urbanih naselij preselili na podeželje – sledila jim je vojska, ki je svoje baze postavila v celi državi. Leta 1981 so uporniki začeli s svojo največjo ofenzivo, pri kateri so imeli široko podporo javnosti.

¹³ ESA je objavila seznam 38 ključnih opozicijskih figur, ki so jih nameravali ubiti. Njihova prva žrtev je bil voditelj študentske organizacije, Oliverio Castañeda de León, ki so ga pred na stotine očitvecev ubili po govoru na shodu v centru prestolnice. Prisotna policija ni naredila nič, da bi ujela morilce. Oliveirova smrt je bil tipičen primer državnega terorja pod Garcío: selektivni atentati težko oboroženih neuniformiranih moških, mnogokrat izvedeni podnevi na urbanih lokacijah, za katere je vlada zanikala vsako odgovornost (Ball in drugi 1999).

Vojska je odgovorila z Operacijo pepel, Operación Ceniza, katere ime je jasno izražal njen namen. V zahodnem delu Gvatemale je v operaciji sodelovalo 15.000 vojakov, na katere so gverilci običajno izvajali "hit and run" napade. Vojska je redno požigala vasi, živino in pridelke z namenom depopulacije območij, kjer so bili aktivni gverilci. Selektivna kampanja proti simpatizerjem z gverilo se je spreobrnila v množično klanje podpornikov ali pa samo potencialnih podpornikov gverile, vključno z otroki, ženskami in starejšimi (ibid.).

Marca 1982 je v vojaškem udaru na oblast prišel general Ríos Montt, diplomiranec School of Americas in evangeličanski protestant, ki je imel močno podporo Reaganove administracije.¹⁴ Razveljavil je ustavo, razpustil kongres, prepovedal politične stranke in izničil volilni zakon. Njegova politika se je imenovala "puške in fižol" – če ste z nami vas bomo nahranili, če ste proti nam, vas bomo ustrelili. Javno je izjavil, da je razglasil obsedeno stanje, zato da bo lahko legalno ubijal. Ustanovil je Civilne straže, Patrullas de Auto-Defensas Civiles (PAC), ki so bile uradno prostovoljna organizacija, dejansko pa ljudje niso imeli izbire – ali so se priključili PAC ali pa gverilcem. Vojska in člani PAC so v manj kot šestih mesecih nadzorovali celotno območje, kjer je bila prej močna prisotnost gverile. V 17 mesecih je Monttova "krščanska" kampanja uničila 400 vasi, ubila med 10.000 in 20.000 staroselcev, več kot 100.000 pa jih je pobegnilo v Mehiko. Štiri gverilske skupine (EGP, ORPA, FAR in PGT), od leta 1982 združene v Narodno revolucionarno zvezo Gvatemale, Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca (URNG), so sicer še obstajale, a večinoma v izgnanstvu ali odmaknjene od prebivalstva (Third World Traveler 2008).

Montta je avgusta 1983 strmoglavil general Oscar Humberto Mejía Víctores, ki je obljubil vrnitev civilne vlade. Za predsednika so postavili Marco Vinicio Cerezo Arévala in stopnja državnega nasilja se je v sredini osemdesetih znižala. Leta 1987 je vojska sprožila ofenzivo z namenom zavzeti še zadnja uporna območja na južni obali in severu Gvatemale in tako kot leta 1982 je bila tudi zdaj večina žrtev med civilisti in ne med uporniki. Osemdeseta so se končala s serijo ugrabitev voditeljev Društva univerzitetnih študentov, znanih podpornikov URGN. Njihova izmaličena trupla so se pojavila nekaj tednov kasneje (Ball in drugi 1999).

¹⁴ Primer Reaganove pomoči je bila vojna proti drogam. Ameriški helikopterji z ameriškimi piloti so po Gvatemali škropili smrtonosne herbicide, ki so zastrupljali ljudi, živali, ribe in rastline. Da bi pred njimi pobegnili, se je na 10.000 ljudi umaknilo v odmaknjene predele, katere je vojska potem bombardirala. Vojna proti drogam ni imela nobenega učinka na dejansko produkcijo in tihotapljenje drog, je pa služila kot odlično opravičilo za ameriško javnost (Third World Traveler 2008). Skoraj identični situaciji smo danes priča v Kolumbiji.

V začetku devetdesetih je državno nasilje začelo upadati. Pod domačim pritiskom in mednarodnimi obsodbami zaradi kršenja človekovih pravic¹⁵ sta se gvatemalska vlada in vojska začeli vedno bolj nagibati k podpisu mirovnega sporazuma z URNG. Ta je postal realnost, ko je leta 1993 predsednik postal Varih človekovih pravice Ramiro de León Carpio (Global Security 2008a). Pod okriljem OZN sta strani podpisali več sporazumov, med drugim Obširen sporazum o človekovih pravicah, konflikt pa se je končal 29. decembra 1996, ko sta gvatemalska vlada in URGN podpisali Sporazum o trdnem in trajnem miru (MINUGUA 2003).

3.4 Humanitarna misija Organizacije združenih narodov MINUGUA

Septembra 1994 je na prošnjo obeh vojskujočih se strani Generalna skupščina z Resolucijo 48/267 ustanovila humanitarno misijo OZN, imenovano Mission for the Verification of Human Rights and of Compliance with the Comprehensive Agreement on Human Rights in Guatemala (MINUGUA). V resoluciji je pozvala sprti strani, naj spoštujeta sporazum o človekovih pravicah iz marca 1994 in naj nadaljujeta s procesom pogajanj za dosego trajnega miru v Gvatemali (Generalna skupščina 1994).¹⁶ Po celotni državi je bilo razposlanih več kot 250 strokovnjakov na področjih človekovih pravic, legalnih in staroselskih zadev ter pripadnikov policije (MINUGUA 2003).

Po podpisu Sporazuma o trdnem in trajnem miru je VS OZN januarja 1994 sprejel Resolucijo 1094, s katero je za dobo treh mesecev pooblastil skupino 155 vojaških opazovalcev in nujnega zdravstvenega osebja kot dodatek Minugui. Njihova naloga je bila nadzor premirja, ločevanje sil ter nadzor nad razorožitvijo in demobilizacijo borcev URGN (Varnostni svet 1997a). Misija se je še vedno imenovala MINUGUA, a njeno uradno ime je bilo spremenjeno v United Nations Verification Mission in Guatemala. Marca 1997 je bilo v Gvatemalo poslanih 145 vojakov in 43 pripadnikov policije iz 18 držav. Skupaj je bilo demobiliziranih 2928 borcev URNG in predana 535.102 kosa orožja in streliva. 14. maja so

¹⁵ ZDA so pomoč Gvatemali ukinitve šele leta 1990, ko je bil ugrabljen in ubit ameriški poslovnež, ki je živel v Gvatemali. A kot se je izkazalo kasneje, je CIA še tudi po tem gvatemalski vladi namenila med 5 in 7 milijonov dolarjev. Šele leta 1995 je Bill Clinton dokončno prekinil pomoč in le-to preusmeril v mirovni fond, ustanovljen z namenom podpore Minugui (Blum 1995/2004, 239). Leta 1999 je na obisku v Gvatemali po objavi poročila CEH izjavil, da je bila podpora vojaškim silam ali obveščevalnim enotam, ki so bile vpletene v nasilno represijo, ki jo opisuje Poročilo, napačna in da se za njo opravičuje (Washington Post 1999).

¹⁶ GS OZN je pred tem sprejela štiri resolucije na temo državljanske vojne v Gvatemali, in sicer 20. novembra 1990 A/RES/45/15, 17. decembra 1991 A/RES/26/109, 18. decembra 1992 47/118 in 20. decembra A/RES/48/161, v katerih je VS pozvala naj podpre mirovni proces v Gvatemali.

mirovniki orožje in strelivo predali Ministrstvu za notranje zadeve, s čimer je bila njihova naloga končana. Zadnji vojak OZN je Gvatemalo zapustil 27. maja. MINUGUA je v Gvatemali ostala do novembra 2004, ko so Gvatemalo zapustili še zadnji opazovalci (ibid.).

V 36 let trajajoči vojni je umrlo 200.000 ljudi, 38% žensk na podeželju in 56% žensk v mestih je postalo vdov. 23. junija 1994 je bila pod okriljem OZN ustanovljena Komisija zgodovinske razjasnitve, Comisión para el Esclarecimiento Histórico (CEH),¹⁷ z nalogo objektivno in nepristransko razjasniti kršitve človekovih pravic in nasilja med vojno. Člani komisije se poslušali pričevanja na tisoče preživelih in bili prisotni pri izkopavanju množičnih grobov. Izvedli so intervjuje z bivšimi šefi države in visokimi častniki vojske ter se opirali na poročila številnih nevladnih organizacij. Svoje zaključke so predstavili februarja 1999 v poročilu, imenovanem Guatemala, Memory of Silence, ki je poimensko identificiralo 42.275 žrtev – v 93% je bila za njih odgovorna vojska in paravojaške skupine, uporniki pa v 3%. 83% žrtev je pripadalo ljudstvu Majev. Zapisali so, da uporniki v nobeni fazi konflikta niso imeli vojaškega potenciala, da bi predstavljali neposredno grožnjo državi, ki je imela več bolje opremljenih in izurjenih enot, česar sta se tako država kot vojska vseskozi tudi zavedali. CEH je zaključila, da je država načrtno napihovala grožnjo, ki so jo predstavljali uporniki, za opravičevanje številnih zločinov. Soočena s široko politično, socio-ekonomsko in kulturno opozicijo je država z vojsko in varnostnimi silami le-to zastraševala. Tako CEH pojasnjuje, zakaj so bile žrtve večinoma civilisti in ne uporniki (Organizacija združenih narodov 1999).

4 Kuba

Po koncu Špansko-ameriške vojne 1898 je Kuba za kratek čas prešla pod ameriško okupacijo. Leta 1901 je ameriški kongres sprejel Plattov amandma, ki je kot pogoj kubanske samostojnosti med drugim navajal, da Kuba za podpis kakršnekoli mednarodne pogodbe potrebuje dovoljenje ZDA ter ameriško pravico do oborožene intervencije na Kubi. Leta 1902 je Kuba postala de jure samostojna, a ostala gospodarsko in politično podrejena in odvisna od ZDA. Da bi zaščitile lastne interese, so ZDA do leta 1916 z oboroženo silo večkrat intervenirale na Kubi (Boot 2002, 132-141). Leta 1956 se je na Kubi s še 82 uporniki izkrcal Fidel Alejandro Castro Ruz z namenom strmoglavljenja diktatorja generala Flugencia Batiste.

¹⁷ T.i. Truth commissions, Komisije za resnico, med katere spada tudi CEH, je OZN ustanovila z namenom preiskovanja zlorab med represijo in državljanskimi vojnami. Prva taka komisija je bila The Commission of Inquiry into the Disappearances of People in Uganda. Od takrat naprej je bilo podobnih komisij že več kot 30 po vsem svetu (Reddy 2004).

Prve akcije upornikov so bile neuspešne, a gibanje se je razvijalo, podpora prebivalstva je rasla in posledično so dosegali vse večje in pomembnejše zmage. 6. januarja, po zmagi revolucije, je oblast na Kubi prevzel Castro (Cuban History 2008a).

4.1 Invazija na Prašičji zaliv

Po začetni podpori ZDA je med državama kmalu prišlo do razhajanj. Castro je nacionaliziral tuje (večinoma ameriško) premoženje in obdelovalne površine,¹⁸ za kar je zavrnil izplačilo primerne odškodnine, kar od njega zahteva mednarodno pravo ter se povezal s SZ in njenimi zavezniki. Kot odgovor so ZDA uvedle najprej embargo na orožje, kasneje pa še popoln embargo, kar je Kubo še bolj zbližalo s SZ, ki je tako postala glavni kupec kubanskega sladkornega trsa. Na predlog podpredsednika Nixona je predsednik ZDA Eisenhower 17. marca 1960 pooblastil Cio za zbiranje in urjenje kubanskih prebežnikov za gverilske akcije proti Castrovem režimu. Ameriška letala so v tem času večkrat bombardirala Kubo, tarče so bile predvsem tovarne sladkorja in polja sladkornega trsa. Castro se je po pomoč obrnil k SZ, kar pa so ZDA izkoristile v svoji kampanji proti njemu in za še dodatno izolacijo otoka (Hilaire 1997, 42-43).

Na podlagi protikomunističnega programa je na predsedniških volitvah v ZDA januarja 1961 zmagal John Kennedy, ki je od svojega predhodnika podedoval že pripravljen načrt o invaziji. Na željo Peruja je v San Joséju, glavnemu mestu Kostarike, od 22. do 29. avgusta potekal sestanek zunanjih ministrov OAS, katerega so ZDA izkoristile za obsodbo kubanske politike in za zbiranje podpore za svojo proti-komunistično politiko. Sprejeli so resolucijo, v kateri so obsodili intervencijo ali grožnjo z intervencijo neameriške države v notranje zadeve ameriških držav. Vendar pa so države, z mislijo na nedavno intervencijo ZDA v Gvatemali, v 3. člen resolucije zapisale, da prav tako obsojajo intervencijo katerekoli ameriške države v notranje zadeve druge ameriške države in da ima vsaka država pravico do kulturne, politične in ekonomske neodvisnosti (Organizacija ameriških držav 1960). To je bil udarec za ZDA, saj jim ni uspelo sprejetje odločnejše resolucije, ki bi legitimizirala njihovo intervencijo na Kubi in Kennedy se je vrnil k Eisenhowerjevemu načrtu invazije (Hilaire 1997, 44).

14. aprila 1961 se je v Prašičjem zalivu na jugu Kube izkrcalo 1200 kubanskih prebežnikov, še pred tem pa je ameriško vojno letalstvo več dni bombardiralo kubanska

¹⁸ Pred tem je bilo kar 75% najbolj rodovitnih obdelovanih površin v lasti tujcev, levji delež v lasti UFCO (Cuban History 2008a).

letališča z namenom uničiti čim več kubanskih vojaških letal. Ker so ladje nasedle na koralne grebene so pri tem izgubili večino svoje težke oborožitve in ker so Kubanci takoj mobilizirali vse svoje sile, katere so bile napadalcem superiorne tako po številu kot opremi, se je že od začetka slabo zamišljen načrt spremenil v popoln poraz. Ameriško vojno letalstvo, ki je napadalcem nudilo zračno podporo, je bilo popolnoma poraženo in je utrpelo ogromne izgube (Cuban History 2008a).

4.2 Odziv Organizacije združenih narodov in Organizacije ameriških držav

Kuba se je po ameriških zračnih napadih leta 1960 čez ZDA pritožila na VS OZN in ta je 19. julija 1960 sprejel Resolucijo 144, v katero je zapisal, da bo zaenkrat odložil dejanja v zvezi s situacijo, dokler ne dobi poročila iz OAS. Poleg tega je pozval vse države, naj se vzdržijo dejanj, ki bi utegnili še povečati napetosti med Kubo in ZDA (Varnostni svet 1960). Kasneje se je Kuba še večkrat pritožila na VS, med drugim tudi 7. oktobra 1960, ko je kubanski zunanji minister Raul Roa Garcia obvestil VS, da CIA v Gvatemali uri izgnance za invazijo na Kubo. ZDA so to zanikale in VS je zahtevo, kot tudi vse ostale pritožbe Kube, zavrnil.

Na sestanku zunanjih ministrov, ki je potekal od 22. do 31. januarja 1962 v Punta del Este v Urugvaju, so države OAS proti Kubi sprejele vojaške sankcije in izključile Castrov režim iz sodelovanja v organizaciji. V obrazložitve so zapisali, da je marksistično-leninistični režim,¹⁹ ki vlada na Kubi v nasprotju z načeli UL OAS in s cilji Medameriškega sistema. Kubanski narod je de jure še vedno član OAS, vendar je trenutni vlado prepovedano, da ga v organizaciji zastopa (Organizacija ameriških držav 1962). Kmalu za tem je Kuba na OZN naslovila pritožbo, da je izključitev iz OAS nelegalna, ker je suverena pravica države, da si sama izbere obliko vladavine. Ta tema ni bila razrešena, saj VS ni pristojen za odločanje o članstvu v regionalnih organizacijah. Kuba je prav tako menila, da so sankcije, sprejete proti njej, nelegalne, sklicujoč se na 53. člen UL OZN, ki pravi: "VS uporablja, kjer je to primerno, take regionalne dogovore ali ustanove, da bi izvedel prisilno akcijo pod svojim vodstvom. Toda brez pooblastila VS se ne sme izvesti nobena prisilna akcija na temelju regionalnih dogovorov ali z regionalnimi ustanovami..." (Ustanovna listina Združenih narodov, 53. člen). Pri tem je imela podporo SZ in njihovih zaveznikov, ki so trdili, da se sankcije lahko uvede le kot odgovor na ogrožanje miru ali dejanje agresije, česar pa Kuba ni storila, ter da ne smejo

¹⁹ Za takega ga je v svojem govoru 2. decembra 1961 jasno označil Castro sam (Frankline 2001).

biti vsiljene brez odobritve VS. Nasprotno so ZDA in njeni zavezniki menile, da se prisilna akcija, za katere potrebujejo odobritev VS, nanaša le na vojaške akcije in da če država lahko posamično sprejme sankcije proti drugi državi, lahko to kolektivno stori tudi skupna držav. Legalnost sankcij na Kubo ni bila nikoli razrešena, kar je dejansko pomenilo večjo avtonomijo regionalnih organizacij in s tem še eno zmago za ZDA (Hilaire 1997, 47-48).

15. februarja 1962 je bila, s 50 glasovi proti in 11 za, v GS OZN zavrnjena resolucija, ki je pozvala vlado ZDA, naj se preneha vmešavati v kubanske zadeve. Glasovanja se je vzdržalo kar 39 držav (Frankline 2001).

ZDA so na Kubi uporabile enako strategijo, kot nekaj let prej v Gvatemali – začelo se je s širjenem dezinformacij o Kubi, nadaljevalo s kazenskimi ekonomskimi sankcijami in zaključilo z, tokrat neuspelo, invazijo na državo. In prav tako kot v Gvatemali, sta se OZN in OAS izkazala nezmožna uveljavljanja mednarodnega prava. Na primeru invazije na Kubo so dejanja ZDA jasno kršila mednarodno pravo in suverenost Kube in tega dejstvo, da je OZN in OAS pri njihovi obsodbi in preprečitvi spodletelo, ne spremeni.

Ne v UL OZN, ne v UL OAS ni nobene pravne osnove, na podlagi katere bi država lahko intervenirala v drugi državi zaradi preprečitve vzpostavitve komunistične vlade. Prav tako nobena izmed UL ne govori o vrsti vlade ali notranji politični strukturi, kot pogoju za članstvo v organizacijah (Hilaire 1997, 68-69). Čeprav je večina članic OAS zavrnila pravico do intervencije proti komunistični vladi, to ZDA ni ustavilo, kar je še en dokaz o moči, ki jo imajo v tej organizaciji.

4.3 Kubanska raketna kriza

Po ponižujočem porazu v Prašičjem zalivu je Kennedyjeva administracija resno razmišljala o neposredni intervenciji na Kubo, a se za to možnost takrat niso odločili.²⁰ Je pa Kennedy v svojem govoru 20. aprila 1961 Kubi zagrozil, da možnost intervencije obstaja, kar je Kubo prisililo v sklenitev še tesnejšega sodelovanja s SZ. Maja 1962 se je sovjetski predsednik Nikita Hruščov odločil, da na Kubo pošlje 48 balističnih raket SS-4 in SS-5. To je bila t.i. Operacija Anadyr, njen namen pa je bil, po uradni izjavi Kremlja, odvratanje ZDA od morebitne invazije na Kubo. Nedvomno pa je bil namen SZ tudi, oziroma predvsem, namestitev svojega jedrskega orožja v bližino ZDA (Cuban History 2008b).

²⁰ Da je bila ta možnost zelo realna, dokazujejo leta 1989 objavljeni zaupni dokumenti Cie – 20. februarja 1962 je general Lansdale predstavil 26 strani dolg načrt o strmoglavljenju kubanske vlade, kasneje imenovan Operacija Mongoose, načrtovana za oktober 1962, katerega izvedbo je preprečila raketna kriza (Frankline 2001).

14. oktobra 1962 je ameriško vohunsko letalo U-2 med preletom nad Kubo posnelo fotografije, ki so dokazovale izgradnjo raketnih izstrelišč za ruske rakete srednjega dosega SS-4, ki bi lahko s Kube ponesle jedrske bojne glave na ZDA. 18. oktobra se je v kabinetu predsednika ZDA začelo razpravljati o reševanju krize. Kennedy se je odločil za popolno pomorsko blokado Kube, t.i. "karanteno", ki je začela veljati 21. oktobra. Vsako ladjo, ki bi hotela zapluti v kubanske teritorialne vode, bi Američani ustavili in pregledali ter na podlagi pregleda določili ali lahko nadaljuje s plovbo ali ne. Kriza se je zelo zaostрила 22. oktobra, ko so ameriški obveščevalci potrdili, da je v operativnem stanju 16 izstrelišč MRBM raket.²¹ Oborožene sile ZDA so bile v polni bojni pripravljenosti. O situaciji je ameriška vlada podrobno obvestila poveljstvo zveze NATO in v Evropi so začeli sprejemati ukrepe za vojno, na katero so se pripravljali vse od konca druge svetovne vojne (Stoessinger 1961/1993, 241; The Cuban Missile Crisis 2008).

23. oktobra je Hruščov poslal Kennedyju pismo, v katerem mu je zagotovil, da so sovjetska orožja na Kubi izključno defenzivne narave in da se zavzema za mir in sožitje narodov. Kuba je na ta dan začela polno mobilizacijo oboroženih sil in oboroževanje ljudstva, za primer ameriške agresije na otok. Oborožene sile Varšavskega pakta so prešle v stanje pripravljenosti in začele delno mobilizacijo. Po nekaj neuspešnih pogovorih z ZDA je 27. oktobra Hruščov javno razglasil, da bo SZ umaknila svoje rakete iz Kube, če bodo Američani enako storile v Turčiji. ZDA so Sovjetom obljubile, da ne bodo napadli Kube in da bodo rakete iz Turčije umaknili, Sovjeti pa so jim morali zagotoviti, da bo ta del dogovora ostal tajen (Stoessinger 1961/1993, 242; The Cuban Missile Crisis 2008).

28. oktobra je Hruščov brez vednosti Castra na radiu Moskva objavil, da bo SZ umaknila svoje balistične rakete. Napetost med blokoma se je zmanjšala in začelo se je popuščanje. V končni fazi so bile tako sovjetske rakete na Kubi, kot tudi ameriške v Turčiji, umaknjene. A sovjetska vojaška prisotnost je na Kubi ostala. Zadnji ruski vojak je Kubo zapustil leta 1993. Odnosi med Kubo in SZ so se po letu 1962 nekoliko ohladili, saj je Castro Hruščovu zameril, da se o odločitvi o umiku raket ni posvetoval z njim (Stone 2004, 39).

ZDA Kube sicer res niso napadle, kot so obljubile, nadaljevale pa so s subverzivnimi in terorističnimi akcijami proti Kubi v velikem obsegu vse do leta 1964, od takrat naprej pa na nižji ravni in z manjšo stopnjo vpletenosti, atentati na Castra pa so se nadaljevali čez celoten čas hladne vojne (ibid.).

²¹ Medium range ballistic missile – balistične rakete srednjega dosega.

4.4 Reševanje konflikta v Organizaciji združenih narodov in Organizaciji ameriških držav

Vprašanje "prisilnih akcij" regionalnih organizacij je zopet vzkliko med raketno krizo leta 1962. 23. oktobra so v OAS sprejeli resolucijo, v kateri so "priporočili" članicam naj sprejmejo vse ukrepe, vključno z uporabo oborožene sile, ki se jim zdijo potrebne, da rakete na Kubi ne postanejo grožnja miru in varnosti kontinenta (Franck 2002). Resolucija je prejela podporo večine članic OAS. Nekaj ur po tem je Kennedy objavil, sklicujoč se na resolucijo, da ZDA na Kubo uvaja "karanteno" in da se bo 11 ladij, ki na Kubo peljejo orožje, moralo obrniti (Hilaire 1997, 48).

Podobni predlog resolucije so ZDA istega dne podale še na izredni seji VS OZN. Resolucija je zahtevala: (a) naj Kuba po 40. členu UL OZN iz svojega ozemlja umakne vse rakete in ofenzivno orožje, (b) naj ZN na Kubo pošljejo skupino opazovalcev, ki bi nadzorovala izpolnjevanje zahtev resolucije, (c) ukinitv "karantene", ko bodo rakete odstranjene in (d) pogajanja med ZDA in SZ. SZ in Kuba sta trdili, da so rakete izključno obrambnega značaja in služijo le za odvrčanje nadaljnjih napadov ZDA. Trdili sta, da pomorska blokada ZDA krši mednarodno morsko pravo in po 2. členu UL²² sodi pod dejanja, ki ogrožajo mir in stabilnost v regiji. Na drugi strani so ZDA trdile, da je namestitev raket na Kubi del načrta SZ za pridobitev vojaške prednosti na ozemlju, ki je tradicionalno pod domeno ZDA in da nimajo nobenega namena napasti Kube. Karanteno so želeli prikazati kot popolnoma legalno, šli so celo tako daleč, da so jo imenovali za dejanje samoobrambe, kljub temu da 51. člen UL pravico do samoobrambe omejuje na primer oboroženega napada na članico ZN. Člen nadalje pravi, da morajo biti vsi ukrepi, ki izvršujejo pravico do samoobrambe takoj sporočeni VS, česar ZDA niso storile (Hilaire 1997, 49-52).

Navkljub temu, da v 53. členu UL OZN jasno in nedvoumno piše, da brez pooblastila VS regionalna organizacija ne sme izvesti nobene prisilne akcije, je ZDA ta člen v OZN na primeru karantene na Kubo učinkovito spodbijala, češ da ni šlo za prisilno akcijo in da torej ne potrebuje dovoljenja VS. Sovjetski in ameriški vladi se je uspelo dogovoriti o umiku raket iz Kube, a vprašanji legalnosti karantene na morju in pravica Kube do namestitve raket na lastnem ozemlju, nista bila s strani VS nikoli rešena. Po občem mednarodnem pravu, ki velja na morju, je pomorska blokada legalna le v vojnem stanju, ki pa na primeru Kube ni bilo nikoli razglašeno (Hilaire 1997, 51). A v tistem kritičnem času je bila pač bolj pomembna

²² 4. točka 2. člena pravi: "vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržijo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila usmerjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države..." (Ustanovna listina Združenih narodov, 2. člen).

preprečitev vojne med dvema velesilama – članice VS so prezrle legalne plati konflikta in se osredotočile na preprečitev svetovne jedrske vojne.

5 Dominikanska republika

Španska kolonija Santo Domingo se je leta 1821 razglasila za republiko in izgnala kolonizatorje. Leto kasneje je Haitiski predsednik Boyer okupiral Santo Domingo in združil otok Hispanjola pod eno zastavo. Po njegovi smrti leta 1844 je bila razglašena samostojna država Dominikanska republika. Leta 1899 je bil nasilno odstranjen predsednik Heureaux, s čimer se je začelo obdobje nestabilnosti in menjave predsednikov. Leta 1914 so ZDA intervenirale z oboroženo silo in dve leti kasneje je bila vzpostavljena Vojaška vlada Združenih Držav v Santo Domingu, ki je vladala do vzpostavitve vsečne tranzicijske vlade leta 1922. Zadnji ameriški vojak je Dominikansko republiko zapustil leta 1924, istočasno je predsedniški mandat za štiri leta prevzel Horacio Vásquez. V zadnjem letu svojega predsedovanja je bil Vásquez odstavljen v revoluciji in po kratkem obdobju začasnega predsednika Ureñe je leta 1930 oblast prevzel general Leonidas Trujillo Molina, znan kot "El Jefe" (Šef) (Boot 2002, 136-137; The New Encyclopaedia Britannica 1768/2002b, 980). Ta je Dominikanski republiki brutalno vladal 31 let. Razvil je unikatno diskriminatorno politiko imenovano "antihaitianismo", uperjeno proti črnim priseljencem iz Haitija – leta 1937 je ukazal pokol od 12.000 do 20.000 Haitičanov, ki so se naselili v Dominikanski republiki v iskanju dela (Goodwin 1994, 121).

5.1 Dogajanje v Dominikanski republiki 1961-1965 in Operacija Powerpack

Leta 1961 je bil Trujillo ubit v atentatu in na volitvah decembra 1962 je zmagal Juan Bosch, vodja Dominikanske revolucionarne stranke, Partido Revolucionario Dominicano. Njegova levičarska politika, ki je vključevala zemljiško reformo, nacionalizacijo določene tuje posesti, legalizacijo komunistične stranke ter poskus civilnega nadzora nad vojsko, je naletela na ostro nasprotovanje vojaškega vrha, katoliške hierarhije in višjega razreda, zato je bil Bosch septembra 1963 strmoglavljen v vojaškem udaru. Zaradi pritiska ZDA je vojaški vrh oblast po 6 mesecih prepustil civilnemu triumviratu, na čelu katerega je bil Donald Reid Cabral. Le-ta se je znašel na čelu razklane države, v kateri je del vojske podpiral vrnitev

Boscha, drugi del Reida, tretji pa ustanovitev vojaške hunte (Gomez 1997). 24. aprila 1965 so vojaške enote lojalne Boschu (konstitucionalisti), s podporo nekaterih komunističnih skupin, izvedle državni udar in Reida zamenjale s Jose Rafael Molina Ureno, ki je prisegel kot začasni predsednik države do vrnitve Boscha. Konservativne sile (lojalisti), s polkovnikom letalskih sil Elias Wassin Y Wessinom na čelu, so udarile nazaj že naslednji dan, in sicer s tankovskimi in zračnimi napadi na prestolnico Santo Domingo (Cáceres 2008). Aprila 1965 je državi zavlada vojaška hunta s polkovnikom Bartolome Benoitom na čelu. Razglasili so vojno pravo, katerega pa brez podpore in pomoči ZDA nisi bili sposobni uveljavljati. Benoit je tako veleposlaniku ZDA William Tapley Bennetu poslal sporočilo, v katerem je na ZDA naslovil prošnjo o "začasni intervenciji in pomoči pri vzpostavljanju reda" (Hilaire 1997, 56).

Ameriški predsednik Lyndon Johnson je v Dominikansko republiko nemudoma poslal 400 marincev, ki so se na otoku izkrkali 28. aprila. V televizijskem govoru istega dne je naznanil, da je t.i. Operacija Powerpack potrebna za zagotovitev varnosti na stotine Američanov, ki so v Dominikanski republici in za njihovo vrnitev domov²³ (Time 2008). V nekaj dneh je prisotnost ameriških vojakov narasla na 23.000, s tem da jih je bilo še na tisoče v pripravljenosti na 35 ladjah okoli otoka (Boot 2002, 181).

Spopadi med lojalisti in konstitucionalisti se nadaljevali do 31. avgusta, ko je bilo med njimi razglašeno trajno premirje. Dogovorili so se o začasni vladi in o razpisu volitev za leto 1966 (Cáceres 2008). Do novembra 1965 so se tuji vojaki v večini umaknili iz mesta in odgovornost za vzdrževanje reda in miru je postopoma začela prevzemati nacionalna policija. Na volitvah naslednje leto je, z izdatno podporo ameriške vlade, Boscha s 57% glasov premagal Joaquín Balaguer, ki je z nasilnimi napadi na opozicijo pred vsakimi volitvami v dominikanski politiki dominiral naslednjih 12 let (Blum 1995/2004, 184).

5.2 Reševanje konflikta v Organizaciji združenih narodov in Organizaciji ameriških držav

Johnson se je držal preverjenega recepta in takoj sklical sestanek držav članic OAS. Predlagana resolucija je zahtevala ustavitev sovražnosti, vzpostavitev nevtralne cone v prestolnici, Santo Domingu, ter zamenjavo ameriških sil z mirovnih silami OAS. Te naj bi pomagale pri ohranjanju reda in miru in organiziranju volitev. Resolucija je dobila delno podporo, vzdržale so se Mehika, Čile, Urugvaj in Venezuela, ob tem pa izrazile svojo

²³ V invaziji je bilo po ameriških poročanjih ubitih vsaj 3000 dominikanskih civilistov (Yates 2008).

zaskrbljenost za načela suverenosti in neintervencije, ki naj bi veljala v mednarodnih odnosih. 6. maja so sprejeli predlog o vzpostavitvi prostovoljnih Medameriških mirovni sil, Inter-American Peace Force (IAPF), ki bi nadomestile ameriške. V IAPF-u je poleg ZDA sodelovalo le šest držav, in sicer Brazilija, Honduras, Paragvaj, Nikaragva, Kostarika in Salvador. Čeprav so bile IAPF pod vodstvom Brazilije, je ameriški del sil ukaze še naprej sprejemal iz Washingtona (Hilaire 1997, 57).

Razprava se je, potem ko je SZ zahtevala nujen sestanek VS glede vprašanja oborožene intervencije ZDA v notranje zadeve Dominikanske republike, prenesla v OZN. Nekaj delegatov, vključno s kubanskim, urugvajskim, malezijskim in sovjetskim, je kritiziralo intervencijo ZDA, a večina se je strinjala, naj ima, ker gre za regionalni spor, primarno odgovornost za zadevo OAS. Sovjetski veleposlanik v OZN je izjavil da je: "izkranje ameriških marincev in padalcev dejanje agresije po UL OZN ter OAS, kjer v 17. členu jasno piše, da je ozemlje države članice nedotakljivo in ne sme biti predmet vojaške okupacije, četudi začasne" (United Nations Yearbook 1965 v Hilaire 1997, 57), s čimer se je strinjal tudi urugvajski veleposlanik, ki je dodal še, da je VS tisti, ki je primarno zadolžen za ohranjanje mednarodnega reda in varnosti in navkljub temu, da se z zadevo ukvarja OAS, bi se o rešitvi morali pogovarjati tudi v VS (Hilaire 1997, 58). Ameriški veleposlanik je na zgoraj navedene obtožbe odgovoril, da je njegova vlada:

... soočena s propadom reda in miru v Dominikanski republiki, z ogrožanjem varnosti ameriških in ostalih tujih državljanov živečih tam ter na željo dominikanske vlade, na ozemlje razposlala svoje sile, potem ko je postalo očitno, da je skupina znanih komunistov, med katerimi se jih je veliko urilo na Kubi, prevzela kontrolo nad gibanjem, ki je bilo uvodoma demokratično. ... Ameriški narod ne bo dovolil vzpostavitve še ene komunistične vlade v Zahodni hemisferi. To je mnenje vseh ameriških narodov od januarja 1962, ko so soglasno izjavili, da so načela komunizma v nasprotju z načeli Medameriškega sistema ... (United Nations Yearbook 1965 v Hilaire 1997, 58).

11. maja 1965 je Urugvaj predložil koncept resolucije, kjer je bilo zapisano da VS poziva: (a) sprte strani v Dominikanski republiki, naj prenehajo s sovražnostmi in poskusijo doseči mirno in demokratično rešitev njihovega spora, (b) generalnega sekretarja naj pozorno spremlja dogodke in o tem poroča VS, (c) OAS da redno in o vsem obvešča VS ter (d) OAS k sodelovanju z generalnim sekretarjem pri izvedbi te resolucije. SZ je k resoluciji predlagala dva amandmaja, prvi je obsodil ameriško intervencijo kot očitno kršitev UL OZN, drugi pa pozval vlado ZDA naj iz Dominikanske republike nemudoma umakne svojo vojsko (United

Nations Yearbook 1965 v Hilaire 1997, 59), a o resoluciji niso nikoli glasovali, saj je sestanek VS prekinil razvoj dogodkov v Dominikanski republiki.

Jottin Cury, član dominikanske vlade, je generalnega sekretarja obvestil o premiku ameriških enot izven "varne cone" in o bombardiranju radijske postaje Santo Domingo. Posledično so Jordanija, Malezija in Slonokoščena obala v VS skupaj predlagale resolucijo, ki je bila soglasno sprejeta 14. maja 1965 (Hilaire 1997, 59). V Resolucijo 203 so zapisali da pozivajo k prekinitvi ognja v Dominikanski republiki in da naj se v državo nemudoma pošlje odposlanec generalnega sekretarja, ki bo o situaciji poročal VS in s katerim morajo vsi sodelovati (Varnostni svet 1965a).²⁴ Kot mnogo resolucij prej in še mnogo potem, tudi resolucija 203 ni vsebovala nikakršnih sankcij ob njenem neupoštevanju. Veliko konkretnější je bil urugvajski predlog, a ravno tak ne bi bil nikoli sprejet, še posebej ne z dodatki kot jih je predlagala SZ.

Nekaj dni po sprejetju resolucije 203 so v Santo Domingu izbruhnili spopadi. Na podlagi francoskega predloga je VS 22. maja z 10 glasovi za in enim vzdržanim (ZDA) sprejel Resolucijo 205, ki je, sklicujoč se na Resolucijo 203,: (a) pozvala k prenehanju sovražnosti v Santo Domingu in vzpostavitvi trajne prekinitve ognja ter (b) povabila generalnega sekretarja naj VS predloži poročilo o izvrševanju te resolucije (Varnostni svet 1965b). Navkljub resoluciji je bilo premirje, podpisano 21. maja, večkrat kršeno.

Zaradi same narave konflikta in številčnosti vojakov v državi, so se kmalu začela porajati vprašanja o kredibilnosti prvotnega razloga za intervencijo. Kmalu je postalo jasno, da ZDA nisi intervenirale le zaradi zaščite svojih državljanov, ampak zaradi vplivanja na državljansko vojno, v kateri bi, brez ameriške pomoči vojaški hunti, skoraj zagotovo zmagale enote lojalne Boschu (Hilaire 1997, 56). Johnson ni mogel dovoliti "še ene Kube". Potem ko je Eisenhower le-to "izgubil" in ko je bil Kennedy ponižan v Prašičjem zalivu, je bil odločen da se kaj takega njemu ne bo zgodilo. Invazija je bila del načrta ustavitve širjenja komunizma, čeprav so bili komunisti le del velike skupine ljudi, ki je želela Boschevo vrnitev (Gomez 1997).

Z ustanovitvijo OZN je pravica do intervencije omejena na samoobrambo v primeru oboroženega napada. Načelo neintervencije je eno izmed osnovnih načel, ki vladajo v mednarodnih odnosih in je bilo potrjeno v številnih deklaracijah in konvencijah. O tem da so ga ZDA leta 1965 v Dominikanski republiki kršile ni dvoma. Prepoved uporabe sile, podana v

²⁴ Naloga misije odposlanca generalnega sekretarja, znana pod imenom DOMREP, je bila opazovanje situacije in poročanje o morebitnih kršitvah premirja med sprtima stranema. Odpoklicana je bila oktobra 1966 (DOMREP 2003).

2. točki 4. člena UL, nekateri avtorji razlagajo na način, da ta vključuje prepoved intervencije, katere cilj je za reševanje lastnih državljanov na kriznih območjih, medtem ko ostali trdijo da so, navkljub tujem ozemlju, ti še vedno del države in pravica do samoobrambe po 51. členu UL še vedno velja, ne glede na to, kje se nahajajo. Prvo razlago zagovarjajo države v razvoju, drugo pa velesile, a konsenz glede vprašanja v mednarodnih odnosih ne obstaja (Hilaire 1997, 62).

Večkrat med hladno vojno so se ZDA pa tudi SZ posluževale opravičevanja, da intervenirajo na prošnjo lokalne vlade ²⁵ in tako vmešavanje v notranje zadeve suverene države je bilo vedno deležno silnih kritik v OZN. Ne samo, da je intervencija na prošnjo dvomljiva, vprašljiva je predvsem legitimnost vlade, ki tako prošnjo izda, saj je le-ta ponavadi nastavljena s strani intervencijske sile (Hilaire 1997, 62-63). Pravica takih režimov, da izdajo povabilo tuji sili, naj intervenira na njihovi zemlji je dvomljiva, saj nikoli ni povsem jasno ali je to povabilo izdano na prostovoljni ali prisiljeni osnovi. Sicer pa, kako legitimen je dejansko režim, ki mora za vzpostavitev reda v lastni državi na pomoč klicati tujo silo?

VS OZN ni ne odobril, ne obsodil intervencije OAS, vendar pa je tudi ni potrdil kot mirovno misijo, za kakršno jo je poskušala pokazati ameriška administracija. Ker je šlo za stalno članico, se je veleposlanikom v VS zdelo bolj primerno prepustiti zadevo OAS, ne da bi zavzeli stališče, ki bi lahko zaostrilo situacijo (Hilaire 1997, 63-71). VS je ostal praktično indiferenten in je znova na cedilu pustil šibkejšo članico. A akcija OAS ameriške intervencije ni legalizirala – z IAPF je individualna nelegalna intervencija le postala kolektivna nelegalna intervencija.

6 Grenada

Grenado so leta 1650 okupirali Francozi, leta 1762 pa so jo zavzeli Britanci. Od 1885 do 1958 je bila Grenada sedež vlade za Britanske Windwardske otoke, od 1958 do 1962 pa je bila del Zahodnoindijske federacije. Samostojna je postala 7. februarja 1974. V času britanske nadvlade se je na otoku zgodilo več uporov proti britanskim kolonizatorjem, v katerih so si prebivalci Grenade izborili določene pravice. Posledica enega takšnih uporov je bila osvoboditev vseh črnih sužnjev leta 1833 (The New Encyclopaedia Britannica 1768/2002c, 952). Prva štiri leta samostojne Grenade je zaznamoval premier Eric Gairy, despotski in

²⁵ ZDA so na primer ta razlog podale za intervencije v Dominikanski republiki, Grenadi in Panami, SZ pa na Madžarskem, Češkoslovaškem in v Afganistanu.

ekscentrični voditelj, znan po svoji ubijalski skrivni policiji, imenovani "Mongoose Squad" (Zunes 2003).

6.1 Državni udar in odziv Združenih držav Amerike

Medtem ko je bil Gairy na obisku v ZDA, je 13. marca 1979 New Jewel Movement (NJM),²⁶ izvedel državni udar in za novega premiera razglasil svojega voditelja, karizmatičnega mladega odvetnika Maurice Bishopa. Začeli so z ambicioznim socialističnim programom,²⁷ ki je Bishopu prinesel priljubljenost tako doma kot v svetu (Zunes 2003). Kljub priljubljenosti in visoki podpori prebivalstva, ni Bishop nikoli razpisal volitev, ki jih je obljubil takoj po prevzemu oblasti. To je poslabšalo odnose z nekaterimi karibskimi državami in z ZDA (Hilaire 1997, 74). Na globalni ravni je Grenada podpirala politiko SZ, vključno z invazijo na Afganistan, imela je zelo tesne odnose s Kubo, obenem pa tudi dobre odnose z državami Zahodne Evrope, Kanado, Mehiko in Venezuelo. Doma je bila vsa moč skoncentrirana v NJM, ki je bila edina dovoljena stranka. Opozicijski časopisi so bili nadzorovani in obstajalo je določeno število političnih zapornikov (Zunes 2003).

ZDA so pod vodstvom predsednika Jimmyja Carterja grenadsko revolucijo na začetku sprejele dokaj mirno. Carter Bishopove vlade zaradi načina prihoda na oblast ni priznal, a kljub zaskrbljenosti zaradi tesnih odnosov s Kubo, SZ in ostalimi komunističnimi državami, niso ZDA v tem času sprejele nobenih hujših ukrepov, ki bi pomenili vmešavanje v notranje zadeve Grenade (ibid.). To se je spremenilo leta 1980, ko je na predsedniških volitvah zmagal Ronald Reagan. V Belo hišo je prišel z ostrim protikomunističnim programom, ki ga je takoj po izvolitvi začel uresničevati. Ameriškemu veleposlaniku za Vzhodne Karibe je prepovedal uradne stile z Grenado, ustavil je vso pomoč Grenadi in poskušal blokirati mednarodno pomoč Bishopovi vladi. Leta 1981 so ZDA v razponu osmih tednov izvedle tri vojaške vaje v regiji. V operaciji "Sea Venture" so vadili odstranitev neprijateljske otočne vlade in začasno okupacijo teritorija do volitev. Grenada je vajo videla kot grožnjo z invazijo in začela s kopičenjem orožja in osebja za primer ameriškega napada. Strah pred napadom jo je prisilil k še tesnejšemu zavezništvu z SZ in Kubo. Na 6. konferenci Gibanja neuvrščenih držav v

²⁶ New Joint Endeavour for Welfare, Education, and Liberation

²⁷ 4 leta vladanja NJM so, medtem ko so ostale karibske države trpele zaradi svetovne recesije, Grenadi prinesla 9% gospodarsko rast. Nezaposlenost je iz 49% padla na 14%, odvisnost od uvoza tuje hrane se je zmanjšala iz 40% na 28%, stopnja pismenosti je narasla na 98%, uvedli so brezplačno zdravstvo in šolstvo. Vlada je bila odprta za decentralizacijo in tehnološki razvoj, ki je privabljal tuji kapital in spodbujal mala podjetja (Zunes 2003).

Havani istega leta so Grenada, Kuba, Gvajana, Nikaragva, Jamajka in St. Lucija ZDA obtožile vedno večje vojaške prisotnosti v regiji. V tem času je Bishop večkrat neuspešno poskusil izboljšati odnose z ZDA.²⁸ Februarja 1982 je Reagan na sestanku OAS izrazil globoko skrb zaradi "tesnega prijema totalitarne levice v Grenadi". Prisotnost kubanskih vojaških in civilnih svetovalcev²⁹ je po njegovem mnenju posegala v interese ZDA v regiji. V govoru 23. marca 1983 je izkoristil gradnjo mednarodnega letališča v Port Salines, ki so ga ti gradili s pomočjo Kube, Vzhodne Nemčije in Velike Britanije, za vcepljanje strahu pred komunizmom (Hilaire 1997, 77-79).

6.2 Protirevolucija in intervencija

Septembra 1983 je znotraj NJM prišlo do spora med Bishopom in njegovim namestnikom Bernard Coardom, do katerega sta pripeljala razlikovanje v pogledih na potek revolucije in osebna želja Coarda po oblasti. Del stranke, ki je podpiral Coarda, je želel hitrejšo transformacijo v komunizem in večjo militarizacijo države, medtem ko so Bishop in njegovi privrženci zagovarjali bolj zmeren pristop (Valenta in Valenta 1986, 20). Razlike so obstajale tudi glede zunanje politike, Bishop je želel izboljšati odnose z ZDA, Coard pa večjo navezavo na SZ (Berry in Roskin 1990/1997, 170). 19. oktobra je Coard izvedel državni udar, aretiral Bishopa in njegove bližnje privržence in jih zaprl v hišni pripor. Odgovor na to so bile številne demonstracije in vsesplošna stavka. Ko je skupina Bishopovih privržencev njega in njegove zaveznike osvobodila iz zapora, je del vojske izvedel pokol v katerem so ubili Bishopa, dva njegova ministra ter približno ducat protestnikov. Oblast je prevzela vojaška frakcija z imenom Revolucionarni vojaški svet, Revolutionary Military Council (RMC), pod vodstvom Hudson Austina, ki je razglasila 24 urno policijsko uro in zagrozila z ustrelitvijo vsakogar, ki bi jo prekršil (Zunes 2003).

Reagan je v svojem govoru po vojaškem udaru namignil, da za vojaškim udarom in umori stoji Kuba, navkljub dejstvu, da je Castro javno obsodil udar in razglasil dan žalovanja za preminulim Bishopom. V sporočilu Grenadi je Castro izrazil kubansko zaskrbljenost nad situacijo, zagrozil z umikom kubanske podpore, zavrnil je možnost kubanskih okrepitev na otoku ter pozval RMC naj zagotovi varen odhod tujcev iz otoka (ibid.). Poleg Kube so

²⁸ Ko je junija 1983 obiskal ZDA, ga Reagan sploh ni hotel sprejeti, namesto tega je poslal svetovalca za nacionalno varnost Williama Clarka (Zunes 2003).

²⁹ Kuba je Bishopu od samega začetka nudila pomoč. Donirali so opremo, gradbene materiale, na Grenado so poslali tehnične in inženirske strokovnjake, zdravnike in učitelje, nudili pomoč pri kmetijskih, zdravstvenih in šolskih projektih... (Falcoff 1986, 89).

dogajanje v Grenadi obsodile vse ostale karibske države, ki so se 21. oktobra 1983 na Barbadosu sestale znotraj Organizacije vzhodno karibskih držav, Organization of East Caribbean States (OECS). Na sestanku so se dogovorile o uvedbi ekonomskih in diplomatskih sankcij na vojaški režim v Grenadi ter o vzpostavitvi sil za posredovanje, ki bi jih poslali na Grenado. Obveščeni so bili veleposlaniki ZDA, Barbadosa in Jamajke v OECS in bili povabljeni k sodelovanju. Po sestanku OECS, so se na izrednem dvodnevem sestanku 22. oktobra na Trinidadu sestali še šefi držav članic Caricoma,³⁰ brez prisotnosti Grenade. Z enajstimi glasovi za in enim proti (Gvajana) so odločili o uvedbi sankcij na Grenado, niso pa se uspeli Gvajana, Trinidad, Bahami in Belize, s pojasnilom, da je dogajanje v Grenadi njena notranja zadeva in da CARICOM nima nobene pravne osnove za vojaško akcijo proti državi članici (Hilaire 1997, 75).

Medtem je bila situacija na Grenadi še vedno napeta in nič ni kazalo na to, da RMC izgublja oblast. RMC je nekoliko popustil, skrajšal policijsko uro in dovolil obisk britanskega in ameriškega diplomata, da bi ugotovila ali so njuni sodržavljeni varni. Po njunem obisku so se začele širiti govorice o možni vojaški invaziji določenih karibskih držav in ZDA. RMC je ZDA nemudoma poslal diplomatsko noto, v katero so zapisali, da bi bila invazija groba kršitev suverenosti Grenade in mednarodnega prava. Ameriški vladi so zagotovili, da so življenja vseh tujih državljanov in tuje lastnine na Grenadi popolnoma zaščitena in da lahko tujci otok zapustijo kadarkoli to želijo (Hilaire 1997, 75-76).

25. oktobra so se na Grenadi izkrcale sile ZDA, Jamajke, Barbadosa, Dominike, St. Lucie, St. Vincenta in Grenadina ter Antigve in Barbude. Operacija se je imenovala Urgent Fury. Invazijska vojska je imela nad Grenadčani veliko premoč (7300³¹ proti 2222³²), tako da so do 28. oktobra osvojili vse glavne strateške točke, aretirali vodilne člane RMC ter pripravili kubanske vojake in člane lokalnih milic, ki so se še upirali (Cole 1997). 29. oktobra so v OECS glasovali o dvigu sankcij. Ustanovljena je bila začasna vlada pod vodstvom sira Paul Scoona, generalnega guvernerja Grenade, in v naslednjih nekaj dneh se je večina ameriških sil umaknila iz otoka. Ostala je le peščica, ki je skrbela za ohranjanje reda in miru ter urjenje lokalne policije. Poleg njih je za podobne naloge ostal tudi kontingent karibskih držav (Hilaire 1997, 76).

³⁰ Caribbean Community and Common Market (CARICOM)

³¹ 7000 Američanov in 300 vojakov članic OECS ter Jamajke in Barbadosa (Cole 1997).

³² Od tega je bilo 722 Kubancev, večinoma inženirjev (Cole 1997).

6.3 Odziv na intervencijo Organizacije združenih narodov in Organizacije ameriških držav

Mednarodna skupnost, izključujoč sodelujoče države in njihove tesne zaveznice, je intervencijo v večini obsodila. Trinidad in Tobago ter Gvajana sta akcijo označili za obžalovanja vredno in za kršitev UL OZN. Ostro so protestirale tudi evropske zaveznice ZDA, še posebej Francija in VB. Svet Ministrov OAS je glasoval za obsodbo operacije kot kršitve mednarodnega prava in neintervencijske klavzule v UL OAS, vendar je resolucijo blokiralo nekaj držav Srednje Amerike. 27. oktobra 1983 sta Gvajana in Nikaragva v VS OZN, predlagali resolucijo, ki bi obsodila intervencijo v Grenadi. Sprejetje resolucije, za katero je glasovalo 11 članic VS, tri pa so se vzdržale, so z vetom seveda preprečile ZDA (Hilaire 1997, 81). Nekaj dni kasneje, 2. novembra, je GS sprejela Resolucijo 38/7, naslovljeno Situacija v Grenadi. Za resolucijo je glasovalo 108 držav, proti 9, 27 pa se je glasovanja vzdržalo.³³ V resolucijo so zapisali da obžalujejo oboroženo intervencijo v Grenadi, ki predstavlja očitno kršitev mednarodnega prava ter neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske celovitosti države ter da zahtevajo takojšno prekinitev intervencije in umik vseh tujih vojaških enot iz otoka (Generalna skupščina 1983b).

Invazija na Grenado je bila prva večja ameriška vojaška operacija po vietnamski vojni (Zunes 2003). 27. oktobra je ameriška veleposlanica v OZN Kirkpatrick (v Hilaire 1997, 83) v govoru pred VS izjavila, da v pogojih, ko so teroristi usmrtili vodstvo lastne države in ko vlada anarhija, mednarodno pravo dopušča vojaško akcijo za zaščito ogroženih državljanov.³⁴ Ameriška obuditev doktrine humanitarne intervencije za opravičilo invazije na Grenado je ponovno odprla debato o legalnosti doktrine v sodobnem mednarodnih odnosih. Navkljub interpretaciji določenih držav humanitarna intervencija ni izjema 51. člena UL OZN, ki dovoljuje samoobrambo le v primeru oboroženega napada. Po letu 1945 je nekaj držav uporabilo silo za zaščito svojih državljanov v tujini, a nobena taka akcija ni bila s strani OZN priznana kot legalna.³⁵ Michael Akehurst (v Hilaire 1997, 85) trdi, da le Zahodne države in nekaj držav v razvoju, kot sta Indija in Tanzanija, še naprej podpirajo doktrino humanitarne

³³ Za sprejetje resolucije je glasovalo nekaj ključnih ameriških zveznic, kot so Francija, Avstralija, Danska, Norveška in Španija. VB se je vzdržala (Hilaire 1997, 82). Navkljub temu je Reagan tako široko kritiko odpravil kot odraz anti-ameriškega vzdušja (Zunes 2003).

³⁴ Največ skrbi je bilo izraženih glede varnosti okoli 800 ameriških študentov medicine v prestolnici Saint George's. Predstojnik univerze dr. Charles Modica je med študenti izvedel anketo, katere rezultati so pokazali, da kar 90% študentov ni želelo evakuacije (Zunes 2003; Blum 1995/2004, 271).

³⁵ Je pa VS med Zalivsko vojno leta 1991 po VII. poglavju UL ZN odobril humanitarno intervencijo v Severnem Iraku za pomoč kurdskim beguncem pri begu v Turčijo. Podobno je storil leta 1992 v Somaliji (Hilaire 1997, 84).

intervencije. Z nekaj izjemami, večina držav verjame da UL OZN prepoveduje uporabo sile v takšnih primerih.

Po mednarodnemu pravu lahko legitimno vodstvo države zaprosi za pomoč drugih držav za zadušitev vstaje ali upora oziroma tudi pri reševanju državljanov te države. ZDA so trdile, da je za pomoč zaprosil sir Paul Scoon. A legalnost njegovega povabila je vprašljiva, saj je imel generalni guverner kot predstavnik britanske krone, v tistem času omejeno moč in v luči dejstva, da so imeli člani RMC 24. oktobra že popolno kontrolo nad situacijo, še zdaleč ni bil edina vladna avtoriteta Grenade in kot tak ni imel ustavne moči za odobritev vojaške intervencije (Hilaire 1997, 88).³⁶

Reaganova administracija je trdila, da so bile ZDA povabljeni naj vojaško intervenirajo na Granadi s strani vsaj petih držav članic OECS. Na dan invazije je Reagan kot osnovo za pravico koalicije do intervencije navedel 8. člen Sporazuma OECS, ki pravi: "Obrambni in varnostni odbor nosi odgovornost za usklajevanje prizadevanj držav članic za izvajanje kolektivne obrambe in ohranjanje miru in varnosti zoper zunanjo agresijo ... v skladu z naravno pravico do individualne in kolektivne samoobrambe zapisano v 51. členu UL OZN" (Pogodba o ustanovitvi Organizacije Vzhodno-karibskih držav, 8.čl.). ZDA so trdile, da ima OECS vso pravico, da na pomoč pri ohranjanju miru in stabilnosti v regiji, pokliče prijateljske države in tako je odziv ZDA, Jamajke in Barbadosa popolnoma zakonit (Hilaire 1997, 92-93). Ta "pravica" ni zapisana v Sporazumu OECS in v primeru Grenade, ni šlo za zunanjo agresijo, saj je Grenada članica OECS. Poleg tega pa morajo biti takšne akcije znotraj OECS sprejeta soglasno, medtem ko Grenada, St. Kitts in Nevis ter Monserrat k intervenciji zaradi različnih vzrokov niso dale soglasja³⁷ (Zunes 2003). Intervencija prav tako ni bila v skladu z 51. členom UL OZN, kar kot pogoj navaja 8. člen Sporazuma.

Kot že na primeru Gvatemale, Kube in Dominikanske republike so ZDA pred VS trdile, da je akcija na Grenadi v skladu z 52. členom UL OZN, ki da regionalne organizacije pooblašča za kolektivne akcije. Vendar pa so šle v tem primeru še celo korak dlje, saj so bile v prejšnjih primerih vsaj članice teh organizacij, v primeru Grenade pa ne. ZDA in njene karibske zaveznice so ostro kršile VII. poglavje UL OZN, kajti intervencija ni nikoli dobila odobritve VS. Prav tako so kršile 18. (sedanji 19.) člen UL OAS o prepovedi zunanje

³⁶ Dodaten problem predstavlja sam obstoj poziva. Scoon je poziv na pomoč "priznal" šele po tem, ko so imeli ameriški vojaki otok pod popolno kontrolo, ni pa povedal, kdaj je poziv izdal. Šele 31. oktobra je v intervjuju za BBC dejal, da se je odločil za zunanjo pomoč 23. oktobra, torej dva dni po sestanku OECS, nekaj ur po tem, ko se je za vojaško pomoč na prošnjo OECS odločil Reagan, a pred dejansko invazijo. Nikoli pa se ni jasno izrazil glede stopnje prostovoljnosti tega dejanja (Hilaire 1997, 89-90; Blum 1995/2004, 270-271).

³⁷ Grenada na sestanku ni bila povabljena, Monserrat kot odvisno ozemlje VB ni mogel sodelovati, St. Kitts in Nevis pa zaradi neznanih razlogov na sestanku tudi ni bil prisoten in tako ni mogel dati soglasja (Hilaire 1997, 94).

intervencije v zunanje in notranje zadeve druge države, vključujoč ne le vojaško vmešavanje, ampak tudi kulturno, politično in ekonomsko ter 20. (sedanji 21.) člen UL OAS, ki pravi, da je ozemlje države nedotakljivo in ne sme biti, niti začasno, predmet okupacije druge države ali skupine držav (Ustanovna listina Organizacije ameriških držav, 19. in 21. člen).

Navkljub negativnemu mednarodnemu odzivu je imela intervencija zelo veliko podporo v Grenadi in v ZDA. Po invaziji so ulice prestolnice Saint George`s napolnil hvaležni Grenadčani, ki so vzklikali gesla hvale Američanom, ker so kaznovali morilce njihovega ljubljenege voditelja. Kljub temu pa podpora izražena post facto, ne naredi intervencije legalne in skladne z mednarodnim pravom (Hilaire 1997, 76).

7 Nikaragva

Leta 1823 je Nikaragva postala provinca v okviru Združenih provinc Srednje Amerike, 1838 pa je postala samostojna država. Prvo stoletje obstoja države je zaznamoval boj za oblast med liberalci in konservativci, od katerih so slednji vladali večino druge polovice 19. stoletja. Leta 1893 so oblast prevzeli liberalci, a je 1909 zaradi pritiskov ZDA prišlo do ponovne vzpostavitve konservativne vlade, ki so jo ZDA štitele tudi s prisotnostjo svojih vojakov. Leta 1925 so Američani svojo vojsko zaradi izbruha državljanske vojne umaknili, a že dve leti za tem zopet z vojaško silo pomagali konservativcem zatreti upor liberalcev. Na volitvah, ki so sledile državljanski vojni, so leta 1928 in 1932 zmagali liberalci (The New Encyclopaedia Britannica 1768/2002d, 676). Od 1936 do 1979 je Nikaragvi vladala družina Somoza, ki je prišla na oblast z ustanovitvijo Nacionalne Garde (NG) leta 1927, na čelu katere je bil Anastasio Somoza Garcia, ki je 1936 izpodrinil dotedanjšega predsednika Sacaso (Encyclopedia Britannica 2008).

7.1 Zmaga Sandinistov in državljanska vojna

Leta 1961 so trije mladi marksisti, na podlagi zgodovinske figure Sandinia,³⁸ ustanovili Sandinistično nacionalno osvobodilno fronto, Frente Sandinista de Liberación Nacional

³⁸ César Augusto Sandinio je bil eden izmed vodij liberalnih upornikov iz državljanske vojne leta 1925, ki ga je leta 1934 dal ubiti takratni vodja nikaragvanske nacionalne garde general Anastasio Somoza Garcia (Fernandez 2004, 68).

(FSLN) (Encyclopedia Britannica 2008). Zaradi koruptivne narave Somozinega režima³⁹ ter teptanju pravic in svoboščin, se je po uničujočem potresu leta 1972, in izginotjem večine mednarodne pomoči namenjene za obnovo prestolnice Managua, članstvo v FSLN močno povečalo predvsem na račun mladih nezadovoljnih Nikaragvancev, ki niso imeli več ničesar izgubiti.

27. decembra 1974 so Sandinisti začeli z gverilskimi akcijami, na katere je Somoza odgovoril s cenzuro, grožnjami, mučenji in uboji osumljenih sodelovanja s FSLN. Julija 1979 je FSLN, s podporo večine prebivalstva in ostalih opozicijskih strank, delov Katoliške cerkve in regionalnih in mednarodnih vlad, prevzela oblast. Somoza je pobegnil v Miami, na koncu pa pristal v Paragvaju, kjer je bil septembra 1980 ubit, domnevno s strani članov Argentinske revolucionarne delavske stranke (Global Security 2008b). Sandinisti so podedovali državo v ruševinah. Dolg do ZDA (ki so se ga Sandinisti odločili poplačati do zadnjega centa) je znašal 1,6 milijarde ameriških dolarjev, državljanska vojna je za sabo pustila okoli 50.000 mrtvih, 150.000 v izgnanstvu, 600.000 brezdomcev in uničeno gospodarsko infrastrukturo. Kot prehodno vlado do izvedbe volitev so vzpostavili Svet nacionalne obnovitve, Junta de Gobierno Reconstrucción Nacional, ki ga je sestavljalo pet članov,⁴⁰ a de facto oblast je ostala v rokah Sandinistov (Library of Congress 1993a; Global Security 2008b).

Carterjeva administracija je Sandiniste na začetku podpirala. Od ameriške vlade so dobili milijone dolarjev pomoči za obnovo države – načrt Carterja je bil Nikaragvo odvrniti od Kube in SZ, a Sandinisti so se s tema dvema komunističnima državama vseeno povezali. Ko je v predsedniško palačo prišel Reagan, se je politika ZDA do Nikaragve drastično spremenila (Hilaire 1997, 97). Začeli so s kampanjo osamitve sandinistične vlade. Na podlagi obtožbe da Nikaragva, s pomočjo Kube in SZ, upornike v Salvadorju zalaga z orožjem, je Reaganova administracija 23. januarja 1981 ukinila vso pomoč državi. Kasneje istega leta je CIA začela finančno podpirati skupine, ki so hotele Sandiniste strmoglaviti. Te skupine so kasneje postale znane pod skupnim imenom Kontraši (Contras, krajše za Contrarevolucionarios). Na začetku so jih sestavljali bivši člani NG (bili so povezani v Fuerza Democratica Nicaraguense, FDN), ki so po zmagi revolucije pobegnili v Honduras in bivši pripadniki Sandinistov, večinoma prebivalci ruralnih področij, ki se niso strinjali z marksistično revolucijo. Do konca leta 1981 se je članstvo v teh skupinah še povečalo na

³⁹ Od leta 1967 do zmage revolucije 1979 je vladal Anastasio Somoza Debayle, sin "prvotnega" Somoze (Encyclopedia Britannica 2008b).

⁴⁰ Sandinistična voditelja Daniel Ortega Saavedra (predsednik od leta 1985-1990 in 2006-) in Moises Hassan, pisatelj Sergio Ramírez Mercado, poslovnež Robelo Callejas ter Violeta Barrios de Chamorro, vdova ubitega urednika časopisa La Prensa in ostrega nasprotnike Somoze Pedro Joaquín Chamorro Cardenala (Global Security 2008b).

račun kmetov iz severa države in etničnih skupin s karibske obale, ki so zahtevale avtonomijo. Vseeno pa so jedro Kontrašev predstavljali bivši pripadniki NG, kar je gibanje naredilo zelo neprijetno pri večini prebivalcev Nikaragve (Library of Congress 1993b). Na vrhuncu naj bi sile Kontrašev sestavljalo 15.000 pripadnikov (Stoessinger 1961/1993, 245; Golinger 2006, 15).

Kontraši so vzpostavili baze v Hondurasu in Kostariki od koder so izvajali "hit and run" napade na gospodarske, vojaške in civilne cilje v severni Nikaragvi.⁴¹ Poleg problemov s Kontraši, so se leta 1980 začeli pojavljati konflikti med sandinističnimi in nesandinističnimi člani Sveta nacionalne obnove. Chamorro in Robelo sta odstopila, saj se nista strinjala z organiziranjem Nikaragve po kubanskem vzoru. Čeprav so imeli Sandinisti večjo in bolj opremljeno vojsko kot Kontraši, so ti predstavljali resno grožnjo predvsem zaradi ekonomske škode, ki jo država utrpela med vojno (Library of Congress 1993b). Marca 1982 so Sandinisti razglasili izredno stanje, s katerim so omejili mnoge svoboščine, zagotovljene s Statutom o pravicah Nikaragvancev⁴² (West 1992). Leta 1984 so izvedli volitve, o katerih je okoli 400 opazovalcev iz vsega sveta, vključujoč skupine iz OZN, Zahodne Evrope in neodvisne skupine za zaščito človekovih pravic, poročalo da so bile pravične (BBC News 2008). Temu so nasprotovali koalicija protisandinističnih aktivistov, združena pod imenom Unión Nacional Opositora (UNO), bivši člani NG, veleposestniki, poslovneži ter njihov pokrovitelj, ZDA. UNO se kot največja opozicijska stranka na poziv Reagana volitev ni udeležila, saj se je ta bal, da bi njihova prisotnost legitimizirala volitve. Na volitvah je zmagal Daniel Ortega, FSLN je dobila 61 od 96 sedežev v Narodni skupščini, kar je znašalo 67% glasov ob 75% volilni udeležbi. Navkljub mednarodno priznani veljavnosti volitev, jih ZDA niso priznale, Reagan jih je celo označil za farso (Library of Congress 1993c).

Vsi poskusi Nikaragve, da bi začela pogovore z vlado ZDA so bili brezplodni. Da bi Kontraše vojaško premagali so se Sandinisti zatekli na pomoč k SZ in Kubi. Po večletnih spopadih so Kontraši nadzorovali le majhen košček ozemlja Nikaragve, Sandinisti pa jih niso mogli uničiti – vojna je bila na mrtvi točki. Ko so leta 1983 na dan prišli dokazi o grozovitih kršitvah človekovih pravic s strani Kontrašev – o posilstvih, mučenju, obglavljanju, razkosavanju in sežigih civilistov, vključno z otroki – je kongres ZDA prekinil nadaljnjo

⁴¹ Redno so uničevali zdravstvene centre, šole, kmetijske kooperative, občinske centre... – simbole socialnih programov Sandinistov v ruralnih območjih. Ljudje, ki so jih ujeli, so bili mnogokrat ubiti in mučeni na najbolj grozljive načine. Novembra 1984 je nikaragvanska vlada poročala, da so Kontraši od leta 1981 ubili 910 vladnih uradnikov in 8000 civilistov (Blum 1995/2004, 294).

⁴² Omejili ali ukinili so pravice do zbiranja, demonstriranja, nedotakljivosti doma, svobodo tiska, svobodo govora, pravico do stavke, habeas corpus ... V "vojnih območjih" so razglasili policijske ure in omejitve gibanja (West 1992).

finančno podporo. Navkljub temu je Reaganova administracija na skrivaj še vedno financirala Kontraše, med drugim tudi s prodajo orožja Iranu⁴³ (Hilaire 1997, 97-98).

7.2 Odziv Organizacije združenih narodov in tožba Nikaragve na Meddržavnem sodišču

Glede na število resolucij sprejetih v VS OZN, bi lahko sklepali, da se le-ta z zadevo ni ukvarjal, a temu ni tako. Med letoma 1982 in 1985 so glede konflikta z Nikaragvo ZDA v VS uporabile veto kar sedemkrat, in sicer 2. aprila 1982, 4. aprila 1984, trikrat 10. maja 1985, 31. julija 1986 in 28. oktobra 1986 (Global Policy Forum 1998). Sprejeti sta bili le dve splošni resoluciji in sicer 19. maja 1983 in 10. maja 1985. Resolucija 530 se je odzvala na pritožbo Nikaragve o oporiščih Kontrašev v Hondurasu. V resoluciji so članice VS pozvale vpletene države, naj sodelujejo s skupino Contadora (glej poglavje 14.1), ki naj poskuša najti rešitev za probleme v regiji (Varnostni svet 1983). Resolucija 562 pa je pozvala vladi ZDA in Nikaragve naj nadaljujeta z dialogi, ki bi ju pripeljali do rešitve konflikta in normaliziranja odnosov med državama (Varnostni svet 1985).

9. aprila 1984 je Nikaragva proti ZDA na Meddržavno sodišče, International Court of Justice (ICJ),⁴⁴ vložila tožbo, v kateri je le-to pozvala naj razsodi o sledečih točkah:

(a) ZDA z rekrutiranjem, urjenjem, zalaganjem z opremo in orožjem, financiranjem, oskrbovanjem in drugačnim spodbujanjem, pomaganjem, podpiranjem in usmerjanjem vojaških in paravojaških akcij v in proti Nikaragvi krši obveznosti listin in sporazumov, še posebej: 4. točko 2. člena UL ZN, 18. in 20. (sedanji 19. in 21.) člen UL OAS, 8. člen Konvencije o pravicah in dolžnostih držav ter tretjo točko 1. člena Konvencije o pravicah in dolžnostih držav v primeru državljanskega konflikta.

(b) ZDA krši suverenost Nikaragve z oboroženimi napadi na kopnem, zraku in morju, vdori v teritorialne vode Nikaragve, z vdori v zračni prostor Nikaragve in z neposrednimi in posrednimi poskusi prisile in ustrahovanja nikaragvanske vlade.

(c) ZDA proti Nikaragvi uporablja silo in grožnjo s silo.

(d) ZDA se vmešava v notranje zadeve Nikaragve.

(e) ZDA krši svobodo na odprtem morju in prekinja miroljubno trgovino na morju.

(f) ZDA so ubijale, ranile in ugrabljale državljane Nikaragve.

⁴³ Afera je znana pod imenom "Iran-Contra" – Reaganova administracija je prodajala orožje Iranu in denar uporabila za financiranje Kontrašev (Stoessinger 1961/1993, 244-248).

⁴⁴ ICJ je poveljni pravni organ OZN s sedežem v Haagu. Njegov statut je sestavni del UL OZN in vključuje vse članice OZN. Šteje 15 sodnikov, ki jih neodvisno drug od drugega za devet letni mandat izvolita VS in GS (Benčina in Simoniti 1994, 71-72).

(g) ZDA naj takoj prenehajo: z uporabo sile, neposredne in posredne, prikrite in odkrite ter z grožnjami glede uporabe sile; kršiti suverenost, ozemeljsko celovitost in politično neodvisnost Nikaragve, vključujoč posredno ali neposredno intervencijo v notranje zadeve Nikaragve; s podporo, vključujoč urjenje, dobavo orožja, streliva, financiranje, opremljanje, kateremukoli narodu, skupini, organizaciji, gibanju ali posameznikom, ki načrtujejo vojaške ali paravojaške akcije v ali proti Nikaragvi; omejevanjem ali ogrožanjem dostopa iz ali v nikaragvanska pristanišča ter ubijanjem, poškodovanjem in ugrabitvami državljanov Nikaragve.

(h) ZDA mora Nikaragvi zaradi navedenih kršitev plačati odškodnino, katere višino naj določi Sodišče (Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua – Application 1984).

Prvič v zgodovini ICJ je bilo Sodišče pozvano, naj odloči o trajajočem oboroženem konfliktu med ZDA in latinskoameriško državo oziroma med ZDA in katerokoli drugo državo. Zadeva je bila kontroverzna in odmevna. Od Sodišča je bilo zahtevano, naj razjasni področje načel neintervencije in neuporabe oborožene sile v mednarodnih odnosih, tj. 4. točko 2. člena UL in 51. člen UL OZN.

Najprej so ZDA poskušale spodbijati pristojnost ICJ,⁴⁵ ko pa jih je Sodišče zavrnilo, so se sklicevale na kolektivno samoobrambo na podlagi Deklaracije o intervenciji, ki jo je 15. avgusta 1984 pred ICJ predložil Salvador. Le-ta je v deklaracijo zapisal, da je žrtev oboroženih napadov s strani Nikaragve in da so prosili ZDA, naj v njihovo korist izkoristi pravico do kolektivne samoobrambe (Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua – Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador 1984). Sodišče je v razsodilo, da sicer obstajajo dokazi o pretoku orožja med Nikaragvo in uporniki v Salvadorju med letoma 1979 in 1981, ampak da ni dovolj dokazov, da je za to odgovorna vlada Nikaragve. V sodbo, podano 27. junija 1986 je Sodišče zapisalo: "V obče običajnem pravu ni pravila, ki bi državi podeljevalo pravico do kolektivne samoobrambe na podlagi lastne ocene situacije. Ko se država sklicuje na pravico do kolektivne samoobrambe, mora država, v korist katere druga država izkorišča to pravico, jasno izraziti, da je žrtev oboroženega napada" (Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua – Judgement 1986). Salvador se pred avgustom 1984 ni nikoli skliceval na oborožen

⁴⁵ Navkljub Deklaraciji predsednika Harry Trumana iz 14. avgusta 1946, da sprejemajo obvezujočo prisojnost Sodišča, so ZDA v pričakovanju sodbe leta 1984 generalnemu sekretarju OZN poslale uradno obvestilo, da deklaracija iz leta 1946 za dobo 2 let ne velja "za spore z katerokoli državo Srednje Amerike" Leto kasneje so šle še korak dlje, ko so 7. novembra 1985 generalnemu sekretarju predložile Deklaracijo o prenehanju priznavanja splošne pristojnosti Meddržavnega sodišča (Stoessinger 1961/1993, 264; Delahunty in Yoo 2006).

napad, to je storil šele štiri mesece po tem, ko je Nikaragva že vložila tožbo (Chomsky 1989). Poleg tega pa je dolžnost države, da v primeru samoobrambe takoj obvesti VS, česar ZDA niso storile (Hilaire 1997, 103).

V sodbi podani 27. junija 1986 je ICJ med drugim razsodilo, da so ZDA z urjenjem, zalaganjem z opremo in orožjem, financiranjem, oskrbovanjem sil Kontrašev in drugačnim spodbujanem, pomaganjem, podpiranjem in usmerjanjem vojaških in paravojaških akcij v in proti Nikaragvi kršile načelo nevmešavanja v notranje zadeve druge države, ki velja v obče običajnem pravu. Odločilo je tudi, da so ZDA z določenimi napadi na ozemlje Nikaragve med letoma 1983 do 1984, s preleti ali odobritvijo preletov nad ozemljem Nikaragve ter s polaganjem min v teritorialnih vodah Nikaragve v prvih mesecih leta 1984, kršile načelo neuporabe sile proti drugi državi, načelo nevmešavanja v zadeve druge države in suverenost druge države, ki veljajo v obče običajnem pravu. Sodišče je pozvalo ZDA naj takoj preneha in se vzdrži dejanj, ki bi predstavljala kršitve omenjenih pravnih obveznosti. ZDA so sodniki naložili plačilo odškodnine, za škodo ki so jo povzročile Nikaragvi, višino katere bo, ob odsotnosti dogovora med strankama, določilo Sodišče (Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua – Judgement 1986).

ZDA se odločitvi ICJ niso podredile in 17. oktobra 1986 je Nikaragva zahtevala izredni sestanek VS.⁴⁶ 11 dni kasneje se je sestal VS in na sestanku je bila predstavljena resolucija, ki je pozivala k popolnem in takojšnjem spoštovanju sodbe Meddržavnega sodišča. ZDA so na resolucijo dale veto na podlagi obrazložitve, da Sodišče nima ne pristojnosti ne kompetence za izdajanje sodbe. ZDA so bile edina država v VS, ki je glasovala proti resoluciji. Tudi države, ki niso podpirale resolucije in so se vzdržale, torej Francija, Tajska in VB, niso nasprotovale pravnomočnosti sodbe Sodišča (Tanzi 1995). 3. novembra istega leta je bila v GS z 94 glasovi za in 3 proti (ZDA, Izrael in Salvador) sprejeta Resolucija 41/31, ki je pozivala k spoštovanju sodbe Meddržavnega sodišča (Generalna skupščina 1986). Ker pa resolucije GS niso pravno obvezujoče, ZDA resolucije niso upoštevale.

Na volitvah leta 1990 je bila glavni tekmelec Sandinistov UNO, kateri so ZDA za predvolilno kampanjo namenile 9 milijard ameriških dolarjev pomoči. Ko je UNO zmagala, je bil to ogromen šok tako za Sandiniste, kot za mednarodne opazovalce. Novo vlado je vodila

⁴⁶ 94. člen UL OZN pravi: "1. Vsak član ZN se zaveže, da se bo podredil odločbi Meddržavnega sodišča v vsakem sporu, v katerem bi bil pravdna stranka. 2. Če katera stranka v sporu ne izpolni obveznosti, ki ji jih nalaga sodba, ki jo je izreklo Meddržavno sodišče, se sme druga stranka obrniti na VS, ki lahko, če se mu to zdi potrebno, da priporoči ali pa odloči o ukrepih, ki jih je treba storiti, da se sodba izvrši" (Ustanovna listina Združenih narodov, 94. čl.).

Violeta Chamorro, katere prva poteza je bila, da je tožbo proti ZDA pred ICJ umaknila (Vickers 1995; Hilaire 1997, 107).

8 Panama

Panama se je s pomočjo ZDA od Kolumbije osamosvojila leta 1903⁴⁷ in nova vlada je z ameriško administracijo takoj podpisala Sporazum o Panamskem prekopu, ki je ZDA podelil stalno pravico do uporabe, okupacije in kontrole nad območjem prekopa (Pogodba o Panamskem kanalu 1903, 2. čl.). Kanal je Panamo prerezal na dva dela, kar je, poleg vse večje prisotnosti ZDA (na vrhuncu so imele ZDA v Panami kar 14 vojaških baz), povzročilo veliko negotovanje med prebivalstvom in nemire v okolici kanala, ki so se večkrat končali s smrtnimi žrtvami. Leta 1986 je z državnim udarom na oblast prišel populistični general Omar Torrijos, ki je leta 1977 s predsednikom Carterjem izpogajal novo pogodbo, in sicer da bodo Američani 31. decembra 1999 Panami vrnili popolno kontrolo nad območjem prekopa,⁴⁸ a še vedno so ZDA obdržale pravico do njegove obrambe (Hilaire 1997, 112). Potem ko je leta 1981 Torrijos umrl v skrivnostni letalski nesreči, je voditelj Paname postal Manuel Noriega. Ta je bil že od leta 1959 na plačilni listi Cie, Američanom je "pomagal" pri sabotiranju Sandinistov v Nikaragvi in upornikov v Salvadorju, bil pa je tudi globoko vpleten v trgovino z mamili (Chomsky 1993).

8.1 Operacija Just Cause

Odnosi med ZDA in Noriego so se poslabšali, ko slednji ni podlegel pritisku ZDA, naj Panama preneha s svojo aktivno vlogo v skupini Contadora (glej poglavje 14.1) (Blum 1995/2004, 298). Reaganova administracija je začela na Noriego izvajati pritisk naj odstopi, proti Panami so uvedli ekonomske in vojaške sankcije. Leta 1988 so na sodišču v Miamiu in Tampu zaradi trgovine z mamili in pranja denarja, proti njemu izdali obtožnici. Na volitvah naslednje leto je zmagal opozicijski voditelj s podporo ZDA, poslovnež Guillermo Endara,

⁴⁷ Po tem ko je kolumbijski kongres zavrnil ratifikacijo sporazuma, ki bi ZDA podeljeval "stalne pravice" nad Panamskim prekopom, je ameriški predsednik Theodore Roosevelt pomagal "organizirati in financirati revolucijo v Panami", ki je vodila k odcepitvi od Kolumbije (Hilaire 1997, 112).

⁴⁸ Istočasno sta ZDA in Panama podpisali še Sporazum o trajni nevtralnosti in upravljanju Panamskega prekopa, ki je začel veljati leta 2000 in vsebuje zagotovilo Paname, da bo omogočila vsem državam pravico do uporabe prekopa v miru in vojni. (ibid.).

vendar Noriega ni hotel odstopiti, kar so ZDA ostro obsodile⁴⁹ (Hilaire 1997, 113). Po neuspelem državnem udaru na Noriega oktobra 1989, so ZDA, zdaj z predsednikom George H. Walker Bushem na čelu, začele s še hujšimi ekonomskimi sankcijami. Ameriškim korporacijam v Panami so prepovedale plačevanje davkov in izvedle vrsto vojaških premikov na območju prekopa (Hilaire 1997, 114-115). Zaradi naraščajočih sovražnosti je panamska narodna skupščina sprejela resolucijo, v katero so zapisali, "da Panama razglša vojno stanje, ki bo trajalo dokler ZDA ne prenehajo z agresijo" (Gilboa 1995). 16. decembra se je zgodila vrsta spopadov med ameriškiimi silami v Panami in panamsko vojsko, v katerih je umrl en marinec, enega vojaka pa so pretepli in nadlegovali njegovo ženo. Predsednik Bush je za ameriške enote v Panami razglasil stanje najvišje pripravljenosti in z močno podporo ameriške javnosti 20. decembra 1989 napadel Panamo (Cole 1995; Gilboa 1995).

19. decembra je v Panami pristalo 26.000 vojakov ameriške vojske. Tridnevna intervencija, slavljenja kot izreden politični in vojaški uspeh, je za sabo pustila na tisoče mrtvih in ranjenih in je ameriške davkoplačevalce stala na milijone dolarjev.⁵⁰ Panamski narodni odbor za človekove pravice je poročal o 4000 mrtvih zaradi invazije, regionalne agencije za človekove pravice in Komisija OZN za človekove pravice pa o 2500 mrtvih. Med 18.000 on 20.000 ljudi je ostalo brez doma. Ameriška vojska je najprej priznala le 250 žrtev, kasneje pa je Pentagon izdal poročilo v katerem so zapisali, da je bilo ubitih 516 ljudi, od tega 75% civilistov. Vojaške operacije proti enotam panamske vojske so trajale še nekaj tednov, medtem ko se je Noriega predal 3. januarja 1990 (Morales 1994; Blum 1995/2004, 305).

8.2 Odziv Organizacije združenih narodov in Organizacije ameriških držav

Intervencijo je večina neodvisnih pravnih strokovnjakov razglasila za nelegalno, prav tako je bila ostro kritizirana v regionalni in mednarodni skupnosti. Članice OAS so 22. decembra 1989, z 20 glasovi za in le ZDA proti, sprejele resolucijo, v katero so zapisale, da globoko obžalujejo vojaško intervencijo v Panami in pozivajo ameriške sile k umiku⁵¹ (Pastor

⁴⁹ Leta 1984 je Noriega na volitvah premagal Arnolfo Arias in tudi takrat ni hotel odstopiti. Ampak takrat so ZDA zamižale na obe očesi, saj je bil Noriega še ubogljiv, Arias pa "ultranacionalist", za katerega so se ZDA bale, da bo prišel na idejo, da Panama ne pripada ZDA (Chomsky 1993).

⁵⁰ Američani so se pred posnetki, ki bi dokazovali uporabe prevelike sile nad civilnim prebivalstvom obranili tako, da so že prvi dan napada uničili televizijske in radijske postaje ter onemogočili delovanje časopisnih hiš. To so naredili tako učinkovito in sistematično, da iz prvih treh dni operacije Just Cause, skoraj ni video posnetkov (Trent 1992)

⁵¹ Na resolucijo se je predstavnik State Departmenta odzval s stavkom: "Zgroženi smo. OAS je zamudila zgodovinsko priložnost, da premosti svoj tradicionalno skrb glede neintervencije." (Boucher v Blum 1995/2004, 312).

1991). V VS OZN so na zahtevo Nikaragve več dni razpravljali o zadevi; poleg ZDA je pred VS govore podalo še 18 držav in kar 14 jih je intervencijo obsodilo kot nezakonito. Le Kanada in VB sta akcijo ZDA označili kot legitimno (The Responsibility to Protect 2001). Pripravljena je bila resolucija, ki je zahtevala takojšen umik ameriških enot iz Paname, katere sprejetje pa so dne 23. decembra z vetom onemogočile ZDA, VB in Francija (Global Policy Forum 2008). V GS OZN so sprejeli Resolucijo 44/240 (75-20-40), v kateri so ameriško intervencijo obsodili kot "ostro kršitev mednarodnega prava in neodvisnosti, suverenosti in ozemelske celovitosti Paname". ZDA so pozvali, naj takoj preneha z operacijo in iz Paname umakne svoje oborožene sile (Generalna skupščina 1989).

Podobno kot v Dominikanski republiki in Grenadi, so ZDA posredovale neposredno in navedle podobne razloge za svoja dejanja. Primarni razlog je bila zaščita ameriških državljanov v Panami. Kot dokaz, da so Američani v Panami neposredno ogroženi je predsednik navedel smrt enega in napad na drugega vojaka ter njegovo ženo ter to, da je panamska narodna skupščina razglasila vojno stanje, kar ogroža življenja na tisoče Američanov, ki živijo na območju prekopa. Četudi bi bili Američani v Panami ogroženi (kar pa je zelo malo verjetno, saj je bil Noriega izjemno previden, da ne bi dal ZDA nobenega razloga za napad in ni nikoli grozil Američanom v Panami), vojaška intervencija takšnega obsega ni primeren odziv. ZDA so uporabile neproporcionalno silo glede na cilj, poleg tega pa dolgotrajna intervencija in dejstvo, da so ZDA že nekaj ur po začetku operacije nastavile novega predsednika Guillermo Endara, dokazujeta, da so imeli Američani tudi druge namene (Hilaire 1997, 117). V OZN so se ZDA, enako kot na primeru Grenade in Dominikanske republike, sklicevale na 51. člen UL o samoobrambi (The Responsibility to Protect 2001), kar je popoln absurd.

ZDA so trdile, da Noriega ne spoštuje nevtralnosti Panamskega prekopa in da imajo ZDA na podlagi sporazumov pravico do obrambe prekopa (Hilaire 1997, 117). Ko je ameriški senat ratificiral oba sporazuma, je Sporazumu o Panamskem prekopu dodal amandma, ki govori o tem, da imata tako Panama kot ZDA pravico obrambe prekopa v primeru ogrožanja nevtralnosti. Dodali pa so, da to ne pomeni, da ima ZDA pravico do vmešavanja v notranje zadeve Paname, do kršenja ozemelske celovitosti ali politične neodvisnosti Paname (Pogodba o Panamskem kanalu 1977, 1. čl.). Nobeno ogrožanje nevtralnosti ni obstajalo in nič ali nihče ni onemogočal tranzita ladij čez prekop. Noriega ni nikoli grozil z zaprtjem prekopa in nobenega znaka ni bilo, da bo to storil v prihodnosti. ZDA torej niso imele nobene pravne podlage za navedbo zaščite izpolnjevanja obveznosti iz sporazumov kot razloga za intervencijo, saj jih, razen ZDA samih, Noriega ni kršil.

Razlog "obnovitve demokracije v Panami" je bil osnovan na dogajanju na volitvah leta 1989, na katerih bi skoraj zagotovo zmagal Enadara, če jih Noriega ne bi razveljavil in sam ostal na oblasti, saj je trdil, da je opozicija sodelovala pri kupovanju glasov in ostalih hujših kršitvah volilnega procesa (Hilaire 1997, 118). V mednarodnem pravu ni nobene pravne osnove za intervencijo zaradi vzpostavitve ali obnovitve demokracije v suvereni državi. Čeprav je GS OZN priznala intervencijo na podlagi boja za samoodločbo, so le narodi, v svojem boju proti kolonialni ali rasistični dominaciji upravičeni do take pomoči. Prebivalci Paname niso bili upravičeni do samoodločbe,⁵² saj v času intervencije niso bili kolonija, a četudi bi bili, ni nobene povezave s samoodločbo in demokracijo. Ne UL OAS, ne UL OZN kot pogoja za članstvo ne navajata demokratičnega sistema. Legitimiziranje uporabe sile za podporo, ohranitev ali obnovitev demokracije, predstavlja zelo nevaren precedenčni primer v mednarodnem pravu, saj države uporabljajo subjektivne kriterije pri odločanju kateri sistem je demokratičen in kateri ni (Hilaire 1997, 119). To bi de facto pomenilo, da bi vlade, ki ne bi imele podpore določene velesile, tvegale nasilno strmoglavljenje.

ZDA so trdile, da so z intervencijo poskušale preprečiti prekupčevanje z mamili preko Paname v ZDA (Gilboa 1995). Trgovina z mamili in ukrepi za spoprijemanje z njo so, navkljub poskusom ZDA in VB, da bi VS priznal trgovino z mamili kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, del notranjega pravnega reda posamezne države. Nezmožnost ZDA, da bi nadzorovala zlorabo drog doma, ni opravičilo za intervencijo v drugi suvereni državo. Tudi to, da naj bi Noriega kršil ameriške zakone, ZDA ne podeljuje pravice do uporabe sile v Panami za njegovo aretiranje (Hilaire 1997, 122).

9 Haiti

Po krvavem upor sužnjev proti Francozom, ki se je začel leta 1791, je Haiti leta 1804 postal prva neodvisna država v Latinski Ameriki. Kot strateško pomembno državo (bližina Panamskega kanala) so jo že od samostojnosti pred prevelikim evropskim vplivom "varovale" ZDA. Po nasilju leta 1915⁵³ so ZDA Haiti okupirale in pod nadzorom marincev je haitijska

⁵² Ameriški profesor Michael Resiman pa zagovarja nasprotno stališče; pravi da je 2. odstavek 4. člena UL OZN lahko osnova za legitimizacijo uporabe sile v podporo samoodločbi. Po njegovem bi bila intervencija ZDA v Panami lahko legitimna, zato ker je bil njen cilj odstraniti nedemokratičnega voditelja, ki je prebivalcem Paname preprečeval njihovo pravico do samoodločbe (Resiman v Hilaire 1997,120).

⁵³ V zgodnjih letih 20. stoletja v Zahodni hemisferi ni bilo bolj nestabilne države od Haitija. Od 22 voditeljev med letoma 1843 in 1915 je le en odslužil svoj mandat do konca. Med temi leti se je zgodilo več kot 100

Narodna skupščina istega leta za novega predsednika izvolila Philippe Sudré Dartiguenaveja. Ta je z ZDA podpisal sporazum, s katerim je Haiti postal protektorat ZDA. Leta 1918 so, navkljub dejstvu da je bilo 97% Haitičanov nepismenih, na plebiscit predložili novo ustavo, s katero so ZDA nad državo dobile še de facto kontrolo. Leta 1934 so ameriški marinci Haiti sicer zapustili, a Haiti je popolnoma odvisen od Washingtona ostal še do leta 1947 (Boot 2002, 159-180). Na predsedniških volitvah leta 1957 je zmagal François Duvalier ("Papa Doc"), ki se je leta 1966 razglasil za dosmrtnega predsednika. Navkljub kršitvam človekovih pravic in avtokratskemu vladanju,⁵⁴ je imel finančno in vojaško podporo ZDA. Nasledil ga je njegov sin, Jean-Claude Duvalier ("Baby Doc"), ki pa je leta 1986 zaradi uporov, ki so izbruhnili po celi državi, odstopil (Baumann 2007).

9.1 Dogajanje na Haitiju od 1990 do 2000 in intervencija Organizacije združenih narodov

V luči vedno globlje politične in humanitarne krize, v katero se je pogrezala država, je bil konec leta 1990 s 67% glasov za predsednika izvoljen karizmatični katoliški duhovnik Jean-Bernard Aristide. Ko je želel minimalno plačo dvigniti iz 1,76\$ na dan na 2,94\$, so v ZDA sprožili 26 milijonov ameriških dolarjev vredno propagandno kampanjo, da bi ta ukrep preprečili. Branilci statusa quo so njegovo politiko hitro označili za revolucionarno in že 30. septembra 1991 je bil strmoglavljen v vojaškem udaru pod vodstvom generalpodpolkovnika Raoul Cédrasa in njegove paravojaške skupine Le Front pour l'avancement et le progres d'Haiti (FRAPH).⁵⁵ Proti vojaškemu režimu je izbruhnil nasilen upor, v katerem je bilo ubitih na stotine ljudi, Aristide pa izgnan⁵⁶ (Schwartz 1999).

OAS je vojaški udar obsodila z resolucijo sprejeto 3. oktobra 1991 in svojim članicam priporočila uvedbo ekonomskih, vojaških in diplomatskih sankcij (Abiew 1999, 214), GS OZN pa je 11. oktobra sprejela resolucijo 46/7, v kateri so države "ostro obsodile poskus nasilne zamenjave ustavnega predsednika Haitija, uporabo nasilja in vojaške moči ter kršitve

državljskih vojn, državnih udarov, prevratov in ostalih političnih neredov. Še posebej kaotična je bila doba med 1908 in 1915, ko je bilo strmoglavljenih kar 7 predsednikov (Boot 2002, 157).

⁵⁴ Njegov režim je znan kot eden izmed najbolj represivnih in skorumpiranih v moderni dobi. Pod Duvalirjem naj bi bilo ubitih okoli 30.000 Haitičanov (Library of Congress 1989).

⁵⁵ Komisija za človekove pravice OZN je leta 1996 v svojem poročilu zapisala, da je imela FRAPH podporo Cie (Chossudovsky 2004). Le-ta je financirala in urila pomembne elemente novega režima (Blum 1995/2004, 373).

⁵⁶ Med vojaškim režimom je bilo ubitih med 3000 in 6000 podpornikov Aristida. Med letoma 1991 in 1992 je obalna straža ZDA prestregla 41.342 beguncev, večini od njih je Busheva administracija zavrnila vstop v ZDA in bili so poslani nazaj na Haiti. Enako je, navkljub drugačnim predvolilnim obljubam, počela Clintonova administracija (Schwartz 1999).

človekovih pravic" (Generalna skupščina 1991). Na sestanku zunanjih ministrov OAS maja 1992 so sprejeli resolucijo, ki je države članice pozvala naj sprejmejo ukrepe potrebne za uresničitev sankcij, sprejetih z resolucijo iz oktobra 1991. Priporočile so tudi zamrznitev vsega premoženja Haitija v državah članicah (Abiew 1999, 215). Aprila 1993 sta OZN in OAS na Haiti poslali skupno civilno misijo International Civilian Mission in Haiti (MICIVIH), a prisotnost misije ni mogla zaustaviti nasilja in spopadov med vojsko in oboroženimi civilisti ter pripadniki Aristida (Arthur 2000).

Junija 1993 je VS OZN po VII. poglavju UL soglasno sprejel Resolucijo 841, ki je uvedla embargo na prodajo in dobavo nafte in naftnih derivatov ter orožja in vojaškega materiala vseh vrst (Varnostni svet 1993b). Nekaj dni kasneje je Cédras pristal na pogovore z Aristidom, ki so potekali pod okriljem OZN in OAS in 3. julija sta v New Yorku podpisala sporazum imenovan Governor's Island Accord. Sporazum je predlagal konec sankcij, vrnitev Aristida do 30. oktobra, upokojitev Cédrasa in njegovih sodelavcev, amnestijo za pripadnike vojaških in policijskih sil⁵⁷ ter reformo vojske in vzpostavitev novih policijskih sil, pri čemer bi pomagalo osebje OZN. V luči napredka je avgusta VS OZN z resolucijo 861 začasno ustavil sankcije (Berry in Roskin 1990/1997, 175).

Septembra je VS OZN z Resolucijo 867 izrazil zaskrbljenost zaradi naraščanja politično motiviranega nasilja na Haitiju⁵⁸ in na podlagi priporočila generalnega sekretarja odobril Misijo OZN za Haiti, United Nations Mission in Haiti (UNHIM) za dobo 6 mesecev z možnostjo podaljšanja. Ta naj bi bila sestavljena iz do 567 policijskih opazovalcev OZN in okoli 700 vojaških inženirjev, ki bi vključevali še 60 vojaških inštruktorjev. Policijski opazovalci naj bi bili odgovorni za vodenje in urjenje haitijske policije, vojaška komponenta misije pa za modernizacijo vojske (Varnostni svet 1993c). 11. oktobra naj bi se na Haitiju izkrcalo 200 ameriških in kanadskih vojakov, vendar so jim to preprečile nasilne demonstracije v pristanišču Port-au-Prince,⁵⁹ kar je opogumilo Cédrasa, ki 15. oktobra ni odstopil, kot mu je to nalagal sporazum (Kreider 2008). Ob vedno hujšem nasilju je bila zaradi lastne varnosti MICIVIH evakuirana. Zaradi blokiranja prihoda Unmih na Haiti in nespoštovanja sporazuma med Cédrasom in Aristidom iz julija 1993, je VS OZN 13. oktobra sprejel Resolucijo 873, v kateri je dvignil suspenz na sankcije iz Resolucije 841 in v 4. točki

⁵⁷ Aristidu sporazum ni bil nikoli všeč, prav zaradi točke o amnestiji zarotnikov. Kasneje je izjavil, da so ga k podpisu prisilile ZDA (Blum 1995/2004, 377).

⁵⁸ Po poročilu opazovalcev OAS je šlo za "sistematično kampanjo umorov, posilstev, ugrabitev, pridržanj in mučenj, s katero so terorizirali podpornike Aristida" (Blum 1995/2004, 379).

⁵⁹ To se je dogajalo v času poloma ameriške intervencije v Somaliji in Američani so se bali za življenje svojih vojakov. Senator Bob Dole je po neuspehu sporazuma dejal, da vrnitev Aristida na Haiti ni vredna niti enega ameriškega življenja (Kreider 2008).

resolucije potrdil pripravljenost za sprejetje dodatnih ukrepov v primeru nadaljnega oviranja misije UNMIH (Varnostni svet 1993d). 23. marca 1994 je VS OZN z Resolucijo 905 podaljšal mandat Unmiha do 30. junija 1994 (Varnostni svet 1994a).

Maja 1994 je VS sprejel Resolucijo 917, v kateri je trenutno situacijo na Haitiju označil kot grožnjo miru in varnosti v regiji. Med drugim je VS še zaostрил ekonomske sankcije na Haiti in določil, da ukrepi ne bodo umaknjeni dokler: se ne bodo glavni akterji državnega udara in sedanjega vojaškega vrha upokojili; začel izvajati sporazum iz New Yorka; ustvarile primerne razmere za izvedbo svobodnih in pravičnih volitev in za namestitev Unmiha ter vrnil demokratično izvoljen predsednik (Varnostni svet 1994b).

Sankcije niso bile učinkovite, vojaški vrh in vladajoči sloj je preko cvetočega črnega trga celo zaslužil. Medtem se je že tako slab ekonomski položaj še poslabšal, glavna žrtev je bilo večinsko revno prebivalstvo – glavni podpornik izgnane vlade. V eni izmed najrevnejših držav na svetu, je BDP padel še za dodatnih 26%. Po tem ko je Aristidov predstavnik pristal na neoliberalne reforme in zaradi destabilizacijskega učinka, ki ga je imelo ogromno število beguncev na karibsko regijo ter finančnega bremena njihovega vračanja, so se ZDA pod vodstvom William Jefferson Clintona (v Belo hišo je prišel novembra 1992) dokončno odločile za intervencijo (Arthur 2000). Navkljub nizki podpori OAS, ameriškega kongresa in domače javnosti, so ZDA (s podporo Kanade, Argentine in Francije) pred VS predložile osnutek resolucije za ponovno vzpostavitev demokracije na Haitiju. Resolucija 940 je bila 31. julija 1994 sprejeta soglasno (12:0:2, Ruanda se zasedanja ni udeležila) in je pooblastila članice naj oblikujejo multinacionalno silo, Multinational Force (MNF), pod enotnim vodstvom, ki naj uporabi vsa sredstva potrebna za odstranitev vojaškega režima, za takojšno vrnitev legitimnega predsednika in obnovitev legitimne oblasti na Haitiju. Po končanju misije, naj bi naloge MNF prevzel UNMIH, katerega število pripadnikov je resolucija povečala na 6000 in podaljšala njegova mandat za dobo 6 mesecev (Varnostni svet 1994c). V VS sta resoluciji 940 sta nasprotovali Kitajska in Brazilija, Kitajska je izjavila, da "uporaba sile ni v skladu z načeli OZN" ter da "bi praksa pooblaščenja določene države za uporabo sile proti drugi državi s strani VS ustvarila nevaren precedens v mednarodnih odnosih" (Koštomaj 2003, 66), vendar ni glasovala proti, ampak se je le vzdržala. Pod velikim pritiskom ZDA se je glasovanja vzdržala tudi Brazilija, ostro pa so pred VS resolucijo obsodile tudi mnoge ostale latinskoameriške države, kot so Venezuela, Kuba, Mehika, Jamajka in Urugvaj (Jennings 1994).

V avgustu in na začetku septembra 1994 je vlada ZDA začela režimu na Haitiju resno groziti z vojaško intervencijo. 15. septembra je predsednik Clinton izjavil, da so bila vsa

diplomatska sredstva izčrpana in da bodo ZDA, v skladu z Resolucijo 940, uporabile silo za odstranitev vojaške in vrnitev demokratične vlade. 17. septembra je v zadnjem poskusu na otok odšla visoka pogajalska skupina, ki jo je vodil bivši predsednik ZDA Jimmy Carter. Soočeni z neizbežno invazijo, je po dveh dneh intenzivnih pogovorov in manj kot uro pred začetkom invazije, ki so jo Američani poimenovali Operacija Uphold Democracy, vojaška hunta pristala na odstop in se tako izognila vojni (UNMIH 2003). 19. septembra je pod vodstvom ZDA na Haitiju brez odpora pristalo 12.000 pripadnikov MNF (večinoma ameriških vojakov), ki so jo sestavljali pripadniki 28 narodov (Berry in Roskin 1990/1997, 175). 10 dni kasneje je VS sprejel Resolucijo 944, ki je pozvala k vrnitvi civilne misije MICIVIH na Haiti ter za datum dviga sankcij določila dan, ko se bo na Haiti vrnil Aristide (Varnostni svet 1994).

10. oktobra je VS OZN prejel poročilo MNF, v katerem so zapisali, da je situacija, z izjemo manjših izbruhov nasilja med Haitičani, relativno mirna ter da so razmere dovolj varne in stabilne za postopno zmanjševanje sil, ki so na vrhuncu dosegle 21.000 ljudi. Pet dni kasneje se je po treh letih izgnanstva na Haiti vrnil predsednik Aristide⁶⁰ in istega dne so v VS sprejeli Resolucijo 948, ki je v skladu z Resolucijo 944 dvignila sankcije na Haiti. 22. oktobra se je na Haiti vrnila MICIVIH z nalogo nadzora nad spoštovanjem človekovih pravic med prihajajočo predvolilno kampanjo in samimi volitvami (UNMIH 2003).

Na podlagi Resolucije 975 iz 30. januarja 1995, ki je pozvala k čimprejšnjem prenosu odgovornosti, je 31. marca UNMIH (tudi pod ameriškim vodstvom) prevzela vse naloge MFN-ja. Predsednik Aristide je razpustil haitijsko vojsko in jo zamenjal z "novo"⁶¹ narodno policijo, člane katere so izbrale in izurile specialne enote ameriškega ministrstva za pravosodje (Schwartz 1999). Konec leta 1995 je na nadzorovanih predsedniških volitvah s skoraj 89%, a ob izredno nizki volilni udeležbi, zmagal Aristidov zaveznik René García Préal (Political Database of the Americas 1996) in 7. februarja 1996 se je na Haitiju zgodil prvi prenos oblasti med dvema demokratično izvoljenima predsednika. V VS OZN so konec istega meseca sprejeli Resolucijo 1048, ki je mandat Unmiha podaljšala do konca junija 1996 in zmanjšala njegove sile na 1200 vojakov in 300 pripadnikov civilnega osebja (Varnostni svet 1996a).

⁶⁰ Haitičani so sicer dobili nazaj svojega predsednika, a njegovi načrti glede Haitija, so se korenito spremenili. Nič več ni bilo govora o teologiji odrešitve, razrednemu boju, obdavčitvi bogatih in razpustitvi vojske. Predsednik je imel vsak dan sestanke z uradniki ZDA, IMF in WB – rezultat je bila ekonomija prostega trga in podređitev predsednika parlamentu (Blum 1995/2004, 381). In to s strani človeka, ki je večkrat izjavil, da je kapitalizem smrti greh.

⁶¹ Približno polovico od 7000 članov policijskih sil so sestavljali bivši člani vojske. Po poročilu organizacije Human Rights Watch iz januarja 1997 so bili člani policije krivi "hujših kršitev človekovih pravic, vključno z mučenji in usmrčitvami, za katere pa nihče ni bil obtožen" (Schwartz 1999).

Z resolucijo 1063 je junija 1996 VS ustanovil podporno misijo United Nations Support Mission in Haiti (UNSMIH) z nalogo podpore vladi Haitija pri profesionalizaciji policije in vzdrževanju varnega in stabilnega okolja (Varnostni svet 1996b), 30. julija 1997 pa še Resolucijo 1123, ki je končala mandat Unsmiha in ustanovila prehodno misijo United Nations Transition Mission in Haiti (UNTMIH). Naloga Untmiha je bila podpora haitski vladi pri profesionalizaciji in urjenju policije in je bila sestavljena iz 250 pripadnikov civilnega in 50 pripadnikov vojaškega osebja (Varnostni svet 1997a). 28. novembra 1997 so z Resolucijo 1141 mandat misije prekinili in ustanovili policijsko misijo United Nations Civilian Police Mission in Haiti (MIPONUH), ki jo je sestavljalo 300 pripadnikov civilne policije (Varnostni svet 1997b). Misiji MIPONUH in MICIVIH sta na Haitiju ostali do marca 2000, ko ju je zamenjala podporna misija International Civilian Support Mission in Haiti (MICAH), ki pa ji, na podlagi poročila generalnega sekretarja iz 9. novembra 2000, zaradi "nestabilne politične situacije, nasilnih protestov in povečevanja nasilja usmerjenega mednarodni skupnosti", mandata niso podaljšali (Arthur 2000).

9.2 Upor leta 2004

Maja 2000 je na volitvah v parlament zmagala Aristidova stranka, Fanmi Lavalas (FL), vendar so jo opozicijske stranke, združene pod imenom Convergence Democratique (CD),⁶² obtožile prevare in najavile bojkot predsedniških volitev napovedanih za november istega leta. Jabolko spora je bilo osem senatorjev od 7500, ki so sicer dobili večino glasov, a ne absolutne kot ostali. Na novembrskih volitvah je z več kot 90% zmagal Aristide, ki pa ga opozicija kot predsednika ni hotela priznati. CARICOM in OAS sta predlagali mnoge diplomatske rešitve, med drugim tudi nove volitve, Aristide je predloge sprejel, opozicija pa ne – zahtevali so Aristidov odstop in mandat za sestavo tranzicijske vlade (Truck 2004; MINUSTAH 2005). Obtožbe CD so za svoje interese izkoristile ZDA in prekinile s pomočjo, ki pa tako ali tako ni bila ravno obsežna, per capita je znašala le eno desetino tega, kar so ZDA dajale Kosovu. Še tisti denar, ki je na Haiti prišel, ni bil namenjen izvoljeni vladi za prepotrebne programe gradnje šol, zdravstvene infrastrukture, cest, pristanišč, ipd., ampak izbranim nevladnim organizacijam in opoziciji. ZDA so tudi vplivale na ustavitve

⁶² CD je povezovala približno 200 političnih organizacij pod vodstvom bivšega župana Port-au-Princa Paul Evansa. Skupaj z G-184, povezavo 184 organizacij civilne družbe, katero je vodil Andre Apaid, lastnik Alpha Industries, ene največjih "sweatshop" delavnic na Haitiju, sta tvorili "Plate-forme Democratique" – jedro opozicije proti Aristidu (Chossudovsky 2004).

mednarodne pomoči; obstajajo dokazi o zamrznitvi posojil Medameriške razvojne banke, Inter-American Development Bank, na "priporočilo" ameriškega predstavnika v tej organizaciji, dokler se ne bi razrešilo vprašanje osmih senatorjev. Navkljub temu, da jih je sedem odstopilo leta 2001, enemu pa se je mandat kmalu po tem izšel, so ameriška vlada, Evropska Unija (na čelu s Francijo) in mednarodne banke tri leta blokirale 500 milijonov ameriških dolarjev pomoči Aristidovi vladi, narodu, ki je bil že takrat skoraj dvakrat revnejši od drugega najrevnejšega (Nikaragve) v zahodni hemisferi (Farmer 2004).

V začetku februarja 2004 je dobro oborožena, izurjena in opremljena paravojaška skupina Front pour la Libération et la reconstruction nationale, ki so jo sestavljali bivši člani Frapha, vdrla na ozemlje Haitija iz Dominikanske republike (Chossudovsky 2004). Upornike je vodil Guy Philippe, ki je do leta 2000 služil kot poveljnik policijskih sil v drugem največjem haitijskem mestu, Cap-Haïtien, a je pobegnil, ko so oblasti na Haitiju ugotovile, da skupaj s kliko policijskih poveljnikov pripravlja državni udar (Farmer 2004). Boji so najprej izbruhnili v mestu Gonaïves, v naslednjih dneh pa tudi drugod, saj Haiti ni imel vojske, ki bi se upnikom postavila po robu (MINUSTAH 2005). 29. februarja ponoči je bil Aristide ugrabljen in pripeljan v francosko vojaško bazo v Centralni Afriški republiki. Po uradni razlagi je odstopil, a Aristide trdi, da je bil ugrabljen. Da v svojih obtožbah ni sam, dokazujejo pozivi članic Caricoma in Afriške Unije k uradni preiskavi Aristidove odstranitve, saj obstajajo dokazi o ameriški in francoski vpletenosti (Farmer 2004). Članice Caricoma so "odstranitev" Aristida javno kritizirale in niso nikoli priznale začasne vlade. (BBC Caribbean 2004).

Po ustavi je Aristida nasledil predsednik Vrhovnega sodišča, Boniface Alexandre, ki je takoj na pomoč poklical mednarodno skupnost.⁶³ 29. februarja je VS OZN sprejel Resolucijo 1529, ki je za Haiti pooblastila začasno mednarodno silo, Multinacional Interim Force (MIF) in izrazila pripravljenost za vzpostavitev stabilizacijske misije OZN (Varnostni svet 2004a). Še istega dne je na otok kot predhodnica mednarodne sile prišlo okoli 1000 ameriških marincev, naslednji dan pa še kanadski in francoski vojaki. Na Haitiju je začasni predsednik v sodelovanju z novim premierom, bogatim podjetnikom Gérard Latortujem, ki ga je izbral Conseil des sages,⁶⁴ vzpostavil 13-člansko prehodno vlado. Premier, Conseil des sages ter predstavniki različnih političnih strank in civilne družbe so podpisali sporazum o izvedbi

⁶³ Jamajški veleposlanik v VS je v imenu članic Caricoma za pomoč Haitiju pozval že 23. februarja (UN Democracy 2004) a je ta na pobudo ZDA, Kanade in Francije ukrepal šele po odhodu Aristida.

⁶⁴ Conseil des sages oziroma skupino eminentnih oseb so 9. marca lastnoročno izbrali Američani (Global Policy Forum 2008a)

občinskih, parlamentarnih in predsedniških volitvah za leto 2005. Stranka FL je podpis sporazuma zavrnila (MINUSTAH 2005).

9.3 Stabilizacijska misija MINUSTAH

Konec aprila je VS sprejel Resolucijo 1542, s katero je ustanovil stabilizacijsko misijo imenovano United Nations Stabilization Mission in Haiti (MINUSTAH), sestavljeno iz vojaške (maksimalno 6700 vojakov) in civilne (maksimalno 1622 policistov in svetovalcev) komponente. Po resoluciji so bile tri naloge glavne misije: (a) vzpostavitev in vzdrževanje varnosti in stabilnosti, (b) podpora političnemu procesu, ki se odvija na Haitiju, predvsem pomoč začasni vladi, ter (c) nadzor nad in poročanje o situaciji na področju človekovih pravic (Varnostni svet 2004b). Kritiki, ki misijo imenujejo kar okupacija OZN pa trdijo, da je bil glavni namen Minustaha zatiranje opozicije nasproti začasni vladi in legitimiziranje imperialističnih načrtov Francije, Kanade in ZDA, treh držav, ki jih krivijo za strmoglavljenja Aristida. Prvič v zgodovini je bila misija OZN pod poveljstvom Brazilije in skoraj v celoti so jo sestavljali vojaki latinskoameriških držav, večinoma iz Brazilije, Čila, Argentine, Bolivije in Urugvaja (Ross 2004).

V svojih poročilih leta 2004 je več neodvisnih organizacij za človekove pravice, med njimi tudi Amnesty International, obtožilo MINUSTAH sodelovanja z Haitijsko policijo pri mnogih grozodejstvih storjenih nad civilisti (Amnesty Internationa 2004). OZN je sistematično zanikala obtožbe vse do leta 2006, ko je prvič priznala, da obstaja možnost, da so bili med akcijami ubiti tudi civilisti, a le kot kolateralna škoda, v bojih s "tolpami" (Buncombe 2006). V začetku leta 2005 je poveljnik sil OZN, brazilski generalpodpolkovnik Augusto Heleno Ribeiro Pereira (v Pezler 2005), pričal pred kongresno komisijo v Braziliji, da so bili pod velikim pritiskom s strani mednarodne skupnosti naj uporabijo nasilje – kot glavne akterje pa je navedel ZDA, Kanado in Francijo. Pereira je kot poveljnik misije odstopil pol leta kasneje.

Tudi leta 2005 so neodvisne organizacije kot so Harvard Law Student Advocates for Human Rights in Brazil's Global Justice Center v svojih poročilih zapisale, da je MINUSTAH le krinka za zlorabe storjene s strani policije med akcijami v revnih soseskah Port-au-Princa. Enote OZN so stale ob stani, ko je policija streljala na nenasilne protestnike, ki so zahtevali vrnitev Aristida. Vladajoča elita je medtem preko nadzorovanih medijev začela z demonizacijo revnih sosesk, kjer se nahaja glavna baza Aristidovih podpornikov. Pozvali so

OZN naj policiji pomaga pri "nevtaliziranju vseh oboroženih kriminalcev in teroristov, ki ustrahujejo območje prestolnice". Najbolj zloglasna soseska, Cité Solei, je bila tako žrtev mnogih vdorov sil OZN, najbolj odmeven se je zgodil 6. julija 2005, ko so enote MINUSTAH po različnih poročilih ubile med 8 in 80 civilistov, medtem ko na njihovi strani ni bilo izgub (Terrall 2007).

19. avgusta 2006 je Amaral Duclona, predstavnik oboroženih skupin v Cité Solei v intervjuju za Reuters povedal, da enote OZN nočejo miru in razorožitve, ker bi tako izgubile razlog za prisotnost na Haitiju (ibid.). Haiti Action Committee je v poročilu zapisal: "22. decembra 2006 je 400 vojakov OZN v oklepnih vozilih in helikopterjih spet napadlo obubožano sosesko Cité Solei. Priče poročajo o nediskriminatornem streljanju, ki se je začelo ob 5. zjutraj in nadaljevalo čez cel dan." Uraden razlog je boj proti "banditom" in "ugrabiteljem", a bolj verjetna se zdi razlaga aktivistov iz Cité Soleia – pravijo namreč, da je bila to "kazen" za proteste, ki so pozivali k koncu okupacije OZN, obnovitvi demokracije, vrnitvi Aristida in k izpustitvi političnih zapornikov (Global Policy Forum 2008b).

7. februarja 2006 so po štirih odložitvah končno le izvedli volitve, na katerih je zmagal Rene Préval, ki je dobil kar štirikrat več glasov kot njegov najbližji nasledovalec. Ker začasna vlada ni hotela izpustiti političnih zapornikov, je FL (ki je še vedno največja politična formacija na Haitiju) predsedniške volitve bojkotirala. Čeprav je Préval izpustil nekatere vidnejše politične zapornike FL, jih na stotine ostaja v zaporu, saj so policija, sodstvo in ministrstva v njegovi vladi še vedno pod kontrolo desničarskih elit. V poročilu iz 19. februarja 2006 je Kofi Annan, takratni generalni sekretar OZN, predlagal podaljšanje misije MINUSTAH in v njem ni bilo niti besede o obtožbah spolnega nadlegovanja haitjskih žensk in deklic s strani modrih čelad ali dokumentiranih ubojev civilistov v vojaških napadih (Terrall 2007).

30. avgusta 2006 je bila v prestižnem časopisu The Lancet objavljena študija, ki je zaključila, da je bilo v dobi 22 mesecev od odstranitve Aristida na širšem območju Port-au-Prince ubitih 8000 ljudi. Skoraj polovica identificiranih storilcev teh zločinov so bili del vladnih varnostnih sil, protiaristidnih frakcij ter demobiliziranih članov oboroženih sil. Na območju je bilo spolno napadenih kar 35.000 žensk in deklet, več kot polovica mlajših od 18 let. Pogoste so bile ugrabitve in izvensodna pridržanja. Vojaki OZN so bili identificirani kot odgovorni za spolno nasilje in grožnje s fizičnimi napadi ter s smrtjo (Hutson in Kolbe 2006). Na študijo OZN ni odgovorila (Terrall 2007).

Misija MINUSTAH je bila večkrat podaljšana,⁶⁵ zadnja resolucija sprejeta v VS v zvezi z Haitijem je Resolucija 1780 iz oktobra 2007. Število pripadnikov misije je določila na 9151, od tega 1060 vojakov in podaljšala mandat do 15. oktobra 2008 (Varnostni svet 2007).

10 Salvador

Salvador je postal samostojen leta 1938, po razpadu leta 1823 vzpostavljenih Združenih provinc Srednje Amerike. Zgodnjo zgodovino Salvadorja kot samostojne države so zaznamovale revolucije in vojne, ki so izhajale iz neenakomerne razdelitve zemlje in konflikti s sosednjimi državami (Infoplease 2005). Dva odstotka prebivalstva sta imela pod nadzorom 60 odstotkov zemlje, država je bila v lasti "14 družin" (Smitha 2002, Needler 1991). Od 1931 do 1970 so Salvadorju vladale različne vojaške diktature, 1969 pa se je Salvador zapletel v t.i. nogometno vojno s Hondurasom (več o tem v poglavju 12.1). Stranka Partido de Conciliación Nacional (PCN) je vladala od 1960 do 1979. Na predsedniških volitvah leta 1972 je zmagal krščanski demokrat, sicer kandidat levosredinske koalicije Unión Nacional Opositora (UNO) José Napoleón Duarte, a volilna komisija je po dveh dneh popolnega medijskega mrka za zmagovalca vseeno razglasila polkovnika Arturo Armando Molino. Podobnih volilnih prevar in zastraševanja političnih nasprotnikov, se je PCN posluževala tudi na naslednjih 3 volitvah, dokler niso leta 1977, po demonstracijah zaradi stanja v državi, vladne varnostne sile pobile na stotine demonstrantov. Vodilni člani UNO so bili izgnani, podporniki podvrženi aretacijam, mučenjem in umorom. Molina je demonstracije naprtil "tujim komunistom" in na obtožbe glede volilnih prevar odgovoril: "Samo Bog je popoln" (Blum 1995/2004, 354).

Vladno politično nasilje je bilo v sedemdesetih letih nekaj vsakdanjega in vedno več Salvadorcev, razočaranih nad volilnim procesom kot možnostjo za dosego socialnih sprememb, se je zateklo k drugačnim sredstvom. Začeli so z urbano gverilo – z atentati na posameznike videne kot del represivnega aparata, podtikanjem bomb in ugrabitvami. Vlada in njene paravojaške skupine, kasneje znane pod imenom vodi smrti (escadrones de la muerte),⁶⁶ so odgovorili z napadi in uboji voditeljev sindikatov, kmečkih organizacij in političnih strank ter duhovnikov in laičnih religioznih delavcev. Slogan enega izmed vodov smrti je bil: "Bodi

⁶⁵ Mandat so podaljšali z Resolucijami 1576, 1601, 1608, 1658, 1702 in 1743.

⁶⁶ Vode smrti so v Salvadorju primarno sestavljale vojaške ali paravojaške enote, ki so izvajale politične atentate in zastraševanja kot del protigverilske strategije salvadorske vlade. Obstajali so tudi civilni vodi smrti, ki so jih sestavljali bivši vojaki in so jih financirali bogati poslovneži (Kirsch 1990).

patriot, ubij duhovnika" (ibid.). CIA in ameriška vojska sta pomagali organizirati, uriti in financirati vode smrti (Kirsch 1990; Blum 1995/2004, 354).

Zaradi strahu pred revolucijo in prevzemom oblasti s strani skrajne levice, so se nekateri mlajši častniki, nekateri pripadniki Stranke krščanskih demokratov, Partido Demócrata Cristiano (PDC), in veleposestniki odločili, da je potrebna politična srednja pot. Z njimi se je strinjala Carterjeva administracija in CIA. Državni udar proti takratnemu predsedniku generalu Carlos Romeru so izvedli 15. oktobra 1979 in Demokratična revolucionarna fronta, Frente Democrática de Revolucion (FDR), je takoj dobila znatno finančno pomoč iz ZDA. Za začasnega predsednika so postavili krščanskega demokrata, nesojenega zmagovalca volitev leta 1972, José Napoleón Duarte (Smitha 2002). Začeli so z agrarno reformo, ki pa je bila zgolj simbolične narave, saj kmetom ni prinesla nobenih koristi. Kmalu so znotraj FDR prevladale stare elite in aktivnosti vodov smrti so se nadaljevale in celo povečale (Berry in Roskin 1990/1997, 168; Blum 1995/2004, 356). Ameriška pomoč pa je še naprej dotekala, navkljub poročilu ameriškega veleposlanika v Salvadorju, Robert E. Whitea, (v Assagne 2008) v katerem je zapisal, da: "vojaški vrh in varnostne sile tako nasilje tolerirajo ali pa ga celo spodbujajo."

Marca 1980 je bil, mesec po tem ko je javno pozval predsednika Carterja, naj preneha s podporo salvadorski vladi, ubit nadškof Óscar Arnulfo Romero, goreč nasprotnik vodov smrti in zagovornik pravice ljudstva do obrambe pred njimi. Umor tega nadvse priljubljenega nadškofa in masaker izveden s strani vojske na njegovem pogrebu (ubili so 42 ljudi), je mnoge odvrnil od vladajočega režima in jih potisnil v zavezništvo z oboroženimi gverilci. Od tega trenutka dalje je gverila predstavljala resno grožnjo obstoječi vladi (Smitha 2002).

10.1 Državlјanska vojna 1981-1992

Gverilska organizacija Nacionalna fronta osvoboditve Farabundo Martí, Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (FMLN),⁶⁷ je bila ustanovljena leta 1980 in je združevala štiri levičarske organizacije in komunistično stranko Salvadorja (FMLN 2008).⁶⁸ Pridružili so se ji tudi mnogi razočarani krščanski demokrati, ki so edini izhod, ob neobstoju

⁶⁷Farabundo Martí je bil voditelj kmečkega upora leta 1932. Reakcija vladajočega vojaškega režima pod generalom Maximiliano Hernández Martínezem je znana pod imenom "La Matanza" (masaker), saj so pobili, zaprli ali izgnali kar 30.000 staroselcev in političnih nasprotnikov (Blum 1995/2004, 353).

⁶⁸Čeprav se je vseh pet strank imenovalo za socialistične in revolucionarne, so me med njimi obstajale velike ideološke in praktične razlike. Človek zaslužen za njihovo unifikacijo naj bi bil Fidel Castro, ki je organiziral sestanek vseh petih strank v Havani leta 1980 (Russell 1984).

poštenih volitev, videli v oboroženem boju (Smitha 2002). 10. januarja 1981 je FMLN začela s prvo večjo ofenzivo, ki je vladne sile sicer presenetila, a ne premagala. Vladi Francije in Mehike sta FMLN priznali kot "reprezentativno politično silo v Salvadorju" in pozvali k pogajanjem. Strategija FMLN je bila sestavljena iz dveh delov: ekonomske sabotaže in gverilske vojne (Library of Congress 1988).

Približno 4000 gverilcev je vojski predstavljalo velik izziv. Čeprav niso mogli prevzeti oblasti, so povzročili več milijard dolarjev škode. Na drugi strani so vodi smrti nekaznovano pobijali osumljene sodelovanja z gverilci. Na "vrhuncu" je bilo vsak mesec na obrobju prestolnice San Salvador najdenih od 300 do 500 novih trupel, ocenjujejo, da je bilo umorjenih okoli 35.000 ljudi. Duarte je vse skupaj le nemočno gledal, vojski je sicer prepovedal nediskriminatorno pobijanje, a ga je ta preprosto ignorirala (Berry in Roskin 1990/1997, 168-169). Na skrajno desni strani političnega spektra je septembra 1981 nastala stranka Alianza Republicana Nacionalista ali ARENA pod vodstvom Roberto D'Aubissona, človeka najverjetneje odgovornega za smrt nadškofa Romera.⁶⁹ ARENA je pod okrilje združila različne vode smrti in njen glavni namen je bil iz oblasti izriniti vladajočo FDR, katero je obtožila, da predstavlja marksistično grožnjo. Stranka je imel podporo tako bogatega, višjega sloja, kot tudi tistega dela javnosti, ki so želeli konec nasilja in vzpostavitev reda (Zepezauer 2008).

Reagan, ki je leta 1981 v Beli hiši zamenjal Carterja, je bil trdno odločen, da bo premagal gverilce v Salvadorju. Salvador je postal največji prejemnik ameriške pomoči v celi Latinski Ameriki – čez 3,5 milijarde dolarje samo v letu 1980 (Berry in Roskin 1990/1997, 169). Skupna številka, ki se ponavadi navaja v medijih, znaša okoli 6 milijard ameriških dolarjev od 1980 do 1990, a natančna vsota najbrž ne bo nikoli znana. Temu je treba dodati še ogromne stroške urjenja salvadorske vojske, ki je potekalo na območju panamskega prekopa in v samem Salvadorju. Število vojakov je naraslo iz 12.000 ljudi v letu 1979 na več kot 22.000 v letu 1983. Poleg tega je imel Salvador še več kot 11.000 pripadnikov varnostnih sil, tri leta kasneje pa je vsota obojih znašala kar 53.000.⁷⁰ Uradno je bila ameriška vojaška

⁶⁹ D'Aubisson je bil tudi človek, ki je javno izjavil (v Zepezauer 2008): "Vi, Nemci, ste bili zelo pametni. Spoznali ste, da so Židi odgovorni za širjenje komunizma in ste jih začeli pobijati". Robert E. White, ameriški veleposlanik, ga je označil za "patološkega morilca" (Berry in Roskin 1990/1997, 169).

⁷⁰ Glede dobave vojaške opreme je zgovoren podatek iz januarja 1982, ko so uporniki sestrelili med 16 in 18 vojaških letal in so jih ZDA v nekaj tednih zamenjale z 28 novimi letali. FMLN ni imela ne letal, ne prave protiletalske obrambe vse do novembra 1990, ko so prvič uporabili sovjetske rakete zemlja-zrak (Blum 1995/2004, 357-358).

prisotnost omejena na svetovalce, v realnosti pa sta ameriška vojska in CIA igrali aktivno vlogo v vojni vse od leta 1980⁷¹ (Blum 1995/2004, 357-358).

Volitve med vojno so zaznamovali nasilje in zastraševanja obeh strani ter bojkot FMLN. 28. marca 1982 so Salvadorci izvolili novo skupščino, ki je za novega predsednika izbrala Álvaro Alfredo Magaña Borjo. Na predsedniških volitvah leta 1984 je Duarte z 54% premagal D'Aubissona (Needler 1991; Social Sciences and Humanities Library 2001), tudi zaradi tega, ker je CIA, v strahu pred zmago D'Aubissona, njegovi volilni kampanji namenila okoli 2,2 milijona dolarjev pomoči (Stockwell 1987). Leta 1986 je uničujoč potres prinesel tri leta relativnega miru in pogajanj (Smitha 2002) in istega leta je Salvadorska komisija za človekove pravice, CDHES (Comision de Derechos Humanos de El Salvador), objavila 165 strani dolgo poročilo o zaporu Mariona. V poročilu je bilo dokumentiranih 40 "rutinskih in sistematičnih" načinov mučenja političnih zapornikov, v katerih so ameriški vojaki mnogokrat sodelovali kot nadzorniki (Rice 1987; Kirsch 1990). 26. oktobra 1987 je bil umorjen predstojnik te komisije Herbert Ernesto Anaya. Njegova smrt je sprožila večdnevne demonstracije, v katerih je bilo njegovo truplo prineseno pred ameriško ambasado, kasneje pa še pred generalštab salvadorskih oboroženih sil. Za smrt so obtožili Duarta, ZDA ter poveljstvo vojske. Protestirala je tudi FMLN, ki je 29. oktobra prekinila pogajanja z vlado. Umor je sprožil tudi mednarodno ogorčenje; francoska in nemška vlada sta pozvali Duarta naj razjasni okoliščine umora, protestirali pa so tudi generalni sekretar OZN Javier Perez de Cuellar, Americas Watch, Amnesty International in drugi (Gutierrez 1993).

V Beli hiši je Reagana leta 1989 zamenjal Bush, ki je bil v nasprotju s svojim predhodnikom pogajanjem naklonjen.⁷² Marca 1989 je na predsedniških volitvah, ki se jih je udeležilo malo več kot milijon od 1,8 milijona registriranih volivcev,⁷³ zmagal kandidat Arene, Alfredo Cristiani. Na dan volitev je bilo ubitih vsaj 47 ljudi, od tega trije novinarji, ki so bili ubiti s strani varnostnih sil (Needler 1991). Zmago Arene večina avtorjev pripisuje popolnoma skorumpirani vladi krščanskih demokratov in odsotnosti levice. FMLN je s Cristianijevo vlado pričela pogajanja, a ta so novembra istega leta propadla in FMLN je

⁷¹ Med zaslišanji v aferi Iran-Contra je prišlo na dan, da je vsaj do leta 1985 Cijino osebje organiziralo in vodilo posebne enote salvadorske vojske v območjih bojov med FMLN in vojsko. Okoli 20 Američanov je bilo ubitih ali ranjenih med opravljanjem nalog na območju spopadov (ibid.).

⁷² Kot povod spremembe politike ZDA se večinoma navaja pomor iz 16. novembra 1989, ko so na ukaz polkovnika salvadorske vojske vojaki umorili šest jezuitskih duhovnikov, njihovo gospodinjjo ter njeno hčerko. Obtožena sta bila dva nižja častnika - njuni nadrejeni, ki so dali ukaz, so se preganjanju izognili. Navkljub temu je bil v državi, kjer je vojska nekaznovano pobila na tisoče ljudi, to svojevrsten dosežek. (Berry in Roskin 1990/1997, 173; Blum 1995/2004, 361-362).

⁷³ Od 5 milijonov, kolikor znaša število prebivalcev Salvadorja, bi dejansko morale imeti pravico do volitev 3 milijona ljudi (Needler 1991).

začela s še zadnjo ofenzivo, v kateri so zavzeli večje dele države in celo dele San Salvadorja. Vojska je odgovorila z bombardiranjem revnih sosesk, ki jih je zasedla FMLN (Smitha 2002). Mnogi avtorji na ofenzivo leta 1989 gledajo kot na prelomno točko v vojni, saj je vojska spoznala, da ne more vojaško poraziti FMLN, prav tako pa FMLN ne vojske. General Maxwell Thurman, poveljnik ameriškega Južnega poveljstva, je pred Kongresom izjavil, da salvadorska vlada ni zmožna poraziti upornike in da so edini način za končanje vojne pogajanja (Blum 1995/2004, 365).

10.2 Premirje in misija Organizacije združenih narodov ONUSTAL

Proces vzpostavljanja miru se je pričel s 26. julijem 1990, ko sta vlada Salvadorja in FMLN v San Joseju, Kostariki, podpisali Sporazum o človekovih pravicah. Ta sporazum je predstavljal osnovo za misijo OZN, katere naloga je bila nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic in osnovnih svoboščin v državi (ONUSTAL 2003). 20. maja 1991 je VS OZN sprejel Resolucijo 693, s katero je vzpostavil opazovalno misijo United Nations Observer Mission in El Salvador (ONUSAL) za mandatno obdobje 12 mesecev, katere naloga je bila nadzor vseh sporazumov sklenjenih med vojskujočima se stranema (Varnostni svet 1991).

31. decembra 1991 sta strani po dvotedenskih pogajanjih na sedežu OZN v New Yorku podpisali sporazum imenovan Act of New York, ki je zaključil pogajanja o vseh pomembnejših točkah mirovnega procesa. Strani sta se dogovorili, da bo dokončno premirje podpisano 16. januarja 1992 v Mexico Cityu (ONUSAL 2003). 14. januarja 1992 se je, na podlagi priporočila generalnega sekretarja, VS z Resolucijo 729 soglasno odločil za podaljšanje mandata do konca oktobra 1992 ter povečanje obsega misije. Tako sta jo poleg dela za nadzor nad človekovimi pravicami, sedaj sestavljala še vojaški in policijski del, vsak z nekaj sto pripadniki (Varnostni svet 1992).

Ko je bil 16. januarja mirovni sporazum podpisan, je bilo v njem med drugim zapisano, da bo Salvador dobil novo civilno policijo, ki bo vključevala pripadnike FMLN, da bo vloga vojske omejena na obrambo državnih mej ter da bo FMLN lahko delovala kot politična stranka v demokratičnem procesu (Smitha 2002). A kmalu je postalo jasno, da dogovorjen datum o razorožitvi FMLN, postavljen za 31. oktober, ni dosegljiv. Tako je bil datum prestavljen na 15. december. Tega dne se je konflikt tudi uradno končal, prejšnji večer pa so FMLN legalizirali kot politično stranko (ONUSAL 2003).

23. marca 1993 je na dan prišlo odkritje ilegalnih zalog orožja FMLN v Nikaragvi. FMLN je priznala, da je obdržala večje količine orožja v in zunaj Salvadorja, kar je pomenilo veliko kršitev mirovnega sporazuma. FMLN je obljubila, da bo vse orožje uničila od 4. avgusta istega leta in zato ni izgubila status stranke (ibid.). Zaradi prihajajočih volitev je na prošnjo salvadorske vlade VS mandat ONUSAL, povečal z Resolucijo 832. S to resolucijo so med naloge Onusala vključili tudi opazovanje volitev (Varnostni svet 1993a).⁷⁴ Ob prihajajočih volitvah je iz Salvadorja prihajalo vedno več poročanj o nasilju, predvsem političnem ter obstoju nelegalnih oboroženih skupin. 30. novembra 1993 je VS z Resolucijo 888 podaljšal mandat Onusala do 31. maja 1994, obsodil nasilje ter pozval vlado in FMLN naj sprejmeta ukrepe proti političnemu nasilju in k spoštovanju obveznosti sprejetih z mirovnim sporazumom (Varnostni svet 1993e). Med volilno kampanjo je ONUSAL prejel okoli 300 pritožb zaradi nezakonitih dejanj nelegalnih oblasti, zastraševanja, uničevanje propagandnega materiala, agresije in umorov. Dan volitev, na katerih je sodelovalo okoli 1,5 milijona volivcev (55% udeležba), je nadzorovalo 900 opazovalcev Onusala. Na volitvah so tako v predsedniški tekmi, kot v volitvah v parlament in za župane največ glasov dobili kandidati Arene, sledila je FMLN, za njo pa PDC. Novi predsednik je postal Armando Calderón Sol (ONUSAL 2003).

VS je mandat misije podaljšal še dvakrat, in sicer z resolucijama 920 iz 26. maja 1994 in 961 iz 23. novembra 1994. V zadnji fazi je misija vse svoje napore vložila predvsem v zagotavljanje določil iz sporazuma. Z Resolucijo 991, sprejeto 28. aprila 1995, je VS mandat ONUSAL končal, in sicer 30. aprila 1995. Dan za tem je z delom začela The United Nations Mission in El Salvador (MINUSAL) (ibid.).

10.3 Epilog

Kot ponavadi je vojna najbolj prizadela civilno prebivalstvo. Zračni napadi so povzročili več žrtev med prebivalstvom kot med gverilci, saj so jim ti naučili umikati. V vojni je bilo uničenih na tisoče vasi, ustvarjen je bil narod beguncev. Žrtve pa niso bile le naključne, saj obstaja mnogo pričevanj o načrtnih pobojih civilnega prebivalstva (Blum 1995/2004, 358).⁷⁵ Skupno število žrtev variira med 70.000 in 75.000. Milijon ljudi je notranje razseljenih, ekonomija uničena (Needler 1991; Kirsch 1990; Hertvik 2002).

⁷⁴ S to resolucijo je VS mandat tudi podaljšal, kar je storil prej že Resolucijama 784 in 791.

⁷⁵ Gre za eno izmed osnovnih taktik protigverilskega bojevanja: ubij simpatizerje in zmagaj vojno.

Avtorji se strinjajo, da bi gverilci (kot že marsikdaj prej po svetu) brez ameriške pomoči skoraj gotovo zmagali (Berry in Roskin 1990/1997, 169; Needler 1991; Blum 1995/2004, 356). Salvadorska vlada in ZDA sta FMLN očitale povezavo s SZ, Kubo in Nikaragvo, predvsem v smislu dobave orožja, a ZDA za te trditve niso nikoli predložile trdnih dokazov. Tudi če je to res se pomoč, ki bi jo FMLN utegnile dobiti od teh držav, niti slučajno ne more primerjati s polnimi ladjami in letali orožja, ki so ga ZDA redno dostavljale salvadorski vojski (Blum 1995/2004, 364-365).

15. marca 1993 je OZN izdala poročilo Komisije resnice, Truth Commision, o hudem nasilju v Salvadorju od leta 1980. Le to je razkrilo več kot 22.000 pritožb hudih nasilnih dejanj med januarjem 1980 in julijem 1991. Več kot 60% pritožb so predstavljale izvensodne usmrtitve, čez 25% izginotja in več kot 20% pritožb je vključevalo poročila o mučenju. 85% zlorab so priče pripisale vladnim silam in z njimi povezanimi paravojaškimi skupinami in vodi smrti. Člani FMLN so bili obtoženi v 5% primerov. Kljub ogromnim številkam, te pritožbe ne pokrivajo vseh nasilnih dejanj, saj je komisiji v trimesečnem delovanju uspelo zbrati le majhen vzorec. FMLN so bili obtoženi kršitev človekovih pravic ter uporabe terorističnih taktik, kot so ugrabitve, požigi in podtikanje bomb z namenom destabilizacije režima (Organizacija združenih narodov 1993).

Vprašanje, ki se postavlja je, zakaj je na volitvah leta 1994 več kot polovica Salvadorčanov, večina od njih zelo revnih, glasovala za stranko, intimno povezano ne le z bogatim slojem, ampak celo z vodi smrti. Arenina prefinjena večmilijonska propagandna kampanja je igrala predvsem na tradicionalni strah pred komunizmom ter na predpostavko o ekonomski nesposobnosti levice (kot dokaz so navajali Sandiniste v Nikaragvi). Ne glede na lastno nasilno zgodovino je ARENA levico predstavljala kot teroriste, izključno krive za vojno in uničenje. Poleg tega, da so imeli na voljo ogromne količine denarja, je ARENA nadzirala medije ter Vrhovno volilno komisijo. Med volitvami so se dogajale mnoge nepravilnosti, ki so večinoma prizadele revne Salvadorčane. Po podatkih opazovalcev OZN več kot pol milijona registriranih volivcev (20% volilnega telesa) svojega glasu ni moglo oddati, ker vabila na volitve sploh niso prejeli. Prav tako so poročali o vsaj 25.000 volivcih (FMLN pravi, da jih je bilo še nekajkrat toliko), ki niso mogli voliti, ker njihovih imen ni bilo na seznamu volilnih upravičencev. Vrhovna volilna komisija je zavrnila mednarodno pomoč in ni hotela financirati prevoza za od volišč oddaljene volivce. Višji uradnik OZN je izjavil, so bile volitve izvedene zaskrbljujoče slabo (Blum 1995/2004, 367-368).

Opazovalci OZN so zaključili, da je bilo na tisoče ljudem v 30 mestih, kjer je bila FMLN močna, odvzeta volilna pravica. FMLN se je pritožila na rezultate v 37 mestih, vse

pritožbe je Vrhovna volilna komisija zavrnila – odločitev, ki jo je Rafael Lopez Pintor, vodja opazovalcev OZN, označil za "šokantno" (Blum 1995/2004, 368). Navkljub poročilom o številnih kršitvah med izvedbo volitev pa na uradni strani misije ONUSTAL, torej misije katere pripadniki so o kršitvah poročali, o tem ne najdemo podatkov.

11 Kostarika

Kostarika je zaradi svojega edinstvenega političnega in socialnega razvoja posebnost Srednje Amerike. Njen unikaten razvoj je posledica relativne odmaknjenosti od ostale Srednje Amerike, ekonomske nepomembnosti za Španijo in pomanjkanje ne-belega lakajskega prebivalstva (Goodwin 1994, 29). Zgodnji ekonomski razvoj v 16. stoletju je bil počasen in je potekal pod pogoji, ki niso dopuščali razvoja velikih veleposestev (hiacend) in rigidnega fevdalnega sistema, ki so ga poznali v ostalih španskih kolonijah (Baker 1995).

Španija je neodvisnost Kostariki, skupaj z ostalimi srednjeameriškimi državami, podelila septembra 1821, a novica o tem je že tako praktično neodvisno Kostariko, dosegla šele mesec kasneje. Dve leti kasneje je vstopila v federacijo Združenih provinc Srednje Amerike. Za Srednjo Ameriko značilni državni udari in vojaške spletke tudi Kostariki niso bile tuje, a generali so bili le lutke v rokah oblasti željnih civilnih klik, ki so bile presenetljivo napredne. Eden izmed takih "dobrohotnih diktatorjev" je bil Brailio Carrillo, ki je vzpostavil učinkovito javno upravo in nove zakone, ki so nadomestile kolonialno špansko pravo ter leta 1838 razglasil popolno samostojnost. Leta 1870 je na oblast z vojaškim udarom prišel general Tomás Guardia. Zvest tradiciji države, se je tudi Guardia izkazal za naprednega vladarja,⁷⁶ ki mu je uspelo omejiti moč veleposestnikov in uporabo vojske za politične namene (ibid.).

Prvi resni izziv dokaj mirnemu življenju je prineslo leto 1917, ko je tedanji predsednik Alfredo Gonzales Floresa poskušal uvesti progresivno obdavčitev osebnega dohodka. To je povzročilo srd elite, ki ga je spodnesla iz oblasti in na njegovo mesto postavila obrambnega ministra Federico Tinoco Granados. Ta je vladal kot diktator, a je zaradi množičnih demonstracij kmalu odstopil (ibid.).

⁷⁶ Popolnoma v nasprotju z ostalimi despoti 19. stoletja je ukinil smrtno kazen, uporabil dobičke od kave in davkov za izgradnjo cest in javnih stavb ter spremenil ustavo tako, da je bila osnovna šola za oba spola obvezna in brezplačna (Baker 1995).

11.1 44-dnevna državljanska vojna

Leta 1940 je na oblast prišel Rafael Angel Caldeón Guardia. Uvedel je mnogo naprednih socialnih reform,⁷⁷ s katerimi si je prislužil podporo levice in revnih ter prezir višjega razreda. 2. svetovna vojna je ustavila ekonomsko rast ravno v času, ko je Calderónova politika zahtevala visoke državne izdatke za javno porabo. Rezultat je bila visoka inflacija, zaradi katere je izgubil večino podpore med delavskim in srednjim razredom in se tako osamljen se združil z dvema nepričakovanima parterjema, katoliško cerkvijo in komunistično stranko. Tvorili so stranko Partido Vanguardia Popular, proti kateri so se povezali intelektualci, poslovneži, kmetje ter delavski aktivisti (Baker 1995). Na volitvah leta 1944 Calderón ni kandidiral, saj ustava prepoveduje dva zaporedna predsedniška mandata – nadomestil ga je član njegove stranke Teodoro Picado, ki pa je bil Calderónova lutka. Ko je štiri leta kasneje za las zmagal Calderónov protikandidat Otilio Ulate, je Picadova vlada volitve razglasila za prevaro. Naslednji dan je stavba, v kateri je bila shranjena večina volilnih lističev, zgorela in vlada je volitve razveljavila. Deset dni kasneje, 12. marca 1948, se je začela državljanska vojna (Bird 1984).

Upornike proti Calderónu je vodil José Maria Figueres Ferrer ("Don Pepe"), ki je bil leta 1942, zaradi javnih obtožb proti Calderónu, izgnan v Mehiko. Tam se je povezal z ostalimi izgnanci, s katerimi je tvoril t.i. Karibijsko legijo, ki je bila ustanovljena z namenom strmoglavljenja diktatur v Dominikanski republiki, Venezueli, Nikaragvi in Kostariki (ibid.). Z njeno podporo je Figueres začel z oboroženo vstajo. Ko je po mesecu vojne zavzel drugo največje mesto Cartago, ki je od prestolnice San José oddaljen le dvajset kilometrov, je Picado pristal na pogajanja⁷⁸ in 19. aprila je bil podpisan mirovni sporazum. Pet dni kasneje so uporniki vkorakali v San José in 44-dnevne vojne je bilo konec. Terjala je 2000 življenj, večino civilistov (Baker 1995).

Po vojni je oblast na čelu Hunte druge republike Kostarike prevzel Figueres. V 18 mesecih vladanja je konsolidiral Calderónov napredni socialni program in mu dodal svoje reforme, kot so volilna pravica za ženske, polno državljanstvo za črnce, nacionalizacija bank

⁷⁷ Med te reforme spadajo: zemljiška reforma, po kateri so tisti brez zemlje lahko pod lastništvo dobili nikogaršnjo zemljo, s tem da so jo obdelovali, vzpostavitev instituta zagotovljene minimalne plače, plačan dopust, socialna podpora v primeru nezaposlenosti, progresivno obdavčenje in vrsta ustavnih amandmajev o delavskih pravicah (Baker 1995).

⁷⁸ Picado je na ameriškega veleposlanika Nathaniel P. Davisa naslovil prošnjo, naj uradni vladi Kostarike dovolijo pomoč Nikaragve, ki so jo ZDA blokirale. Ta je odgovoril, da je vsem znana neintervencionistična politika ZDA in opozoril na obvezo ameriških držav, da se ne vmešavajo v notranje zadeve druge države. Po tem odgovoru je Picado zagrozil, da bo zadevo predložil pred VS OZN, a State Department ga je takoj opozoril, da so postopki v VS "okorni" in da akcije s strani VS v tej zadevi, ni za pričakovati. (Matrisciano 2000).

ter javno šolstvo. Prepovedal je komunistično stranko (s čimer je izpolnil glavno željo ZDA) ter ukinil stalno vojsko.⁷⁹ Za predsednika je bil izvoljen še dvakrat, leta 1953 in 1970 (Lorenz 2001).

12 Honduras

Po razglasitvi neodvisnosti od Španije je Honduras najprej vstopil v zvezo z Mehiko, dve leti kasneje pa s še petimi bivšimi španskimi kolonijami v Združene province Srednje Amerike. V tem času je bil Honduras med najmanj razvitimi in najmanj poseljenimi provincami, kar se vse do danes ni kaj dosti spremenilo. 19. in 20. stoletje so zaznamovali politični nemiri, boji za oblast med konservativci in liberalci ter vojne s sosednjimi državami. Na začetku 20. stoletja se je država preusmerila v proizvodnjo banan in od takrat naprej je občutno rasel vpliv ZDA oziroma ameriških korporacij. Leta 1933 je na oblast prišel Tiburcio Carías Andino, ki je s podporo ZDA kot diktator vladal do leta 1949. Leta 1956 je oblast prevzela vojska – prvič v zgodovini Hondurasa je le-ta delovala kot institucija in ne kot orodje politične stranke ali posameznika. 1963 je z državnim udarom na oblast prišel polkovnik López Arellano, ki si je po začetnem nasprotovanju s svojo protikomunistično politiko kaj kmalu pridobil ameriško podporo. Do leta 1968 je bil njegov režim zaradi izjemno slabe situacije v državi v resnih težavah in tako je Arellano začel krivdo vedno bolj nalagati na približno 300.000 priseljencev iz Salvadorja (Mongabay 2008).

12.1 Nogometna vojna

Konflikt med Hondurasom in Salvadorjem je znan pod imenom "nogometna vojna" (včasih pa tudi 100-urna vojna), a sovražnosti med državama segajo daleč nazaj pred tekmami, ki so služile kot povod za vojno. Ob razpadu Združenih provinc Srednje Amerike meja med državama ni bila jasno določena. Zaradi goste poseljenosti Salvadorja in primanjčevanja obdelovalnih površin, se je mnogo Salvadorčanov naselilo v Hondurasu, kjer so začeli obdelovati zemljo v nerazvitih predelih ali pa so se zaposlili v tovarnah. Kmalu so se

⁷⁹ Kako zelo tvegano je bilo to dejanje, se je izkazalo ko je skupina kalderonistov, s podporo Somoze, vdrla v Kostariko. Figueres je nemudoma na pomoč pozval OAS, ki je takoj reagirala in preprečila eskalacijo konflikta (Matrisciano 2000).

začela pojavljati trenja med domačini in priseljenci, ki jih je še dodatno zaostrila še agrarna reforma, ki je predvidevala odvzem zemlje nekaterim Salvadorčanom (Mallin 1970).

Junija 1969 sta državi odigrali tri nogometne tekme, prvo je v honduraški prestolnici Tegucigalpa dobil Honduras, povratno pa Salvador v San Salvadorju. Ko so se po koncu druge tekme Hondurašani vračali domov, so njihove avte obmetavali s kamni. Salvadorski predsednik Fidel Sanchez Hernandez je nasilje sicer obsodil in za njega obtožil "komuniste in subverzivne elemente", a Honduras opravičila ni hotel sprejeti. Zaradi pretiravanj o dogodkih so se začeli napadi na salvadorsko lastnino v Hondurasu in ti so začeli bežati v Salvador, včasih celo po 1700 na dan. V odločilni nogometni tekmi v Ciudad de Mexico 22. junija je zmagal Salvador (Mongabay 2008, Mallin 1970).

27. junija je Honduras prekinil diplomatske odnose s Salvadorjem, ki je kmalu storil enako. 14. julija je salvadorsko letalstvo napadlo tarče v Hondurasu in salvadorska vojska je začela z večjo ofenzivo v Hondurasu. Na začetku so hitro napredovali, na koncu drugega dne so slabše opremljeno in manj številčno vojsko Hondurasa potisnili osem kilometrov nazaj in zavzeli prestolnico departmaja Nueva Ocotepeque. Hondurašani so jih z uničenjem njihovega letalstva in naftne infrastrukture kmalu zaustavili (Mongabay 2008).

Ob pomoči OAS je premirje, izpogajano 18. julija, v veljavo stopilo dva dni kasneje. Konflikt je trajal le 4 dni, a minilo je še desetletje preden sta državi dosegli končni mirovni sporazum (ibid.). Med vojno je iz Hondurasa pobegnilo ali bilo nasilno izgnanih med 60.000 in 130.000 Salvadorcev. Pretrgane so bile trgovske vezi med državama, kar je imelo ogromne posledice na trgovanje v celotni regiji,⁸⁰ letalske povezave med državam pa so bile prekinjene še več kot desetletje. Ubitih je bilo okoli 250 honduraških vojakov in 2000 civilistov, skupno število žrtev na salvadorski strani je znašalo 2000 (Hickman 2008). Državi sta kasneje vzdrževali dokaj normalne diplomatske in trgovinske odnose, a spori glede meje so se vlekli vse do leta 2006, 37 let po vojni. Čeprav so boji trajali le štiri dni, sta državi potrebovali enajst let za podpis mirovnega sporazuma, v katerem sta se sporazumeli, da bosta mejni spor predložili pred Meddržavno sodišče. Leta 1992 je le-ta večino spornega ozemlja dosodil Hondurasu in dve leti kasneje sta državi podpisali sporazum o meji, kot ga je nalagala sodba ICJ. Demarkacijska črta je bila dokončana leta 2006 (The Amsterdam Center for Conflict Studies 2008).

⁸⁰ Vojna je pretrgala Mercado Común Centroamericano (MCCA), Skupni srednjeameriški trg, ki so ga 13. decembra 1960 vzpostavile Gvatemala, Honduras, Salvador in Nikaragva, 3 leta kasneje pa se jim je pridružila še Kostarika. Obnovljen je bil šele leta 1991 (The Amsterdam Center for Conflict Studies 2008).

12.2 Reševanje konflikta s pomočjo Organizacije ameriških držav

Dan po začetku spopadov se je na nujni seji sestala OAS, ki je pozvala k takojšnjemu premirju in umiku salvadorske vojske in Hondurasa. Salvador se je temu upiral in od Hondurasa zahteval plačilo reparacij zaradi napadov na Salvadorčane in zagotovilo za varnost tistih, ki so ostali v Hondurasu. V predlogu mirovnega sporazuma OAS so bili zapisani štirje koraki za doseg miru: vojaško premirje, umik vojske, zaščito državljanov obeh držav ter nadzor OAS tako nad umikom enot kot zaščito državljanov. Honduras se je s pogoji strinjal, Salvador pa le delno, saj bila salvadorska vlada razdeljena – en del je od Hondurasa zahteval reparacije za Salvadorčane, ki so morali pobegniti iz Hondurasa in je vztrajal pri nadaljevanju okupacije, medtem ko je drugi del, vključno z nekaj vojaškimi častniki, vedel, da vojna Salvador izčrpava in da ima vojska hude logistične probleme (The Amsterdam Center for Conflict Studies 2008, Mongabay 2008)

Po začetku veljave premirja je OAS postavila 72 urni rok za umik enot, ki ga je nato podaljšala na 96 ur. Po koncu sovražnosti so na mejo prispeli vojaški opazovalci OAS, katerih naloga je bila uveljavitev premirja ter uradniki OAS za človekove pravice, ki so začeli z nadzorom nad varnostjo državljanov obeh držav. Salvador je svoje enote umaknili šele v začetku avgusta 1969, potem ko je OAS zagrozila z ekonomskimi sankcijami (ibid.). OZN se s konfliktom, ki je bil neideološki in geografsko omejen, ni ukvarjal.

13 Mehika

Mehika je postala samostojna država leta 1821. Leta 1845 je kongres ZDA izglasoval priključitev mehiške zvezne države Teksas, kar je bil povod za Mehiško-ameriško vojno. Vojna se je končala leta 1848 z mirovno pogodbo, s katero je Mehika ZDA odstopila ozemlje na katerem so današnje zvezne države Arizona, Utah, Nevada, Texas, California, Nova Mehika in zahodni del Colorada. Leta 1857 je mehiški predsednik Benito Juarez podal predlog nove ustave, ki bi izničila še zadnje ostanke evropskega kolonializma v Mehiki. Konservativci so predlog zavrnili, čemur je sledila državljanska vojna med liberalci s Juarezom na čelu, in konservativci, v kateri so slednji izgubili. Vojni so sledili mnogi upori, vstaje in revolucije, dokler ni oblast prevzela leta 1929 ustanovljena Revolucionarna institucionalna stranka, Partido Revolucionario Institucional (PRI), ki je državi neprekinjeno vladala naslednjih 71 let (The New Encyclopaedia Britannica 1768/2002e, 80).

13.1 Upor staroselskih skupnosti 1994

Staroselci v Mehiki so bili ob koncu 20. stoletja obravnavani skoraj povsem enako kot 500 let nazaj, ko je Cortes uničil Azteško kraljestvo, in sicer kot raso, kulturno in gospodarsko podrejeni ljudje. Leta 1993 je mehiška vlada s predsednikom Carlos Salinasom na čelu z ZDA in Kanado podpisala Severnoameriški sporazum o prosti trgovini, North American Free Trade Agreement (NAFTA), ki je med drugim predvidel izbris 27. člena ustave Mehike iz leta 1917, po katerem je bila staroselska (skupna) zemlja zaščitena pred prodajo (Vodovnik 2004, 37).

Zapatistična vojska narodne osvoboditve, Ejército Zapatista de Liberación Nacional (EZLN),⁸¹ je bila ustanovljena novembra 1983 in je na začetku združevala le nekaj sto pripadnikov. 1. januarja 1994, dan ko je v veljavo stopila NAFTA, je skupina več kot 2000 Staroselcev (od tega je bilo oboroženih le kakšnih 1000), pripadnikov EZLN, zavzela mestno hišo v kraju San Cristóbal de las Casas v zvezdni državi Chiapasu ter sedeže lokalnih oblasti v še petih okrožjih Chiapasa. Zavrnilo so pristojnosti uradne vlade na zasedenem ozemlju in oznanili revolucionarne zakone v kontekstu drugačne, bolj pravične ureditve. V javnost so poslali sporočilo, da NAFTA, ki ukinja 27. člen ustave in na drugi strani prepoveduje sodelovanje staroselcev v odločanju, pomeni "smrtno obsodbo" za štiri milijone mehiških Staroselcev v Chiapsu (Chomsky 1999; Ross 2003, 11-12).

V nekaj dneh je mehiška vojska upornike potisnila na skrajni jug Mehike. V prvih štirih dneh boja je življenje izgubilo 150 ljudi, večinoma gverilcev in civilistov. Prišlo je do hudih kršitev človekov pravic s strani vojske, kot so izvensodni poboji ter napadi vojske na uslužbence Rdečega križa in novinarje. Pričakovati je bilo, da bo upor hitro in neusmiljeno zatrt, a po svetu je prišlo do množičnih demonstracij v podporo Zapatistov in mehiška vlada se je kmalu znašla pod pritiskom na tisoče mednarodnih aktivistov. Vodstvo EZLN je 12. januarja sporočilo, da se bodo prenehali vojskovati zaradi žrtev med Zapatisti in civilisti, a da orožja ne bodo odložili (Binková, 1998, 263; Vodovnik 2004, 37-40).

Decembra 1994 je na predsedniških volitvah, ki so jih mnogi mednarodni opazovalci označili za nepoštene, zmagal Ernesto Zedillo. Po začetni ponudbi mirnega reševanja konflikta, je kmalu spremenil diskurz in vodstvo EZLN obtožil terorizma in proti njim napovedal vojaško ofenzivo. Mehika vojska je svoje enote razporedila v Chiapasu, a spet je

⁸¹ Uporniki so ime prevzeli po borcu mehiške revolucije iz leta 1910, Emiliano Zapati, v katerem velika večina Mehičanov še danes vidi simbol boja podeželske Mehike za svobodo. Bil je osovražen od bogatih in oboževan od revnih. Po njegovi smrti je leta 1929 na oblast prišla PRI in izdala večino idealov, za katere se je Zapata boril (Encyclopedia Britannica 2008a).

bila mobilizacija domače in svetovne javnosti tista, ki je prisilila vlado k popuščanju. Februarja 1996 so Zapatisti z vlado podpisali sporazum iz San Andresa, ki jim je zagotovil avtonomijo, a ga mehiška vlada ni spoštovala in Zapatisti so novembra 1996 z njo prekinili vse pogovore (Arquilla in drugi 1998). Medtem so na dan prišle informacije o ustanovitvi najmanj 6 paravojaških skupin, povezanih s tedanjo vladajočo stranko PRI. Vojska in paravojaški vodi smrti so v višavjih severnega Chiapasa pobili na stotine ljudi⁸² in konec leta 1998 je število Staroselcev, ki so zaradi nasilja in groženj zapustili svoje domove, naraslo na 18.000 (Blackened 1998).

1. decembra 2000 je kot nov predsednik prisegel Vicente Fox in s tem končal 71 let vladavine PRI, mesec dni kasneje pa je PRI izgubila oblast tudi v Chiapasu. Fox je sicer obljubljal mir, a območje Chiapasa je še danes militarizirano in še danes je mnogo poročanj o aktivnosti paravojaških skupin, ki ustrahujejo Staroselce. Sporazum iz San Andresa ni nikoli zaživel (Vodovnik 2004, 46-49) in čeprav so Staroselci v Chiapasu organizirani v, kot jih sami imenujejo, Avtonomne uporniške Zapatistične skupnostih, jim vlada avtonomije ne priznava. V nasprotju z ostalimi revolucijami Srednje Amerike, Zapatisti niso nikoli izrazili želje po oblasti, le avtonomijo in pravico do odločanja o lastnem življenju.

14 Poskusi vzpostavljanja miru v Srednji Ameriki

14.1 Skupina Contadora in mirovni sporazum Esquipulas II

8. januarja 1983 so se na otoku Contadora v Panami zbrali zunanji ministri Kolumbije, Mehike, Paname in Venezuele, da bi se pogovarjali o grožnjah miru in varnosti v Srednji Ameriki, zaradi oboroženih konfliktov v Nikaragvi, Salvadorju in Gvatemali. Deklaracija iz Contadore, sprejeta na tem sestanku, je pozvala srednjeameriške narode naj konflikte začnejo razreševati z "dialogi in pogajanja" ter izrazila "globoko zaskrbljenost zaradi tuje intervencije – neposredne ali posredne – v srednjeameriške konflikte". Z velikim nezaupanjem do politike Reaganove administracije so še zapisali, da je "skrajno nezaželeno tovrstne konflikte klasificirati v kontekstu boja med Vzhodom in Zahodom" (Vickers 1995). Generalna

⁸² Izstopa pokol v Actealu, kjer so pripadniki paravojaške enote ubili 45 ljudi, med njimi 15 otrok, 9 moških in 21 žensk, med katerimi so bile štiri nosečnice (Kvaternik 1999, 784).

skupščina je z Resolucijo 38/10 novembra 1983 izrazila podporo prizadevanjem skupine Conatdora in pozvala države v regiji in zunaj nje, naj se vzdržijo vojaških operacij, ki bi škodile pogajanjem o miru (Generalna skupščina 1983a).

Contadora je predstavljala poskus latinskoameriških držav, da bi preprečile regionalno vojno v Srednji Ameriki ter omejile ameriški vpliv v regiji. Leta 1985 so se prvotnim štirim državam priključile še Argentina, Brazilija, Peru in Urugvaj kot članice Podporne skupine Contadore. Predlog mirovnega sporazuma je med drugim pozval k zaprtju vseh tujih vojaških baz in umiku svetovalcev, sprejel omejitve na tuje vojaško osebje in vojaške vaje ter prepovedal kakršnokoli tujo pomoč uporniškim skupinam, ki hočejo strmoglaviti vlado. Države Contadore so pozvale vse države naj se ne vmešavajo v notranje zadeve drugih držav (Vickers 1995). ZDA so najprej pritiskale na Nikaragvo naj podpiše sporazum, a ko so Sandinisti 7. septembra javno objavili, da bodo sporazum podpisali, so ZDA svoje mnenje spremenile in sporazum začele javno kritizirati. Februarja 1968 so zagrozile Mehiki, poleg Paname najbolj aktivni članici Contadore, da bodo, če bo Mehika še naprej pri ameriškemu kongresu lobirala za sprejem sporazuma, na prihajajočih volitvah podprli opozicijsko stranko (Blum 1995/2004, 297-298). Nekaj dni kasneje je Reagan izjavil, da Contadora ni primerna za tovrstna pogajanja in njeni predlogi so bili od takrat naprej popolnoma spregledani. Razlog, ki se navaja zakaj Contadori ni uspelo, je ta, da ZDA ne bi nikoli sprejele sporazuma, ki bi Sandiniste priznaval kot legitimno vlado v Nikaragvi in jih pustil na oblasti (Chace 1984, 70; Vickers 1995).

Konec 1986 je kostariški predsednik Oscar Arias s podporo ameriškega senatorja Christopher Dodda pripravil formalni predlog mirovnega sporazuma za Srednjo Ameriko. Bistveni elementi njegovega načrta so bili: premirje med vladnimi silami in uporniki, splošna amnestija za upornike, politični dialogi med vlado in neoboroženimi opozicijskimi skupinami ter proces demokratizacije, vključno s svobodo tiska in strank. Poleg tega je predvideval nadzor nad volitvami v državah, ukinitvev pomoči vsem uporniškim skupinam, sporazum o tem, da države ne bodo več dovolile uporabe njihovega ozemlja za napade na drugo državo ter pogajanja o nadzoru orožja (Vickers 1995). ZDA so za predlog izrazile zanimanje, Honduras in Salvador podporo, Gvatemala je bila do predloga zadržana, Nikaragva pa ga je zavrnila, češ da je zarota ZDA in njenih zaveznikov, da bi jo izolirali od njenih sosedov. Naslednje mesece je Arias izkoristil za pridobivanje mednarodne podpore predlogu. Marca 1987 je ameriški Senat z 97 proti 1 sprejel resolucijo, ki je njegov načrt podprla, maja istega leta je načrt potrdila Evropska Komisija, imel pa je tudi podporo papeža Janeza Pavla II. Vse

bolj je podpora rasla tudi v Srednji Ameriki; Gvatemala se je počasi ogrela za načrt in maja 1987 je tudi Nikaragva izjavila, da je pripravljena podpisati revidirano verzijo (ibid.).

Presenečena nad veliko podporo načrtu je Reaganova administracija začela s kampanjo proti njemu – njihov glavni argument je bil, da bi morali biti pri procesu pogajanj soudeleženi tudi Kontraši. Ko Ariasu na sestanku v Washingtonu junija 1987, ni uspelo pridobiti ameriške podpore, je postal do ZDA veliko bolj kritičen kot je bil prej. 7. avgusta je pet srednjeameriških predsednikov (Nikaragve, Kostarike, Hondurasa, Gvatemale in Salvadorja) podpisalo revidirano različico sporazuma znanega pod imenom Esquipulas II. Le-ta je predvideval številne ukrepe za narodno spravo, končanje sovražnosti, demokratizacijo, svobodne volitve, prenehanje vse podpore neregularnim silam (v tem smislu je strogo podpiral vlade nasproti uporniškim gibanjem), pogajanja o nadzoru orožja in pomoč beguncem. Kot prej prizadevanja Contadore, so tudi sedaj ZDA implementacijo sporazuma s svojim nesodelovanjem preprečile (ibid.).

14.2 Opazovalna misija Organizacije združenih narodov ONUCA

V pričakovanju predsedniških volitev v Salvadorju in Nikaragvi so vlade Kostarike, Salvadorja, Gvatemale, Hondurasa in Nikaragve avgusta 1989 za pomoč pri implementaciji mirovnega načrta Esquipulas II zaprosile OZN. V resoluciji 637 je VS najprej predvidel, z Resolucijo 644 iz novembra istega leta pa nato še pooblastil opazovalno misijo, United Nations Observation Group in Central America (ONUCA), za dobo šestih mesecev. Misijo ONUCA so na začetku sestavljali neoboroženi vojaški opazovalci iz Venezuele, Kanade, Kolumbije, Irske in Španije ter logistične enote iz Venezuele, Kanade in Nemčije (Varnostni svet 1989b). Njena naloga je bil nadzor nad delovanjem držav podpisnic Sporazuma Esquipulas II v skladu z njegovimi določili. Sedež misije je bil vzpostavljen 3. decembra 1989 v Tegucigalpi, glavnemu mestu Hondurasa. Pripadniki Onuce so delovali na terenu – tam kjer so obstajala poročila, da se dogajajo stvari v nasprotju z določili iz sporazuma⁸³ (ONUCA 2003; Fernandez 2004, 73-74).

V začetku leta 1990 je v deklaraciji iz San Isidra de Colorado pet srednjeameriških držav OZN pozvalo k večji vlogi v mirovnem procesu. Predlagali so podaljšanje mandata Onuce in potencialno vključitev nadzora nad končanjem sovražnosti in demobilizacijo

⁸³ Šlo je predvsem za območja na mejah med Kostariko in Nikaragvo, med Hondurasom in Nikaragvo, med Hondurasom in Salvadorjem, med Gvatemalo in Salvadorjem in za območja na severovzhodnem delu Nikaragve ter jugozahodnem delu Hondurasa (Fernandez 2004, 74).

neregularnih sil, v primeru dogovora med sprtima stranema (ONUCA 2003). Na podlagi poročila Generalnega sekretarja OZN je VS konec marca 1990 sprejel resolucijo 650, ki je v mandatu Onuce povečala število oboroženih pripadnikov in dodala nalogo nadzora nad demobilizacijo Kontrašev v Nikaragvi in Hondurasu (Varnostni svet 1990). 18. aprila so skupine Kontrašev z novo nikaragvansko vlado pod vodstvom Chamore podpisale sporazum o premirju in demobilizaciji, ki naj bi ga nadzorovala ONUCA. V ta namen sta bili sprejeti Resolucija 653, ki je v mandat Onuce vključila nove naloge ter Resolucija 654, ki je mandat podaljšala za dodatnih 6 mesecev. Demobilizacija se je začela 8. maja 1990 in se zaključila mesec kasneje, 5. julija. Demobiliziranih je bilo 19.614 pripadnikov Kontrašev v Nikaragvi ter 2759 v Hondurasu. Med tem časom je VS sprejel Resolucijo 656, s katero je razširil mandat Onuce na nadzor nad premirjem in demobilizacijo v Nikaragvi (Fernandez 2004, 74-78).

Novembra 1990 je VS na predlog Generalnega sekretarja zmanjšal število pripadnikov misije in jo še dvakrat podaljšal do novembra 1991 ter kot glavno nalogo Onuce postavil vzpostavljanje ukrepov za krepitev zaupanja. Mandat Onuce je zaključila Resolucija 719 iz novembra 1991, ko ga je še zadnjič podaljšala do 30. aprila 1992 (ONUCA 2003).

15 Resolucije Varnostnega sveta

Določena zadeva lahko pride pred VS, če jo predlaga država članica, država nečlanica, ki je sama udeležena v sporu, Generalna skupščina ali pa Generalni sekretar OZN. Po predlogu se v VS razpravlja o tem, ali bo zadeva sprejeta na dnevni red, kar lahko v določenih primerih traja tudi nekaj dni. Če je sprejeta, sledi razprava med katero lahko članice VS oziroma države, ki so bile na sejo povabljene, predstavijo in podajo svoj predlog resolucije. Zadnji korak je glasovanje o predlogu, ki mora dobiti 9 glasov od 15, pri čemer stalne članice ne smejo biti proti (Jurečko 2007, 28-29). Spodnja tabela predstavlja kvantitativno analizo resolucij o državah Srednje Amerike in uporabe pravice veta.

Tabela 15.1: Število resolucij in uporaba veta na temo Srednje Amerike

	Število sprejetih resolucij	Število vetov
Gvatemala	1	Leta 1954 SZ na predlog S/ 3236/ Rev. 1 v zvezi z brzojavko Gvatemale predsedniku VS. Leta 1997 Kitajska na predlog S/1997/18 v zvezi z avtorizacijo 155 opazovalcev za namen nadzora nad premirjem v Gvatemali.
Kuba	4	
Dominikanska republika	3	
Grenada	1	Leta 1983 ZDA na predlog S/16077/Rev.1 v zvezi z Ameriško invazijo na Grenado.
Panama	1	Leta 1973 ZDA na predlog S/10931/Rev.1 v zvezi z Panamskih prekopom. Leta 1989 ZDA, VB in Francija na predlog S/21048 v zvezi s situacijo v Panami. Leta 1990 ZDA na predlog S/21084 v zvezi s kršenjem diplomatske imunitete v Panami
Nikaragva	2	Leta 1982 ZDA na predlog S/14941 v zvezi s situacijo v Nikaragvi Leta 1984 ZDA na predlog S/16463 v zvezi s pritožbo Nikaragve čez ZDA Leta 1985 ZDA na predlog S/17172/Preambl v zvezi s pritožbo Nikaragve čez ZDA Leta 1985 ZDA na predlog S/17172/Para.1 v zvezi s pritožbo Nikaragve čez ZDA Leta 1985 ZDA na predlog S/17172/Para.2 v zvezi s pritožbo Nikaragve čez ZDA Leta 1986 ZDA na predlog S/18250 v zvezi s pritožbo Nikaragve čez ZDA glede rzsodbe ICJ Leta 1986 ZDA na predlog S/18428 v zvezi s pritožbo Nikaragve čez ZDA glede rzsodbe ICJ
Honduras	1	
Haiti	32	
Salvador	10	
Jamajka	1	
Trinidad in Tobago	1	
Dominika	1	
St. Lucija	1	
Anigua in Barbuda	1	
Belize	1	
St. Kitts in Nevis	1	
Srednja Amerika	11	
Latinska Amerika	1	
SKUPAJ	73	

Vir: Sekundarna analiza resolucij VS OZN, objavljenih na uradni strani organizacije ter Global Policy Forum 2008.

Namen tabele je zgolj številčna ponazoritev majhnega obsega pozornosti, ki ga je bila Srednja Amerika deležna s strani VS OZN. Od leta 1945 do 2008 je bilo na temo Srednje Amerike sprejetih 73 resolucij VS, pri čemer se 10 resolucij nanaša na sprejem novih članic oziroma v primeru Paname na odobritev želje po sestanku VS v njenem glavnem mestu, dve od štirih resolucij sprejetih v zvezi s Kubo pa na njeno vpletenost v konflikt v Angoli in ena na sestrelitev dveh manjših letal registriranih v ZDA nad kubanskim zračnim prostorom leta 1996. Če upoštevamo, da je bilo do danes sprejetih več kot 1800 resolucij VS, je številka 73 skoraj zanemarljiva in neskladna s številom kriz in konfliktov, ki so v zadnjih sedemdesetih letih pretresali regijo. Poleg ZDA so vse ostale stalne članice VS dale na zadeve Srednje Amerike veto natančno enkrat. V vseh ostalih primerih so bile to ZDA, pri čemer izstopa Nikaragva, s kar šestimi veti.

16 SKLEP

OZN oziroma VS se je z Srednjo Ameriko ukvarjal v tolikšni meri, kot je bilo to v interesu ZDA in v grobem lahko ta odnos razdelim na obdobje med in po hladni vojni. V prvem obdobju, torej med hladno vojno, je zunanji politiki ZDA dominiral strah pred komunizmom, kar so z vmešavanjem v svoje notranje zadeve najbolj občutile ravno države Srednje Amerike. Prva taka intervencija se je zgodila leta 1954, ko so ZDA v Gvatemali mimo vseh mednarodnih norm in zakonov odstavile legitimno vlado, preprosto zato, ker sta bili njena notranja in zunanja politika v nasprotju z njenimi interesi. Navkljub pravici članice, da svoj primer poda pred VS, je ZDA uspelo to pravico obiti in spor prenesti v OAS. Tako si je pridobila čas in dokončno strmoglavila Arbenza ter na njegovo mesto nastavila svojo marioneto. Prepustitev krize v roke OAS s strani VS, je ustvarila precedenčni primer – v primeru spora med dvema državama iz regije je OZN lahko tega prepustila regionalni organizaciji, kar so ZDA izkoristile še v primeru Kube in Dominikanske republike.

Ameriško intervencijo v Grenadi je obsodila skoraj celotna mednarodna skupnost (vključno z ameriški zaveznici v Evropi) in ko VS OZN ne sprejme nobene akcije v primeru, ko ena država tako očitno in neposredno napade drugo suvereno državo, postane jasno, da je s sistemom kolektivne varnosti nekaj hudo narobe. Pri glasovanju o resoluciji, ki je ameriško intervencijo obsodila, so bile ZDA edine, ki so glasovale proti. Nekaj dni kasneje se je o enaki resoluciji glasovalo še v GS, kjer je bila resolucija sprejeta z glasovi kar 108-ih držav. Na resolucijo se je ameriški predsednik Reagan (v Blum 1995/2004, 276) odzval s stavkom, ki jasno kaže, koliko ZDA pomeni svetovno mnenje: "Sto narodov v OZN se v ničemer, kar pride na dnevni red, ne strinja z nami, in to me niti malo ne vznemirja". Intervencija ni nikoli dobila odobritve OZN in je zato jasna kršitev UL OZN, a temu žal niso sledile nikakršne sankcije.

ZDA so edina država, ki jo je Meddržavno sodišče obsodilo mednarodnega terorizma in ki zavrača resolucijo VS, ki vse države poziva k spoštovanju mednarodnega prava. Ko je ICJ pristal na obravnavo tožbe Nikaragve, je nase prevzel nalogo preiskovanja zunanje in notranje varnostne politike ZDA v regiji, ki so jo ZDA tradicionalno smatrale kot del svoje interesnega območja in za katerega so se trdno borile, da ga takega tudi ohranijo. ZDA niso nikoli dovolile VS, da bi preiskoval njeno politiko v regiji. Ameriški veto je VS vedno znova preprečil, da bi sprejel kakršnokoli resolucijo proti ZDA – moč ki jo imajo ZDA v OZN, je torej organizaciji preprečila, da bi delovala v nasprotju z željami ameriške vlade. Tako

Gvatemala, Kuba in Dominikanska republika niso imele priložnosti predstaviti svoje primere pred VS, saj so bili konflikti po hitrem postopku prestavljeni v OAS, ki pa jih je zavrnila. Ravno zato je primer Nikaragve unikaten – uspelo ji je obiti veto ZDA v VS in vpliv, ki ga ima le-ta v OAS ter predložiti svoj primer neposredno pred ICJ. Kljub temu, da bi morala imeti sodba velik vpliv na nadaljnjo politiko ZDA v Zahodni hemisferi, so ZDA le malo za tem napadle Panamo in storile prav tiste stvari, ki jih je sodišče označilo kot kršitev mednarodnega prava. V VS OZN so na zahtevo Nikaragve več dni razpravljali o zadevi, a ko je bila pripravljena resolucija, ki je zahtevala takojšen konec intervencije in umik ameriških enot iz države (Varnostni svet 1989a), so njeno sprejetje z vetom preprečile ZDA, Francija in VB. To je bilo prvič in edinkrat, da sta veto na zadeve Srednje Amerike podali ti dve državi. Tako ena izmed najbolj nasilnih invazij na suvereno državo, ni bila deležna niti ene same resolucije VS.

Začetek drugega obdobja v odnosu OZN do Srednje Amerike predstavlja mirovna operacija ONUCA v Nikaragvi iz leta 1989, ki je zaznamovala začetek delovanja OZN kot mirovnega posrednika. Njen začetni mandat je nakazoval zadržanost OZN pri vmešavanju v notranje konflikte, a njena naloga pri demobilizaciji je pomenila pomemben korak naprej k narodni spravi v Nikaragvi in obnovitvi miru in stabilnosti v regiji. OZN je šla še korak dlje, ko je VS leta 1994 na podlagi ocene, da varnostne razmere na Haitiju predstavljajo grožnjo varnosti in miru v regiji, deloval po VI. in VII. poglavju UL OZN ter sprejel Resolucijo 940, ki je Mednarodne sile pooblastila za obnovitev legitimne oblasti na Haitiju. Resolucija je bila odraz spreminjajoče se vloge VS: prvič v zgodovini je OZN uporabila silo za "ponovno vzpostavitev demokracije", prav tako pa je bilo prvič, da so ZDA iskale in dobile odobritev OZN za invazijo v Latinski Ameriki (Jennings 1994). ZDA so po koncu hladne vojne videle idealno priložnost za utrditev nove politike intervencij s podporo OZN. Resolucija 940 je pravzaprav utrdila pot humanitarni intervenciji kot razlogu za akcijo proti vladi, ki je na oblasti. ZDA so intervencijo na Haitiju opravičevale s kršitvami človekovih pravic pod Cedrasovim režimom, a kljub nenehnemu prikazovanju trpljenja Haitijcev na ameriških televizijah, so nekateri avtorji (začuda) podvomili v legitimnost ameriških razlogov.⁸⁴

Misija ONUSTAL v Salvadorju predstavlja prvi poskus OZN kot posrednika v državljanski vojni. V tem procesu je OZN razvila mnogo novih pristopov k vzpostavljanju miru, počasi je razširila svoje naloge od opazovalca do aktivnega posrednika ter končno,

⁸⁴ Tako Weber (v Abiew 1999, 219) navaja, da človekove pravice za ZDA niso bile prioriteta – pravi, da je bil glavni razlog za akcijo emigracijski problem, ki se je povečal po prihodu na tisoče haitijskih beguncev v ZDA.

nadzornika spoštovanja mirovnega sporazuma. ONUSTAL je prva mirovna misija, ki je vključevala nov koncept, znan kot postkonfliktni peacebuilding. Po mnenju mnogih je Salvador najbolj uspešna misija OZN (Holiday in Stanley 1993). Največji uspeh mirovnega sporazuma, ki je končal 12-letni notranji konflikt, je osredotočenje na vzroke državljanske vojne. Čeprav sporazum ni končal gospodarske in politične dominacije bogate elite, je oslabil mehanizme represije, ki jih je elita tradicionalno uporabljala za ohranjanje svoje moči. Vojaške in politične reforme so omogočile resne pogovore o zemljiški reformi in socialnih neenakostih – dveh temeljnih vzrokih za vojno. A kljub temu, da večina poznavalcev pojmuje vlogo OZN v Salvadorju kot vitalno, senco na misijo meče dejstvo, da je njena prisotnost močno pripomogla k dolgoročni odvisnosti Salvadorja od mednarodne pomoči (Holiday in Stanley 1993, Vickers 1995).

Pomembno vlogo je OZN igrala tudi pri končanju državljanske vojne v Gvatemali, ko je nastopala kot posrednik med vlado in URGN, kasneje pa v državo poslala še humanitarno misijo Minuguo. A grenak priokus pušča dejstvo, da je VS potreboval kar 30 let, da se je vmešal v vojno, v kateri je umrlo kar 200.000 ljudi. Krivdo za to gre pripisati ZDA, ki zaradi lastne vpletenosti niso dovolile nikakršnega vmešavanja mednarodne skupnosti. Tako je šla vojna praktično neopažena mimo svetovne javnosti in je še danes eden izmed najmanj znanih konfliktov tako ogromnih razsežnosti.

V konflikte v Kostariki, Mehiki in v vojno med Hondurasom in Salvadorjem se OZN ni vmešavala. Pri t.i. nogometni vojni je šlo za kratek konflikt, ki ga je zelo uspešno rešila OAS in tako posredovanje OZN niti ni bila potrebno, pri Mehiki in Kostariki pa je šlo za časovno in krajevno omejene notranje konflikte, pri katerih so sprte strani same relativno kmalu in na dokaj miren način rešile konflikt.

Prvi del svoje teze, da je Srednja Amerika tradicionalna interesna sfera ZDA, ki so država z največjim vplivom na varnostne razmere v regiji, lahko v celoti potrdim. V vseh obravnavanih konfliktih, tudi tistih, v katerih ni OZN igral nobene vloge, so bile vpletene tudi ZDA. Skozi zgodovinski pregled politik do Srednje Amerike sem pokazala, da ZDA regijo že od začetka 19. stoletja dojemajo kot svojo interesno sfero in da niso nikoli oklevale pri interveniranju v notranje zadeve teh držav, navkljub UL OZN in OAS, ki neintervencijsko klavzulo postavljata kot temelj mednarodnih odnosov.

Drugi del hipoteze, da so od ustanovitve OZN poleg nenehnega vmešavanja v notranje zadeve držav regije, ZDA veto v VS izkoriščale za blokiranje kolektivnih akcij, ki bi bile v nasprotju z njenimi interesi, sprejemem z zadržkom. Dokazala sem, da so se ZDA nenehno

vmešavale v notranje zadeve držav v regiji, in sicer na začetku stoletja zelo neposredno, potem pa vedno bolj posredno do konca hladne vojne, medtem ko se danes vmešavajo predvsem preko vplivanja na ekonomske politike, financiranjem opozicije, če je ta ZDA bolj všečna kot vladajoča stranka, s posojili, vojaško pomočjo... Res je tudi, da so ZDA veto izkoriščale za blokiranje kolektivnih akcij, a stvar je bolj zapletena, kot sem predvidela na začetku. Bistvo je namreč v celotnem postopku sprejemanja resolucij VS, ki najprej zahteva razpravo o tem, ali se bo ta z zadevo sploh ukvarjal. V primeru Kube, Gvatemale in Dominikanske republike je šlo namreč za to, da so ZDA, še preden bi do glasovanja sploh prišlo, izkoristile svoj vpliv in obravnavo krize v VS blokirale na način, da so jo prenesle v OAS. Tako jim veta sploh ni bilo treba uporabiti, obenem pa so se izognile očitkom o zlorabi slednjega v imenu lastnih interesov.

Regijo danes pretresajo ekonomski in socialni problemi, kot so revščina, visoka inflacija, nezaposlenost, velik zunanji dolg in precejšnja odvisnost od tuje pomoči. Nadaljuje se privatizacija državnega premoženja in manjšanje javne porabe za socialne storitve. Neoliberalne reforme, ki so jih države sprejele pod pritiski mednarodnih institucij, kot sta IMF in Svetovna banka, so sicer zmanjšale državni primanjkljaj in uspele nekoliko omejiti inflacijo, a še poglobile revščino in prepad med bogatimi in revnimi. Vojaških diktatur, kot smo jim bili priča v prejšnjem stoletju, sicer ni več, a kljub večji politični svobodi, bistveni vzroki državljanskih vojn in revolucij še zdaleč niso odpravljeni. Demokratizacija Srednje Amerike je odvisna od zmožnosti izvoljenih vlad za izboljšanje varnosti in dviga življenjskega standarda prebivalcev. Za preprečevanja konfliktov med državami je pomemben predvsem meddržavni dialog, za preprečevanje notranjih pa odpravljanje neenakosti in revščine ter spodbujanje participatorne demokracije.

Naloga mednarodne skupnosti na čelu z OZN je, da pozorno spremlja dogajanje v Srednji Ameriki ter pomaga pri odpravljanju vzrokov, ki lahko vodijo do notranjih in zunanjih konfliktov v teh državah. Da to ni nemogoče, se je pokazalo na primeru Salvadorja. A možnost blokiranja kolektivne akcije v Varnostnem svetu s strani ene od stalnih članic še vedno obstaja, zato menim, da mora v prihodnosti pomembnejšo vlogo pri ublaževanju konfliktov ter njihovih vzrokov in posledic igrati OAS, saj je situacija v celotni Latinski Ameriki danes precej drugačna od tiste v sredini 20. stoletja, ko so ZDA s svojim vplivom v tej organizaciji lahko popolnoma blokirale kolektivne akcije ali pa dosegle sprejetje resolucij na škodo šibkejših držav. Danes je na srečo v regiji več zelo močnih držav (npr. Venezuela), ki so že dokazale, da so se s pokončno zunanjo politiko in z doslednim spoštovanjem načela suverenosti držav sposobne ZDA postaviti po robu.

Veliko vlogo pri nadaljnjem razvoju držav Srednje Amerike so imele, imajo in bodo zagotovo tudi v prihodnosti imele ZDA. Srednja Amerika je žalosten primer, kako daleč so ZDA pripravljene iti, ko država ubere razvojno pot, ki ni v skladu z njenimi pričakovanji in interesi. Za demokratično fasado ZDA in floskulami o svobodi se skrivajo egoistični interesi ameriške administracije in multinacionalk, ki so pri uveljavljanju svojih interesov pripravljene ne samo spregledati, ampak tudi same aktivno sodelovati v najhujših kršitvah človekovih pravic in svoboščin ter se ob tem požvižgati na norme domačega in mednarodnega prava. Večina desničarskih diktatur Latinske Amerike je imela podporo ZDA, ki so jih financirale, zalagale z orožjem ali pa jim pomagale z lastnimi oboroženimi silami. Na sto tisoče ljudi je bilo zatiranih, ubitih, pogrešanih in mučenih zato, da so ZDA zavarovale svoje imperialistične interese. Da danes ni prav nič drugače, nam postane jasno ob nekoliko podrobnejšem pogledu v zunanjo politiko države, ki je zaradi razpada bipolarne svetovne ureditve danes edina preostala supersila in tako še lažje uveljavlja svoje interese po celem svetu.

17 LITERATURA

- Abiew, Francis Kofi. 1999. *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*. Hagg: Kluwer Law International.
- Amnesty International. 2004. *Amnesty International Press Release*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/AMR36/060/2004/en/dom-AMR360602004en.pdf> (13. maj 2008).
- Arquilla, John, Graham Fuller, Melissa Fuller in David Ronfeldt. 1998. *The Zapatista "Social Netwar" in Mexico*. Dostopno prek: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR994/ (11. september 2008).
- Arthur Charles. 2000. Building Peace in Haiti. *United Nations Chronicle* 37 (4). Dostopno prek: http://content.epnet.com/pdf14_16/pdf/2000/GB9/01Dec00/4340798.pdf?T=P&P=AN&K=4340798&EbscoContent=dGJyMNHX8kSeqLc4y9fwOLCmrlCeprNSrq24TbW WxWXS&ContentCustomer=dGJyMPGurkmuqbRIuePfgex%2BEu3q64A&D=aph (29. marec 2008).
- Assagne Julian. 2008. *How to train death squads and quash revolutions from San Salvador to Iraq*. Dostopno prek: http://www.jonesreport.com/article/06_08/23manual.html (1. julij 2008).
- Baker, Christopher. 1995. *History of Costa Rica*. Dostopno prek: <http://philip.greenspun.com/cr/moon/history> (28. julij 2008).
- Ball, Patrik, Paul Kobrak in Herbert F. Spierer. 1999. *State Violence in Guatemala, 1960-1996: A Quantitative Reflection*. Dostopno prek: http://shr.aaas.org/guatemala/ciidh/qr/english/en_qr.pdf (28. avgust 2008).
- Baumann, Robert. 1998. *The Historical Context of American Intervention*. Dostopno prek: <http://cgsc.leavenworth.army.mil/carl/resources/csi/kretchik/chapter1.asp> (26. marec 2008).
- BBC Caribbean. 2004. *Caricom delivers Haiti verdict*. Dostopno prek: http://www.bbc.co.uk/caribbean/news/story/2004/03/040303_haiticaricom.shtml (13. maj 2008).
- BBC News. 2008. *1984: Sandinistas claim election victory*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/november/5/newsid_2538000/2538379.stm (12. maj 2008).
- Benčina, Dragoljub in Iztok Simoniti. 1994. *Mednarodne organizacije*. Ljubljana: DZS

- Berry, Nicolas O. in Michael G. Roskin. 1990/1997. *The New World of International Relations*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Binková, Petra. 1998. Zapatistični murali iz Chiapasa, Mehika. *Časopis za kritiko znanosti* 26 (188): 263-288.
- Bird, Leonard. 1984. *Costa Rica: The Unarmed Democracy*. London: Sheppard Press.
- Blackened. 1998. *Women and children - military prey*. Dostopno prek: http://flag.blackened.net/revolt/mexico/comment/women_jul98.html (11. september 2008).
- Blum, William. 1995/2004. *Killing Hope: U.S. military and C.I.A. Interventions Since World War II*. Monroe: Common Courage Press.
- Boot, Max. 2002. *The Savage Wars of Peace*. New York: Basic Books.
- Britannica Online Encyclopedia. 2008a. *Emiliano Zapata*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/655846/Emiliano-Zapata> (11. september 2008).
- --- 2008b. *Nicaragua: The Somoza years*. Dostopno prek: <http://www.encyclopedia.com/doc/1O142-SomozaGarcaAnastasio.html> (11. marec 2008).
- Buncombe, Andrew. 2006. *UN admits civilians may have died in Haiti peacekeeping raid*. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/un-admits-civilians-may-have-died-in-haiti-peacekeeping-raid-522317.html> (13. maj 2008).
- Cáceres, Jeanette. 2008. *April 1965 and the unfinished Dominican revolution*. Dostopno prek: <http://socialismandliberation.org/mag/index.php?aid=594> (26. februar 2008).
- *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua – Application* (Nikaragva proti ZDA). 1984. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9615.pdf> (13. marec 2008).
- *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua – Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador* (Nikaragva proti ZDA). 1984. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9625.pdf> (15. marec 2008).
- *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua – Judgment* (Nikaragva proti ZDA). 1986. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf> (13. marec 2008).
- Chace, James. 1984. *Endless War: How We Got Involved in Central America and What Can Be Done*. New York: Random House, Inc.
- Chomsky Noam. 1989. *Necessary Illusions: Thought Control in Democratic Societies*. Dostopno prek: <http://www.zmag.org/CHOMSKY/ni/ni-c04-s03.html> (13. marec 2008).

- --- 1993. *What Uncle Sam really wants*. Dostopno prek: <http://www.zmag.org/chomsky/sam/sam-2-05.html> (18. marec 2008).
- --- 1999. *Profit Over People: The Zapatista Uprising*. Dostopno prek: http://www.thirdworldtraveler.com/Chomsky/ZapatistaPOP_Chom.html (10. september 2008).
- --- 2005. *911, Enajsti september*. Ljubljana. Sanje.
- Chossudovsky, Michael. 2004. *The Destabilization of Haiti*. Dostopno prek: <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=56> (10. maj 2008).
- Cole, Ronald H. 1995. *Operation Just Cause*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/justcaus.pdf> (18. marec 2008).
- --- 1997. *Operation Urgent Fury*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/history/urgfury.pdf> (3. marec 2008).
- Coy, Melissa. 2008. *Bananas and Communism: The Guatemalan Coup, 1954*. Dostopno prek: <http://people.westminstercollege.edu/faculty/mmarkowski/example.htm> (18. februar 2008).
- Cuban History. 2008a. *U.S. Bay of Pigs Invasion*. Dostopno prek: <http://www.marxists.org/history/cuba/subject/bay-of-pigs/index.htm> (20. februar 2008).
- --- 2008b. *Missile Crisis*. Dostopno prek: <http://www.marxists.org/history/cuba/subject/missile-crisis/ch03.htm> (20. februar 2008).
- Delahunty, Robert J. in John Yoo. 2006. Executive Power v. International Law. *Harvard Journal of Law & Public Policy* 30 (1). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/detail?vid=1&hid=108&sid=4950af3c-c49a-4d20-b9f3-201135205e6a%40sessionmgr109> (13. marec 2008).
- Falcoff, Mark. 1986. Bishop`s Cuba, Castro`s Grenada. V *Grenada and Soviet/Cuban Policy, International Crisis and U.S./OECS Intervention*, ur. Herbert J. Ellison in Jiri Valenta, 67-76. Boulder: Westview Press.
- Farmer, Paul. 2004. *What Happened in Haiti? Where Past is Present*. Dostopno prek: http://www.thirdworldtraveler.com/Haiti/WhatHappened_Farmer_GHRTT.html (8. maj 2008).
- Fernandez, Orlando J. 2004. Nicaragua – the Role of the United Nations Observer Group in Central America (ONUCA) in the Central American Peace Process. *Low Intensity Conflict & Law Enforcement* 37 (2). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=2&hid=3&sid=0777fbfb-9472-48a1-adc5-7f420e150012%40sessionmgr3> (23. avgust 2008).

- FMLN. 2008. *Historia del FMLN*. Dostopno prek: <http://fmln.org.sv/html/index.php?module=htmlpages&func=display&pid=1> (22. maj 2008).
- Franck, Thomas M. 2002. *Recourse to Force*. Dostopno prek: <http://assets.cambridge.org/97805218/20134/sample/9780521820134ws.pdf> (19. februar 2008).
- Franklin, Jane. 2001. *The Cuban Missile Crisis*. Dostopno prek: <http://ourworld.compuserve.com/homepages/JBFranklins/missile.htm> (19. februar 2008).
- Generalna skupščina. 1983a. *The Situation in Central America – Situacija v Srednji Ameriki*, A/RES/38/10, sprejeta 11. novembra 1983. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/444/02/IMG/NR044402.pdf?OpenElement> (8. september 2008).
- --- 1983b. *The Situation in Grenada – Situacija v Grenadi*, A/RES/38/7, sprejeta 2. novembra 1983. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/443/99/IMG/NR044399.pdf?OpenElement> (3. marec 2008).
- --- 1986. *Judgment of the International Court of Justice of 27 June 1986 concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua – Sodba Meddržavnega sodišča iz 27. junija 1986 v zvezi v vojaškimi in paravojaškimi aktivnostmi v ali proti Nikaragvi*, A/RES/41/31, sprejeta 3. novembra 1986. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/443/99/IMG/NR044399.pdf?OpenElement> (16. marec 2008).
- --- 1989. *Effects of the military intervention by the United States of America in Panama on the situation in Central America – Posledice ameriške vojaške intervencije v Panami na situacijo v Srednji Ameriki*, A/RES/44/240, sprejeta 29. decembra 1989. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/549/99/IMG/NR054999.pdf?OpenElement> (19. marec 2008).
- --- 1991. *The situation of democracy and human rights in Haiti – Demokracija in človekove pravice na Haitiju*, A/RES/46/7, sprejeta 11. oktobra 1991. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/580/95/IMG/NR058095.pdf?OpenElement> (26. marec 2008).
- --- 1994. *Mission for the Verification of Human Rights and of Compliance with the Commitments of the Comprehensive Agreement on Human Rights in Guatemala – MINUGUA*, A/RES/48/267, sprejeta 19. septembra 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/377/74/PDF/N9437774.pdf?OpenElement> (31. avgust 2008).

- Gilboa, Eytan. 1995. The Panama invasion revisited: Lessons for the use of force in the post Cold War era. *Political Science Quarterly* 110 (4). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=1&hid=117&sid=cc8cae75-dad2-4984-bd17-3af63c9146b2%40sessionmgr109> (18. marec 2008).
- Global Policy Forum. 1998. *Subjects of UN Security Council Vetoes*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/security/membership/veto/vetosubj.htm> (16. marec 2008).
- --- 2008a. *Haiti*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/security/issues/haitindex.htm> (11. maj 2008).
- --- 2008b. *The UN's Christmas Present to Haiti*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/security/issues/haiti/2006/1225assault.htm> (13. maj 2008).
- --- 2008c. *Draft Resolution Vetoed by the US*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/security/membership/veto/s21084.htm> (24. avgust 2008).
- Global Security. 2008a. *Guatemala Civil War 1960-1996*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/guatemala.htm> (27. avgust 2008).
- --- 2008b. *FSLN and the Guerrillas*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/nicaragua1.htm> (11. marec 2008).
- Golinger, Eva. 2006. *The Chávez Code*. Northampton: Olive Branch Press.
- Gomez, Salvador E. 1997. *The US Invasion of the Dominican Republic: 1965*. Dostopno prek: <http://sincronia.cucsh.udg.mx/dominican.html> (23. februar 2008).
- Goodwin, Paul B. 1994. *Global Studies: Latin America*. Guilford: Dushkin Publishing Group.
- Gutierrez, Jose. 1993. *The killing of Herbert Anaya Sanabria*. Dostopno prek: <http://www.greenleft.org.au/1993/95/4265> (3. julij 2008).
- Hertvik, Nicole. 2002. El Salvador: Effecting change from within. *UN Chronicle*. 39 (3). Dostopno prek: <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdlink?index=21&did=160010691&SrchMode=3&sid=1&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1215329093&clientId=16601&aid=1> (5. julij 2008).
- Hickman Kennedy. 2008. *Latin America: The Football War*. Dostopno prek: <http://militaryhistory.about.com/od/battleswars1900s/p/footballwar.htm> (18. avgust 2008).
- Hilaire, Max. 1997. *International Law and the United States Military Intervention in the Western Hemisphere*. Hagg: Kluwer Law International.
- Holiday, David in William Stanley. 1993. Building the peace: Preliminary lessons from El Salvador. *Journal of International Affairs* 26 (2). Dostopno prek:

- <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=2&hid=16&sid=ba81be7a-0047-4501-8a7f-c40aa336558d%40sessionmgr8> (5. julij 2008).
- Hutson, Royce A. in Athena R. Kolbe. 2006. *Human rights abuse and other criminal violations in Port-au-Prince, Haiti: a random survey of households*. Dostopno prek: <http://globalpolicy.igc.org/security/issues/haiti/2006/0831abusesurvey.pdf> (20. maj 2008).
 - Infoplease. 2005. *El Salvador*. Dostopno prek: <http://www.infoplease.com/ipa/A0107489.html> (23. maj 2008).
 - International Development Research Centre. 2001. *The US's Intervention in Panama, 1989*. Dostopno prek: http://www.idrc.ca/openebooks/963-1/#page_49 (19. marec 2008).
 - Jennings, Allen. 1994. *Haiti invasion: opposition grows*. Dostopno prek: <http://www.greenleft.org.au/1994/155/9098> (29. marec 2008).
 - Jurečko, Saša. 2007. *Afrika in Združeni narodi: Analiza Resolucij Varnostnega sveta o Afriških zadevah*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
 - Kirsch, David. 1990. *Dead Squads in El Salvador: A Pattern of U.S. Complicity*. Dostopno prek: http://www.thirdworldtraveler.com/US_ThirdWorld/deathsquads_ElSal.html (23. maj 2008).
 - Koštomaj, Polona. 2003. *Vloga in delovanje Kitajske v mednarodni skupnosti v luči kitajskega zgodovinskega spomina*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
 - Kreider, Aaron. 2008. *US Hegemony and Intervention in Haiti*. Dostopno prek: <http://www.campusactivism.org/akreider/essays/polsys.txt> (26. marec 2008).
 - Kvaternik, Ines. 1999. Primer vojskovanja staroselskih populacij: Kmetov iz Chiapasa in Yonomamov. *Teorija in praksa* 36 (5). Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip19995Kvaternik.PDF> (10. september 2008).
 - Library of Congress. 1988. *El Salvador: The Civil Conflict begins*. Dostopno prek: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+sv0023\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+sv0023)) (3. julij 2008).
 - --- 1989. *Haiti: François Duvalier, 1957-71*. Dostopno prek: <http://countrystudies.us/haiti/17.html> (26. marec 2008).
 - --- 1993a. *Nicaragua: The Sandinista Revolution*. Dostopno prek: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query2/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+ni0024\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query2/r?frd/cstdy:@field(DOCID+ni0024)) (11. marec 2008).
 - --- 1993b. *Nicaragua: Growth of Opposition*. Dostopno prek: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+ni0026\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+ni0026)) (11. marec 2008).
 - --- 1993c. *Nicaragua: Institutionalization of the Revolution, 1984*. Dostopno prek: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+ni0027\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+ni0027)) (12. marec 2008).

- Lorenz, Christopher Michael. 2001. *Costa Rica and the 1984 revolution*. Dostopno prek: http://www.elespiritudel48.org/docu/h_i01.htm (28. julij 2008).
- Mallin Jay. 1970. *Salvador-Honduras War, 1969*. Dostopno prek: <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1970/mar-apr/mallin.html> (29. julij 2008).
- Matrisciano, Louie. 2000. *Costa Rica: The Revolution of 1948, A Cause and Effect Analysis*. Dostopno prek: <http://historicaltextarchive.com/sections.php?op=viewarticle&artid=77> (21. avgust 2008).
- Mongabay 2008. *Honduras – History*. Dostopno prek: http://www.mongabay.com/reference/country_studies/honduras/HISTORY.html (30. julij 2008).
- Morales, Waltraud Queise. 1994. US intervention and the New World Order: lessons from Cold War and post-Cold War cases. *Third World Quarterly* 15 (1). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=1&hid=107&sid=781d3ba9-8466-419f-89b5-1825f0c72150%40sessionmgr106> (18. marec 2008).
- Needler, Martin C. 1991. El Salvador: The Military and Politics. *Armed Forces & Society* 17 (4). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/detail?vid=3&hid=114&sid=6120e132-1f05-4da6-9180-1bcda8cafea1%40sessionmgr102> (2. junij 2008).
- Organizacija ameriških držav. 1954. *Declaration of Solidarity for the Preservation of the Political Integrity of the American States Against International Communist Intervention – Deklaracija o solidarnosti za ohranitev politične celovitosti ameriških držav proti mednarodni komunistični intervenciji*. Dostopno prek: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/intdip/interam/intam10.htm> (16. februar 2008).
- --- 1960. *The declaration of San Jose, Costa Rica – Deklaracija iz San Joseja*. Dostopno prek: <http://www.oas.org/consejo/MEETINGS%20OF%20CONSULTATION/Actas/Acta%207.pdf> (19. februar 2008).
- --- 1962. *Exclusion of the present government of Cuba from participation in the inter-American system – Izključitev sedanje vlade Kube iz sodelovanja v Medameriškem sistemu*. Dostopno prek: <http://www.oas.org/consejo/MEETINGS%20OF%20CONSULTATION/Actas/Acta%208.pdf> (18. februar 2008).
- Organizacija združenih narodov. 1993. *From Madness to Hope: the 12-year war in El Salvador: Report of the Commission on the Truth for El Salvador*. Dostopno prek: http://www.usip.org/library/tc/doc/reports/el_salvador/tc_es_03151993_toc.html (4. julij 2008).

- --- 1999. *Guatemala – Memory of Silence: Report of the Commission for the Historical Clarification Conclusions and Recommendations*. Dostopno prek: <http://shr.aaas.org/guatemala/ceh/report/english/toc.html> (27. avgust 2008).
- --- 2003a. *DOMREP Background*. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/domrepbackgr.html (23. avgust 2008).
- --- 2003b. *MINUGUA Background*. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/minugua.htm (31. avgust 2008).
- --- 2003c. *ONUCA Background*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucabackgr.html> (8. september 2008).
- --- 2003d. *ONUSAL Background*. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/onusalbackgr2.html#one (4. julij 2008).
- --- 2003e. *UNMIH Background*. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unmihbackgr2.html (29. marec 2008).
- --- 2005. *MINUSTAH Background*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minustah/background.html> (10. maj 2008).
- Pastor, Robert A. 1991. The Bush administration and Latin America: The pragmatic style and the regionalist option. *Journal of Interamerican Studies & World Affairs* 33 (3). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/detail?vid=3&hid=117&sid=2a9604d5-176a-4cec-a93f-4f601331f722%40sessionmgr102> (19. marec 2008).
- Pezler, Tim. 2005. *Canada plays big role in propping up Haiti regime*. Dostopno prek: http://www.thirdworldtraveler.com/Haiti/Canada-PropsUp_Regime.html (13. maj 2008).
- *Pogodba o Panamskem kanalu 1903 – Panama Canal Treaty, 1903*. 1903. Dostopno prek: http://www.octc.kctcs.edu/mmaltby/his109/panama_canal_treaty.htm (17. marec 2008).
- *Pogodba o Panamskem kanalu 1977 – Panama Canal Treaty of 1977*. 1977. Dostopno prek: <http://www.state.gov/p/wha/rlnks/11936.htm> (18. marec 2008).
- *Pogodba o ustanovitvi Organizacije Vzhodno-karibskih držav – Treaty establishing the Organization of Eastern Caribbean States*. 1981. Dostopno prek: http://www.oecs.org/Documents/treaties/oecs_treaty.pdf (5. marec 2008).
- Political Database of the Americas. 1996. *Republic of Haiti: 1995 Presidential Election Results*. Dostopno prek: <http://pdba.georgetown.edu/Elecdata/Haiti/95pres.html> (31. marec 2008).
- Reddy, Paavani. 2004. *Truth and Reconciliation Commissions: Instruments for Ending Impunity and Building Lasting Peace*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Pubs/chronicle/2004/issue4/0404p19.html> (4. julij 2008).

- Rice, Fredric L. 1987. *Torture in El Salvador: The censored report from Mariana prison*. Dostopno prek: <http://www.skepticfiles.org/mys1/pc09.htm> (3. julij 2008).
- Ross, Jennifer N. 2004. *The Changing Role of the Military in Latin America*. Dostopno prek: http://www.focal.ca/pdf/Latam_military.pdf (13. maj 2008).
- Ross, John. 2003. Zapatistas at Ten. *NACLA Report on the Americas* 37 (3). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdf?vid=4&hid=105&sid=b2674830-b0da-4efb-bb5f-fa060211214c%40sessionmgr104> (10. september 2008).
- Russell George. 1984. *The Rebel's Disunited Front*. Dostopno prek: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,952388,00.html> (1. julij 2008).
- Schwartz, Leo. 1999. *Haiti: A Case History of US Disruption*. Dostopno prek: <http://www.socialistaction.org/news/199909/haiti.html> (26. marec 2008).
- Smitha Frank E. 2002. *Civil War in El Salvador*. Dostopno prek: <http://www.fsmitha.com/h2/ch24salvador.htm> (23. maj 2008).
- Social Sciences and Humanities Library. 2001. *El Salvador: Elections and events 1984-1985*. Dostopno prek: <http://dodgson.ucsd.edu/las/elsal/1984-1985.html> (3. julij 2008).
- Stockwell, John. 1987. *The Secret Wars of CIA*. Dostopno prek: <http://www.informationclearinghouse.info/article4069.htm> (3. julij 2008).
- Stoessinger, John G. 1961/1993. *The Might of Nations, World Politics in Our Time*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Stone, David. 2004. *Wars of the Cold War*. London: Bary's.
- Šehić Denis in Demir Šehić. 2006. *Atlas Amerike, Avstralije in Oceanije*. Ljubljana: Monde Neuf.
- Tanzi, Attila. 1995. *Problems of Enforcement of Decisions of the International Court of Justice and the Law of the United Nations*. Dostopno prek: <http://www.ejil.org/journal/Vol6/No4/art2-01.html> (16. marec 2008).
- Terrall, Benjamin. 2007. *UN's Deadly Legacy in Haiti 'Peacekeepers'*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/security/issues/haiti/2007/0207deadly.htm> (13. maj 2006).
- The Amsterdam Center for Conflict Studies. 2008. *The Football War (1969)*. Dostopno prek: <http://www.conflictstudies.nl/access/wiki/site/conflictstudies/footbal%20war%20-honduras%20-%20el%20salvador.html> (30. julij 2008).
- *The Cuban Missile Crisis*. 2008. Dostopno prek: <http://www.cubacrisis.net/> (20. februar 2008).
- The New Encyclopaedia Britannica. 1768/2002a. *Gvatemala*. Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc.

- --- 1768/2002b. *Dominican Republic*. Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc.
- --- 1768/2002c. *Grenada*. Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc.
- --- 1768/2002d. *Nicaragua*. Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc.
- --- 1768/2002e. *Mexico*. Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc.
- Third World Traveler. 2008. *A "killing field" in the Americas: US policy in Guatemala*. Dostopno prek: http://www.thirdworldtraveler.com/US_ThirdWorld/US_Guat.html (27. avgust 2008).
- Time. 2008. *The Coup That Became a War*. Dostopno prek: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,898727-2,00.html> (22. februar 2008).
- Trent, Barbara. 1992. *The Panama Deception*. Dokumentarni film. Združene države Amerike.
- Turck, Mark. 2004. *Background on Haiti: Some Questions and Answers*. Dostopno prek: <http://www.commondreams.org/views04/0224-09.htm> (8. maj 2008).
- UN Democracy. 2004. *Security Council meeting 4917*. Dostopno prek: http://www.undemocracy.com/securitycouncil/meeting_4917 (13. maj 2008).
- *Ustanovna listina Organizacije ameriških držav - Charter of the Organization of American States*. 1948. Dostopno prek: <http://www.oas.org/juridico/English/charter.html> (5. marec 2008).
- *Ustanovna listina Združenih narodov - Charter of the United Nations*. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/aboutun/charter/> (19. februar 2008).
- Valenta, Jiri in Virginia Valenta (1986): *Leninism in Grenada. V Grenada and Soviet/Cuban Policy, International Crisis and U.S./OECS Intervention*, ur. Herbert J. Ellison in Jiri Valenta, 3-37. Boulder: Westview Press.
- Varnostni svet. 1954. *Resolucija 104, S/RES/104/1954*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/101/98/IMG/NR010198.pdf?OpenElement> (17. februar 2008).
- --- 1960. *Resolucija 144, S/RES/144/1960*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/157/33/IMG/NR015733.pdf?OpenElement> (19. februar 2008).
- --- 1965a. *Resolucija 203, S/RES/203/1965*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/222/74/IMG/NR022274.pdf?OpenElement> (26. februar 2008).
- --- 1965b. *Resolucija 205, S/RES/205/1965*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/222/76/IMG/NR022276.pdf?OpenElement> (26. februar 2008).

- --- 1983. *Resolucija 530*, S/RES/530/1983. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/453/88/IMG/NR045388.pdf?OpenElement> (23. avgust 2008).
- --- 1985. *Resolucija 562*, S/RES/562/1985. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/488/99/IMG/NR048899.pdf?OpenElement> (17. marec 2008).
- --- 1989a. *Predlog resolucije S/21048*. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/339/51/IMG/N8933951.pdf?OpenElement> (18. september 2008).
- --- 1989b. *Resolucija 644*, S/RES/644/1989. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/557/81/IMG/NR055781.pdf?OpenElement> (7. september 2008).
- --- 1990. *Resolucija 650*, S/RES/650/1990. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/00/IMG/NR057500.pdf?OpenElement> (8. september 2008).
- --- 1991. *Resolucija 693*, S/RES/693/1991. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/29/IMG/NR059629.pdf?OpenElement> (4. julij 2008).
- --- 1992. *Resolucija 729*, S/RES/729/1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/88/IMG/NR001088.pdf?OpenElement> (4. julij 2008).
- --- 1993a. *Resolucija 832*, S/RES/832/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/313/32/IMG/N9331332.pdf?OpenElement> (4. julij 2008).
- --- 1993b. *Resolucija 841*, S/RES/841/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/354/58/IMG/N9335458.pdf?OpenElement> (27. marec 2008).
- --- 1993c. *Resolucija 867*, S/RES/867/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/515/30/PDF/N9351530.pdf?OpenElement> (27. marec 2008).
- --- 1993d. *Resolucija 873*, S/RES/873/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/555/41/PDF/N9355541.pdf?OpenElement> (27. marec 2008).
- --- 1993e. *Resolucija 888*, S/RES/888/1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/672/24/PDF/N9367224.pdf?OpenElement> (27. marec 2008).
- --- 1994a. *Resolucija 905*, S/RES/905/1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/146/27/PDF/N9414627.pdf?OpenElement> (27. marec 2008).
- --- 1994b. *Resolucija 917*, S/RES/917/1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/207/93/PDF/N9420793.pdf?OpenElement> (29. marec 2008).
- --- 1994c. *Resolucija 940*, S/RES/940/1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/312/22/PDF/N9431222.pdf?OpenElement> (29. marec 2008).
- --- 1994d. *Resolucija 944*, S/RES/944/1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/380/17/PDF/N9438017.pdf?OpenElement> (31. marec 2008).

- --- 1996a. *Resolucija 1048*, S/RES/1048/1996. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/049/47/PDF/N9604947.pdf?OpenElement> (31. marec 2008).
- --- 1996b. *Resolucija 1063*, S/RES/1063/1996. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/162/13/PDF/N9616213.pdf?OpenElement> (31. marec 2008).
- --- 1997a. *Resolucija 1123*, S/RES/1123/1997. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/206/88/PDF/N9720688.pdf?OpenElement> (23. avgust 2008).
- --- 1997b. *Resolucija 1141*, S/RES/1141/1997. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/340/85/PDF/N9734085.pdf?OpenElement> (5. maj 2008).
- --- 2004a. *Resolucija 1529*, S/RES/1529/2004. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/254/10/PDF/N0425410.pdf?OpenElement> (11.5 maj 2008).
- --- 2004b. *Resolucija 1542*, S/RES/1542/2004. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/332/98/PDF/N0433298.pdf?OpenElement> (13. maj 2008).
- --- 2007. *Resolucija 1780*, S/RES/1780/2007. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/540/72/PDF/N0754072.pdf?OpenElement> (20. maj 2008).
- Vickers, George R. 1995. Keeping the peace: The history and challenges of the accords. *Harvard International Review* 17 (2). Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/detail?vid=1&hid=8&sid=70894907-2904-4e3e-9ce5-bec24e663647%40sessionmgr8&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=buh&AN=9504245012> (24. avgust 2008).
- Vodovnik, Žiga, ur. 2004. *Ya Basta! Ten years of Zapatista uprising*. Edinburg: AK Press.
- Wallach, Jason. 2006. *FMLN Gains in El Salvador Elections Despite Lackluster Turnout*. Dostopno prek: <http://upsidedownworld.org/main/content/view/226/74/> (3. julij 2008).
- Washington Post. 1999. *Clinton: Support for Guatemala Was Wrong*. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/march99/clinton11.htm> (31. avgust 2008).
- Weisbrot, Marc. 2005. *US in Still Undermining Haiti*. Dostopno prek: <http://www.zmag.org/content/showarticle.cfm?SectionID=55&ItemID=9321> (26. marec 2008).
- West, Gordon W. 1992. *The Sandinista Record on Human Rights in Nicaragua*. Dostopno prek: <http://www.reds.msh-paris.fr/publications/revue/pdf/ds22/ds022-03.pdf> (12. marec 2008).
- Yates, Lawrence A. 2008. *Powerpack, U.S. Intervention in the Dominican Republic, 1965-1966*. Dostopno prek: <http://www-cgsc.army.mil/carl/resources/csi/yates/yates.asp> (3. marec 2008).

- Zepezauer, Mark. 2008. *The CIAs Greatest Hits: El Salvador*. Dostopno prek: http://www.thirdworldtraveler.com/CIA%20Hits/ElSalvador_CIAHits.html (2. julij 2008).